

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EKONOMETRİ ANABİLİM DALI
EKONOMETRİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRKİYE'DE İŞ ARAMA DAVRANIŞINI ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN
BELİRLENMESİ**

Elif ERER

Danışman
Prof. Dr. Şenay ÜÇDOĞRUK

2011

YÜKSEK LİSANS
TEZ/ PROJE ONAY SAYFASI

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi 2009800205
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : Elif ERER
Tez Başlığı : Türkiye'de İş Arama Davranışını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi

Savunma Tarihi : 25.08.2011
Danışmanı : Prof.Dr.Şenay ÜÇDOĞRUK

JÜRİ ÜYELERİ

<u>Ünvanı, Adı, Soyadı</u>	<u>Üniversitesi</u>	<u>İmza</u>
Prof.Dr.Şenay ÜÇDOĞRUK	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Yrd.Doç.Dr.Hamdi EMEÇ	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Yrd.Doç.Dr.Emel KURUOĞLU	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	

Oybirliği
Oy Çokluğu ()

Elif ERER tarafından hazırlanmış ve sunulmuş "Türkiye'de İş Arama Davranışını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi" başlıklı Tezi () / Projesi () kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Utku UTKULU
Enstitü Müdürü

Yemin Metni

Tezli Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Türkiye’de İş Arama Davranışını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi**” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

.../.../.....

Elif ERER

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Türkiye’de İş Arama Davranışını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi

Elif ERER

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ekonometri Anabilim Dalı

Ekonometri Programı

İş arama davranışı, bireylerin iş aramaya ayırmayı amaçladıkları çaba ve zaman miktarı ve çeşitli iş arama faaliyetlerini yerine getirebilme yeteneği olarak tanımlanmaktadır. İş arama davranışı gösteren veya işgücü piyasasından iş olanakları hakkında bilgi edinme çabası içinde olan bireyin, süreç içinde davranışını etkileyecek birçok etkinin varlığı söz konusudur. Hem işsiz hem de halen çalışmakta olan bireylerin içinde bulunduğu bir süreç olan iş arama davranışı, farklı yaklaşım ve değişkenler ile incelenmektedir.

Çalışmanın temel amacı; Türkiye’de iş aramaya ve aranan çalışma şekline etki eden faktörleri ortaya koymaktır. Bu amaçla, Türkiye İstatistik Kurumu’nun 2009 yılında yaptığı hane halkı işgücü anket verilerinden yararlanılmıştır.

İş aramaya etki eden faktörler iki durumlu logit modelle, aranan çalışma şekline etki eden faktörler ise çok durumlu logit modelle tahmin edilmiş ve yorumlanmıştır. İş arama durumu ve aranan çalışma şekli 15 – 64 yaş arasında olanlar, işsizler ve istihdamda olanlar olmak üzere üç farklı durumda incelenmiştir. Oluşturulan modellerde kırsal – kent ve NUTS1 bölge sınıflandırması ayırımı yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İş Arama Teorisi, İki Durumlu Logit Model, Çok Durumlu Logit Model

ABSTRACT

Master's Thesis

Determining of The Factors Which Effect Job Search Behavior in Turkey

Elif ERER

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Department of Econometrics

Econometrics Program

Job search behaviour is described as effort and time amount people plan on allocating to job search and ability which can be fulfilled various job search activities. Behaviour whose a person search a job or want to obtain information about job facilities from labor market is affected by many effects. Job search behaviour which is a process both unemployed and employed are within is investigated with different approaches and variables.

The basic aim of this survey is to determine factors which affect job search and searched manner of working in Turkey. For this purpose, TÜİK labor force questionnaire which was applied to residents per house in 2009.

The factors which affect job search has analysed with binary logit model and the factors which affect searched manner of working has analysed with multinomial logit model. Job search and searched manner of working has been looked over by three different states which are as 15 – 64 aged people, unemployed and employed.

Key Words: Job Search Theory, Binary Logit Model, Multinomial Logit Model

TÜRKİYE'DE İŞ ARAMA DAVRANIŞINI ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN BELİRLENMESİ

ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	viii
TABLolar LİSTESİ	ix
EKLER LİSTESİ	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İŞSİZLİK VE İSTİHDAM İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

1.1. AKTİF NÜFUS	5
1.2. İŞGÜCÜ	5
1.3. İŞSİZLİK ORAN	7
1.4. İŞGÜCÜNE KATILIM ORANI.....	8
1.5. İSTİHDAM.....	9
1.6. CESARETİ KIRILMIŞ İŞÇİLER (DISCOURAGED WORKERS).....	12
1.7. ÜCRET	12
1.8. İŞSİZLİK TÜRLERİ	12
1.9. İŞSİZLİKLE MÜCADELE (İSTİHDAM) POLİTİKALARI.....	18
1.10. İŞGÜCÜ PİYASASI.....	31

İKİNCİ BÖLÜM

İŞ ARAMA TEORİSİ

2.1. OPTİMAL ARAMA STRATEJİSİ	35
2.2. REZERVASYON ÜCRETİ	38
2.3. İŞ ARAMA TEORİSİNİN VARSAYIMLARI	40
2.4. ARAMA MALİYETLERİ.....	42

2.5.	İŞ ARAMA MODELLERİ.....	43
2.6.	İŞ ARAMAYA ETKİ EDEN FAKTÖRLER.....	48

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NİTEL TERCİH MODELLERİ

3.1.	İKİ DURUMLU LOGİT MODEL	52
3.1.1.	Fark Oranı (Odds Ratio) Olarak İki Durumlu Logit Model	55
3.1.2.	İki Durumlu Logit Modelin En Çok Benzerlik Yöntemiyle Tahmini	57
3.2.	ÇOK DURUMLU LOGİT MODEL.....	58
3.2.1.	Olasılık Modeli Olarak Çok Durumlu Logit Model.....	60
3.2.2.	Fark Oranı Olarak Çok Durumlu Logit Model.....	62
3.2.3.	Çok Durumlu Logit Modelin En Çok Olabilirlik Yöntemiyle Tahmini ...	63
3.3.	İLİŞKİSİZ ALTERNATİFLERİN BAĞIMSIZLIĞI VARSAYIMI	65
3.3.1.	Hausman Testi	66
3.3.2.	Small-Hsiao Testi	66

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE İŞ ARAMA DAVRANIŞININ EKONOMETRİK ANALİZİ

4.1.	LİTERATÜR.....	68
4.2.	ÇALIŞMANIN AMACI.....	70
4.3.	KULLANILAN DEĞİŞKENLER VE YÖNTEM	71
4.4.	TANIMLAYICI İSTATİSTİKLER	72
4.5.	ÇAPRAZ TABLOLAR	74
4.6.	UYGULAMA.....	89
4.6.1.	İş Arama İle İlgili İki Durumlu Logit Model Analizi.....	89
4.6.2.	İki Durumlu Logit Modellerin Marjinal Etkileri	95
4.6.3.	Aranan Çalışma Şekli İle İlgili Çok Durumlu Logit Model Analizleri..	97
	SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	103
	KAYNAKLAR	107
	EKLER.....	116

KISALTMALAR

HIA	Hane Halkı İşgücü Anketi
IIA	Alternatif İlişkilerin Bağımsızlığı
ILO	Uluslar Arası Çalışma Örgütü
ML	En Çok Olabilirlik
MNLM	Çok Durumlu Logit Model
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: 15 – 64 Yaş Arasındaki Bireyler İçin Cinsiyet İle İş Arama Arasındaki İlişki	s.78
Tablo 2: 15 – 64 Yaş Arasındaki Bireyler İçin Yaş İle İş Arama Arasındaki İlişki ..	s.78
Tablo 3: 15 – 64 Yaş Arasındaki Bireyler İçin Medeni Durum İle İş Arama Arasındaki İlişki.....	s.79
Tablo 4: 15 – 64 Yaş Arasındaki Bireyler İçin Eğitim İle İş Arama Arasındaki İlişki	s.79
Tablo 5: 15 – 64 Yaş Arasındaki Bireyler İçin Referans Kişinin Durumu İle İş Arama Arasındaki İlişki	s.80
Tablo 6: 15 – 64 Yaş Arasındaki Bireyler İçin Eşin Durumu İle İş Arama Arasındaki İlişki.....	s.80
Tablo 7: 15 – 64 Yaş Arasındaki Bireyler İçin Kır – Kent İle İş Arama Arasındaki İlişki.....	s.81
Tablo 8: İşsizler İçin Cinsiyet İle İş Arama Durumu Arasındaki İlişki	s.81
Tablo 9: İşsizler İçin Yaş İle İş Arama Durumu Arasındaki İlişki.....	s.82
Tablo 10: İşsizler İçin Eğitim İle İş Arama Durumu Arasındaki İlişki.....	s.82
Tablo 11: İşsizler İçin Medeni Durum İle İş Arama Arasındaki İlişki.....	s.83
Tablo 12: İşsizler İçin Kır – Kent İle İş Arama Durumu Arasındaki İlişki.....	s.83
Tablo 13: İşsizler İçin İş Aramaya Başlandığındaki Durum İle İş Arama Arasındaki İlişki.....	s.84
Tablo 14: İstihdamda Olanlar İçin Cinsiyet İle İş Arama Durumu Arasındaki İlişki	s.84
Tablo 15: İstihdamda Olanlar İçin Medeni Durum İle İş Arama Durumu Arasındaki İlişki.....	s.85
Tablo 16: İstihdamda Olanlar İçin Yaş İle İş Arama Durumu Arasındaki İlişki.....	s.85
Tablo 17: İstihdamda Olanlar İçin Eğitim İle İş Arama Durumu Arasındaki İlişki... ..	s.86
Tablo 18: İstihdamda Olanlar İçin İşyerinin Statüsü ile İş Arama Durumu Arasındaki İlişki.....	s.86
Tablo 19: İstihdamda Olanlar İçin İşteki Durum ile İş Arama Durumu Arasındaki İlişki.....	s.87
Tablo 20: İstihdamda Olanlar İçin Kır – Kent İle İş Arama Durumu Arasındaki İlişki.....	s.87
Tablo 21: İstihdamda Olanlar İçin Eşin Durumu ile İş Arama Durumu Arasındaki İlişki.....	s.88

EKLER LİSTESİ

EK 1: 15 – 64 Yaş Arasında, İşsiz ve İstihdamda Olan Bireyler İçin Özet İstatistikler.....	s.117
EK 2: 15 - 64 Yaş Arasında Olanlar İçin İki Durumlu Logit Model Analizi	s.121
EK 3: İşsizler İçin İki Durumlu Logit Model Analizi.....	s.123
EK 4: İstihdamda Olanlar İçin İki Durumlu Logit Model Analizi.....	s.125
EK 5: 15 - 64 Yaş Arasında Olanlar İçin Marjinal Etkiler	s.127
EK 6: İşsizler İçin Marjinal Etkiler	s.129
EK 7: İstihdamda Olanlar İçin Marjinal Etkiler	s.131
EK 8: 15 - 64 Yaş Arasında Olanlar İçin MNLM Analizi.....	s.133
EK 9: İşsizler İçin MNLM Analizi.....	s.135
EK 10: İstihdamda Olanlar İçin MNLM Analizi.....	s.137

GİRİŞ

İş arama davranışı, bireylerin iş aramaya ayırmayı amaçladıkları çaba ve zaman miktarı ve çeşitli iş arama faaliyetlerini yerine getirebilme yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Bir bireyin işgücü piyasası alternatifleri hakkında bilgi elde etmekle meşgul olduğu belirli faaliyetleri göstermektedir.

Çalışmanın temel amacı; Türkiye’de iş aramaya ve aranan çalışma şekline etki eden faktörleri ortaya koymaktır. Bu amaçla, Türkiye İstatistik Kurumu’nun 2009 yılında yaptığı hane halkı işgücü anket verilerinden yararlanılmıştır. Bu ankette ülkedeki işgücünün yapısı ortaya konulmakta, istihdam edilenlerin; iktisadi faaliyet, meslek, işteki durum ve çalışma süresi, işsizlerin; iş arama süresi ve aradıkları meslek ve benzer özellikleri hakkındaki bilgiler Türkiye, kent ve kırsal ayrımında yer almaktadır. Aynı zamanda bireylerin kişisel özellikleri; yaş, cinsiyet, eğitim, medeni durum, gelir gibi bilgiler de yer almaktadır.

Çalışmada, bireyin iş arayıp aramadığı iki durumlu logit model ile, iş arayan bireylerin ise aradıkları çalışma şekli, diğer bir ifadeyle tam zamanlı mı yarı zamanlı mı yoksa tam veya yarı zamanlı mı bir iş aradığı ise MNLM ile tahmin edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde işsizlik ve istihdam ile ilgili kavramlardan, işsizlik türlerinden, işsizlik ile mücadele (istihdam) politikalarından, istihdam teorilerinden, çalışma hayatından ve çalışmanın birey için öneminden bahsedilmiştir. İkinci bölümde iş arama teorisi ve varsayımları üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde ise iki durumlu ve MNLM anlatılmıştır. Dördüncü bölüm olan uygulama kısmında, 2009 yılında Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yapılan HIA verileri kullanılarak Türkiye’de iş aramaya ve aranan çalışma şekline etki eden faktörler sırasıyla iki durumlu ve MNLM yöntemi ile tahminlenip yorumlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İŞSİZLİK VE İSTİHDAMLA İLGİLİ KAVRAMLAR

Bir ekonomide her zaman çalışma gücü ve arzusunda olanların tümü iş bulamamaktadır. Mal ve hizmet talebinin belirlediği istihdam hacmi, çalışmak isteyenlerin sadece belli bir bölümü için iş imkânı sağlayabilmektedir (Ülgen, 2007: 257).

İş ve çalışma, ekonomik ve sosyal hayatımızda önemli bir kavramdır. Çünkü hayatımızı sürdürmek için gerekli olan maddi imkanı sağlar ve toplum içinde statü kazandırır (Bocutoğlu, 2001: 55). Bu nedenle, çalışma isteğinde ve niteliğinde olup işsiz kalmak, insan yaşamı üzerinde ekonomik ve sosyal açıdan derin etkiler bırakmaktadır. Özellikle ücretli olarak çalışan kişilerin işsiz kalmalarının sonuçları, daha da ağırdır. Bu nedenle işsizlikle mücadele devletlerin önde gelen görevlerinden biridir (Talas 1997:128).

İşsiz, iş bulma isteği ve çabası içinde olup işi olmayan kişi anlamına gelmektedir (Erdoğan, 2004: 225). Diğer bir ifadeyle, işsizlikle ilgili bilginin toplandığı hafta işi olmayan, iş arayıp bulamayan (örneğin son dört hafta) kişiler olarak tanımlanabilmektedir. TÜİK tarafından yapılan tanıma göre ise referans dönemi içinde istihdam edilemeyen (kar karşılığı, ücretli yada ücretsiz olarak hiçbir işte 1 saat dahi çalışamayan ve böyle bir işle bağlantısı olmayan) kişilerden iş aramak için son bir ay içinde iş arama kanallarından en az birini kullanmış ve 15 gün içinde işbaşı yapabilecek durumda olan 15 ve daha yukarı yaşlardaki kişiler işsiz olarak adlandırılmaktadır (Özdemir, Ersöz, Sarioğlu, 2006: 68). ILO (Uluslar arası Çalışma Örgütü)'nün ölçütlerine göre, aktif işgücüne dahil olan, bir iş yapmaya uygun, aktif olarak iş arayanlar ve işi olmayanlar işsiz olarak kabul edilmektedir (Bozdağlıoğlu, 2008: 46). İşsiz tanımı içine istihdam halinde olmamak, ücretli veya ücretsiz bir saat bile çalışmamak, iş arama kanallarını kullanmış olmak, 15 gün içinde işbaşı yapmaya hazır olmak girmektedir (Lordoğdu, 1995: 169).

Bir kişinin işsiz sayılabilmesi için cari ücret düzeyini kabul etmesi, çalışma isteğinde olması ve çalışma gücüne sahip olması gerekmektedir (Orhan, Erdoğan, 2009:225). Aktif olarak iş aramayan bireyler, iş aramada başarısız olan ve iş aramaktan vazgeçen bireyler, işsizler arasına dahil edilmezler (Ehrenbergs, 2003: 95).

İşsizlik olgusu, gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkelerin uğraştığı en önemli sosyal sorunların başında gelmektedir.

İşsizlik, iş arayan insan sayısından daha az iş imkânının bulunması durumunda ortaya çıkmaktadır (Erdoğan, 2004). Diğer bir ifadeyle, işsizlik emek arz ve talebi arasındaki dengesizlikten doğmaktadır (Özdemir, Ersöz, Sarıoğlu, 2006: 69). Emek arzının emek talebinden fazla olduğu durumu yansıtmaktadır. Bu durumda işgücünün bir bölümü emek piyasasında geçerli olan iş koşulları ile ücreti kabul ederek çalışmaya razı olduğu halde iş bulamamaktadır (Ülgen, 2007: 258). Ancak, emek arzı ile emek talebi arasında sayısal bir dengenin var olması halinde de işsizlik görülebilir. Bu noktada esas unsur dengenin sadece nicelik olarak değil nitelik bakımından sağlanması gerekliliğidir. Yani, piyasaya sunulan emek arzının, talep edilen vasıfta işçilerden oluşmaması halinde istihdam gerçekleşmez.

Arz-talep analizine dayanan işgücü piyasasının klasik modeli, ekonomideki işsizlik düzeyi ve ücret oranını ve bu değişkenlerin çıktı düzeyi ve verimlilikle nasıl ilişkili olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, işgücü piyasasının bu modeli, işgücü piyasası dengedeysen, hakim olan ücret düzeyinde çalışmak isteyen tüm işçilerin iş bulabildiğini varsaymaktadır. Gerçekte, çalışmak isteyen herkes iş bulamaz, her zaman az da olsa işsizlik mevcuttur (Bernanke, 2001: 175).

Emek faktörü, üretim faktörleri arasında en önemli olanıdır. Emek faktörünün sahip olduğu bu önem, üretim sürecinin niteliklerinin ve üretim sürecinde elde edilen çıktı miktarının belirlenmesinde başlıca rolü oynamasından kaynaklanmaktadır. İşsizlik, bir ekonominin sahip olduğu işgücünün istihdam edilmeyen kısmıdır. İstihdam edilemeyen işgücü bakımından, işsizlik bir ülkede üretilebilen çıktı ve elde edilebilen milli gelir değerini doğrudan doğruya etkileyen, sosyal tesirleri de bulunan iktisadi bir olgudur (Ardıç, 2003: 184).

İşsizlik, birey açısından gelir kaybını ve statü kaybını ifade etmektedir. Çalışma yeteneğinde, isteğinde ve çalışmaya hazır bir durumda olup da gelir sağlayan bir işe sahip olamamak durumunu belirler. Bireyler işsiz kaldıklarında, tasarrufları erir, evleri ve diğer taşınmaz mallarını kaybederler, fiziki ve akli sağlıkları bozulur (Bocutoğlu, 2001: 56). Sosyal güvenlik kurumlarının yeteri kadar gelişmemiş olduğu ülkelerde işsizlik, başlı başına bir huzursuzluk kaynağıdır. Uzun süre işsiz kalmış bir kimse, sahip olduğu becerilerini kaybetmiş, en azından kendini yenilememiş bir insan olmaktadır (Pekin, 2005:102). İşsiz kalan insanlar gelirlerini,

sosyal itibarlarını, kendilerine verdikleri değeri ve arkadaş çevrelerini kaybetmektedirler (Ünsal, 2007: 87).

Ekonominin bütünlüğü açısından ele alındığında, iş ve çalışma, kıt bir faktör olan emeğin toplum için gerekli olan mal ve hizmetlerin üretimi için kullanımını ifade etmektedir. Herkesin kendine ait bir işi olduğunda, ekonomi üretebileceği maksimum üretimi yapmakta ve toplum elde edebileceği maksimum geliri elde etmektedir. Ekonomi maksimum seviyede büyümekte ve kişi başına düşen gayri safi milli hasıla maksimum seviyeye ulaşmaktadır (Bocutoğlu, 2001: 57). Bu nedenle toplum açısından işsizlik, işgücünün israfı ve üretici kaynakların başta işgücü olmak üzere bir bölümünün kullanılmamasıdır. Bu durumda toplumun emek kaynakları aktif olarak mal ve hizmetlerin üretimine dahil olamamaktadırlar (Bernanke, 2001: 175).

İşsizliğin sosyal maliyetini azaltmak amacıyla, Türkiye de dahil pek çok ülkede işsizlere işsizlik tazminatı (unemployment compensation) adı altında ödemeler yapılmaktadır. Hükümet tarafından işçilerden ve işverenlerden toplanan işsizlik sigortası primlerinden (unemployment insurance premium) karşılanan bu tazminattan, işsiz ve kanunda belirlenen koşullara sahip olanlar yararlanmaktadır. İşsizliğin iktisadi maliyeti, işsiz olan kişilerin çalışmaları halinde gerçekleştirecekleri üretimin yapılamamasıdır. Bu yönüyle işsizlik kılıkla mücadeleyi zorlaştırmaktadır (Ünsal, 2007: 87).

Ülkemizde işsizlik oranının artmasının ve istihdamın geliştirilememesinin temel nedenleri aşağıdaki gibi özetlenebilir.

- Rant ekonomisi şartlarının ekonomik yapıyı yatırım ve üretimden uzaklaştırması, sanayide ciddi bir yatırım yetersizliği yaşanması
- Rekabet gücünü esas alan ihracata yönelik bir kalkınma modelinin uygulanmamış olması
- Sosyal politikaların işletmelerin ve ekonominin rekabet gücünü ve istihdamı artırır şekilde düzenlenmemesi
- Vergi yükünün büyük ölçüde kayıtlı işletmeler üzerinde olması ve üretimi, yatırımı ve istihdamı cezalandırıcı niteliğinin ağır basması
- Eğitim sisteminin ekonominin ve çalışma hayatının ihtiyaçlarını karşılama yetersiz kalması

- İşgücü piyasasının, yeterli ve sağlıklı verilerin elde edilememesi nedeniyle şeffaf olmayışı
- Hızlı nüfus artışı (Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, 2000)

Küreselleşmeyle birlikte 1980'lerden itibaren uygulanan ekonomik politikalar, özelleştirmeler, sendikaların güçsüzleşmesi, çokuluslu şirketlerin ucuz işgücü arayışında olması gibi etmenler yüzünden tüm dünyada işsizlik oldukça önemli bir sorun haline gelmiştir. Türkiye'de bu gelişmelerden etkilenmiş ve 1980'lerden itibaren yükselen işsizlikle karşı karşıya kalmıştır (Güney, 2010: 1).

İşsizlik, konjonktürel hareketler ve büyümeyle yakından ilişkilidir. Ekonomi büyürken ve genişlerken işsizlik azalmakta; ekonomi resesyon da iken ise işsizlik artmaktadır. Aynı zamanda bireylerin saat başına net gelirlerindeki değişkenlik, ekonomik aktivite dalgalanmalar gösterdiğinde, bireylerin gelirlerinin artması veya azalması anlamına gelmektedir. (Colander, 2004: 55).

1.1. AKTİF NÜFUS

Bir ekonomide, kazanç elde etmek amacıyla iktisadi faaliyette bulunanların oluşturduğu kesime aktif nüfus denir (Ardıç, 2003: 184). Aktif nüfus, bir ekonominin çalışma çağındaki nüfusunu göstermektedir (Bocutoğlu, 2001: 58).

Aktif nüfus kavramı, ekonominin sahip olduğu işgücünün saptanmasında, daha gerçekçi sonuçlara ulaşılmasına yardımcı olan bir kavramdır.

İstihdam edilmemiş olmakla birlikte, emek piyasasında emeği arz eden, çalışabilecek durumda olan kimseler de aktif nüfus kavramında yer alırlar. Böylece, aktif nüfus, istihdam edilen ve edilmeyen aktif nüfus olmak üzere ikiye ayrılır. Dolayısıyla, aktif nüfusa dahil olan gruplar, işverenler, ücretliler, serbest meslek erbabı olanlar, aile işlerinde bir arada çalışanlar ve işsizlerdir (Ardıç, 2003: 185).

Aktif nüfus, bir ülke nüfusunun 15 ile 64 yaş arasında kalan bölümüdür.

1.2. İŞGÜCÜ

İşgücü, istihdam edilenler ve işsizlerden oluşmaktadır.

Nüfus, işgücünde olan ve olmayan olmak üzere ikiye bölünmektedir (Ehrenbergs, 2003: 96). Diğer bir ifadeyle, fiilen çalışan ve işsiz konumda bulunan

toplam işçi sayısı, işgücü kavramı ile ifade edilmektedir (Orhan, Erdoğan, 2009: 225).

Aktif nüfustan aklen ve bedenen çalışamaz olanlar ile kendi arzuları ile çalışmamayı tercih edenler çıkarıldığında geriye kalan nüfusa işgücü denir. Aktif nüfusun bir kısmı akıl ve bedensel özürleri nedeniyle isteseler de çalışamayacak durumdadır. Bir kısmı da sermaye, doğal kaynak faktörü sahibi veya müteşebbis olmaları nedeniyle ücretle çalışmayı istemeyebilirler. Bu iki grup aktif nüfustan çıkarıldığında geriye kalan kısım işgücünü vermektedir. İşgücü, ekonomide çalışma isteği ve gücü olup, geçerli ücret seviyesinde ve çalışma saatlerinde çalışmaya hazır ve razı olan nüfusu göstermektedir (Bocutoğlu, 2001: 59).

İşgücü, işçinin kendisine bağlıdır. İşgücünün kişiye bağlı olmasının önemli sonuçları ise, işgücünün biriktirilememesi ve hareketliliğinin az olmasıdır. Mevcut işgücünün ileride kullanılmaya üzere biriktirilememesi veya saklanamaması, çalışmak isteyenlere iş verilmemesi ekonomide önemli kaynak israfına neden olup işsizliğin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu da önemli ekonomik ve sosyal sorunları ortaya çıkarmaktadır (Kılıkış, 2000: 3).

İşgücüne dahil olmayanlar, işsiz veya istihdamda bulunmayan kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfustur. İşgücüne dahil olmayanlar, iş aramayıp çalışmaya hazır olanlar, mevsimlik çalışanlar, ev işleriyle meşgul olanlar, eğitimine devam edenler, emekli, çalışamaz halde olanlar şeklinde gruplara ayrılmıştır. (TÜİK, 2009)

- İş aramayıp çalışmaya hazır olanlar: İki hafta içinde işbaşı yapabilecek durumda olup, çeşitli nedenlerle iş aramayanlardır. Daha önce iş aradığı halde bulamayan ve kendi vasıflarına uygun bir iş bulabileceğine inanmadığı için ve mevsimlik çalışma, öğrencilik, ev kadını olma, emeklilik ve çalışamaz halde olma gibi nedenlerle iş aramayıp işbaşı yapmaya hazır olduğunu belirten kişilerdir.

- Mevsimlik çalışanlar: Mevsimlik çalışması nedeniyle iş aramayan, işbaşı yapmaya hazır olamayan kişilerdir.

- Ev işleriyle meşgul olanlar: Kendi evinde ev işleriyle meşgul olması nedeniyle iş aramayan ve işbaşı yapmaya hazır olmayan kişilerdir.

- Eğitimine devam edenler: Bir öğrenim kurumuna, kursa vb. devam etmesi nedeniyle iş aramayan ve işbaşı olmayan kişilerdir.

- Emekli: Bir sosyal güvenlik kuruluşundan emekli olduğu için iş aramayan ve işbaşı yapmaya hazır olmayan kişilerdir.

- Çalışamaz halde olanlar: Bedensel özür, hastalık veya yaşlılık nedeniyle iş aramayan ve işbaşı yapmaya hazır olmayan kişilerdir.

- Diğer: Ailevi ve kişisel nedenler ve bunun dışındaki diğer nedenler ile iş aramayan ve işbaşı yapmaya hazır olmayan kişilerdir.

1.3. İŞSİZLİK ORANI

İşsizlik oranı, çalışma yeteneği ve isteğinde olan ancak çalışmayan bireylerin yüzdesidir. İşsizlik oranı işsizlerin sayısının işgücündeki sayıya oranı olarak ölçülür (Colander, 2004: 55).

$$\text{İşsizlik Oranı} = (\text{İşsiz Sayısı} / \text{İşgücü}) \times 100$$

şeklinde formülize edilmektedir.

Burada ulusal işsizlik oranının zaman karşısında nasıl değiştiği ve işsizlik oranlarının coğrafi bölgeler ve yaş / cinsiyet / ırk / etnik gruplar karşısında nasıl değiştiğine odaklanılmıştır (Ehrenbergs, 2003: 96).

Türkiye’de ise işsizlik oranının hesaplanmasında ise aşağıdaki formül kullanılmaktadır.

$$\text{İşsizlik Oranı} = (\text{İşsiz Sayısı} / \text{Sivil İşgücü Arzı}) \times 100$$

Türkiye’nin işgücünden silah altında bulunan askerler ile öğrenciler çıkarıldıktan sonra geriye kalan kısma sivil işgücü denilmektedir (Bocutoğlu, 2001: 59).

İşsizlik oranı işgücü piyasasının en kritik göstergelerinden biridir ve genel olarak da ekonominin durumunun önemli bir ölçüsüdür. Aynı zamanda işgücü piyasasına yönelik geliştirilebilecek iktisat politikalarının da en önemli başvuru kaynaklarından biridir (Yüceol, 1995: 119).

1.4. İŞGÜCÜNE KATILIM ORANI

Bir ülkede belirli bir anda, genel nüfusun işgücüne katılan oranına ya da bir başka ifadeyle, işgücü miktarının genel nüfus miktarına oranına işgücüne katılım oranı denilmektedir. İşgücüne katılım oranı, iktisaden faal nüfusun çalışma çağındaki nüfusa oranıdır (Metin, 2003: 2).

TÜİK'e göre ise işgücüne katılım oranı, işgücünün kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus içindeki oranıdır (TÜİK, 2009).

İktisadi gelişme ve sanayileşme ile birlikte işgücüne katılım oranı artmaktadır. Sanayi gelişip olgunlaşmaya başlayınca işgücüne katılım oranı azalmaktadır. Sosyal refahın artması, eğitimin uzamasını, emeklilik yaşının erkene alınmasını, dinlenme sürelerinin artışı gerektirdiğinden işgücüne katılım oranı da düşmektedir. İşgücüne katılım oranı iktisadi gelişme ile birlikte önce artmakta, olgunlaşma aşamasında ise azalmaktadır (Kılış, 2000: 13).

İktisadi yönden gelişme gösteren ülkelerde işbölümü ve ihtiyaçlar hızla artmakta, çalışma istek ve zorunluluğu kendini hissettirmeye başlamakta, sanayileşme ve şehirleşme sosyal yapıyı, örf ve adetleri hızla değiştirmektedir. Bu da işgücüne katılım oranını arttırmaktadır. İktisadi gelişme olgunlaşmaya başladığında yaşam düzeyinin yükselmesi ile kültür düzeyinin artması eğitim çağına uzaması, toplumun iktisadi ve sosyal yönden iyi organize edilmesiyle emeklilik yaşının düşürülmesi, işgücünün köylerden kentlere göç etmesiyle kadınların işgücü katılım oranlarının düşmesi, iş yaşamında dinlenme sürelerinin uzatılması çocuk ve yaşlı nüfusun iş hayatından uzaklaşmasına neden olurken, gelir seviyesinin artışı iş ilişkilerinin kısaltılmasına neden olmaktadır. Bütün bunlar işgücüne katılım oranını yeniden azaltmaktadır.

Medeni durum da işgücüne katılım oranını etkilemektedir.

Ülkeler arası göçler de işgücüne katılım oranını etkilemektedir. Göç, nüfusun yaş ve cinsiyet yönünden, kültürel çevre farklılığından işgücü katılım oranını etkilemektedir.(Kılış, 2000:13).

İşgücüne katılanların oranı çalışma çağındaki nüfusa göre hesaplanmaktadır. Nüfusun ne kadarının üretime katıldığını bulmak için çocuklar dikkate alınmaz. Amaç, çocukların bu yaşta üretime katılmayıp eğitimlerini devam ettirmeleri için

Üretim dışında tutulmasıdır. Yaşlılar da sosyal güvenliklerini sağlamak için yeterli bir emekli maaşı ile geçimini sağladıklarından 65 yaşından sonra çalışmaya zorlanmazlar (Metin, 2003: 3).

1.5. İSTİHDAM

İstihdam kavramı, iktisadi bir terim olarak geniş anlamda tüm üretim faktörlerinin, dar anlamda ise sadece işgücü faktörünün gelir sağlamak amacıyla mal ve hizmet üretiminde kullanılması ya da çalıştırılmasıdır (GÜRAN, 1996: 35).

TÜİK'e göre, herhangi bir bireyin çalışıyor veya istihdam edilenler grubuna dahil edilebilmesi için, "15 yaş ve üstü, referans döneminde 1 saat bile olsa ekonomik olarak ekonomik olarak aktif olması ya da faaliyette bulunması ve çalışması" gerekmektedir. Ayrıca, referans dönemde alışmıyor olan ancak işi ile bağlantısı devam eden bireyler de istihdamda kabul edilmektedir. Bu gruba girenler, işlerinin başında bulunmasalar bile işveren olarak çalışanlar, üç ay içinde işlerinin başına geri dönecek veya işten uzak kaldıkları süre içinde maaş veya ücretlerinin en az %50'sini almaya devam eden maaşlı-ücretli bireylerdir (TÜİK, 2009).

İşgücü piyasasına emeğini arz eden ve mevcut istihdam şartları içinde iş bulup çalışanların toplamı istihdam seviyesini meydana getirmektedir (Metin, 2003: 4).

İstihdam, emeğin optimal kullanılarak üretim sürecine katılmasıdır (Bekiroğlu, 2010: 12).

İstihdam, ülkedeki mevcut işgücünün ekonomik faaliyetler içerisinde sürekli biçimde çalıştırılmasıdır. Bir ekonomide ekonomik faaliyetlere katılabilecek insan gücünün kullanılma, çalışma veya alıştırma derecesi istihdamı göstermektedir (Yahşi, 2007: 21).

TÜİK, istihdamda olanları işbaşında olan ve işbaşında olmayanlar olmak üzere iki gruba ayırmaktadır. İş başında olanlar yevmiyeli, ücretli, maaşlı, kendi hesabına, işveren ya da ücretsiz aile işçisi olarak referans dönemi içinde en az bir saat bir iktisadi faaliyette bulunan kişilerdir. İkinci grupta yer alanlar ise, işi ile bağlantısı devam ettiği halde, referans haftası içinde çeşitli nedenlerle işinin başında olamayan kendi hesabına veya işveren olarak çalışanlardır (TÜİK, 2009).

Ücretli ve maaşlı çalışan ve çeşitli nedenlerle referans döneminde işlerinin başında bulunmayan bireyler; ancak 3 ay içinde işlerinin başına geri döneceklerse veya işten uzak kaldıkları süre zarfında maaş veya ücretlerinin en az %50 ve daha fazlasını almaya devam ediyorsa istihdamda kabul edilmektedir (TÜİK, 2009).

Bir ülkenin istihdamı, o ülkenin kalkınmışlık seviyesi, nüfusu, doğal kaynakları, teknolojik yenilikleri, eğitim ve ekonomik şartlarına bağlıdır.

Eksik İstihdam: Eksik istihdam, bireyin tam zamanlı süreden daha az çalışıyor olması ve daha fazla (gerekirse kendi kabiliyet ve yeteneklerine uygun daha farklı bir işte) çalışmak istemesi durumu ya da asgari geçimini sağlayacak ücretten daha az kazanıyor olması durumudur. Dolayısıyla, eksik istihdam içinde yer alan nüfus, istihdam edilen nüfusun üretken kapasitesinden yeterince faydalanılamayan bir alt kategorisi olarak tanımlanmaktadır (Taşçı, Darıcı, 2010: 283).

Çalışanların bir kısmı yarım gün veya örneğin iki saat çalışırlar. Bu durum eksik istihdamı yansıtmaktadır (Ünsal, 2007: 87). İşgücünün çalışıp çalışmadığını belirlemek amacıyla hazırlanan işgücü anketinin uygulandığı hafta içinde, sadece bir saat olanlar bile işsiz sayılmayıp eksik istihdam başlığı altında toplanmaktadır. Eksik istihdam kapsamına girenler aslında düzenli bir işleri olmayıp, amele pazarlarında sadece iş bulunca çalışan iş bulamayınca boş gezen işgücünden meydana gelmektedir. Bu nedenle, eksik istihdamdakiler de işsiz sayılmaktadır (Bocutoğlu, 2001: 60).

Ekonomilerde etkisini hissettiren yüksek işsizlik baskısı ve işsizliğin maliyetini giderecek sosyal güvence mekanizmasının yetersiz olması nedeniyle işgücü ilk bulduğu işi kabul etmek durumunda kalmaktadır. Bu durum işgücünün verimsiz alanlarda istihdam edilmesine ve etkinlik kaybına yol açmaktadır. Eksik istihdam yaratan bir başka nokta ise insan gücü ve eğitim planlamasının yapılmaması ya da yetersiz düzeyde yapılmasıdır. Planlamanın olmayışı ya da hatalı planlamaya gidilmesi sonucu eğitilmiş işsizler ya da eksik istihdam sorunu ortaya çıkmaktadır. Kısacası kendi meslek ve becerilerine ya da eğitim düzeylerine uygun iş bulamayan işgücü farklı alanlarda çalışmak durumunda kalmaktadır (Yahşi, 2007: 22).

Eksik istihdamda üretim faktörlerinin bir kısmı boşta durmaktadır. Kimi işler mevcut çalışma koşulları ve cari ücret düzeyinde çalışmak istediği halde iş

bulamamakta, kimi sermaye malları ve doğa faktörü boşa beklemektedir. Dolayısıyla, ekonomide üretilen mal ve hizmet miktarı, üretilmesi mümkün olan miktarın altında kalmaktadır. Eğer üretilen malların bir kısmına talep yoksa, o ekonomide talep yetersizdir ve dolayısıyla üretim azalacaktır. Mal üretiminin azalması, bir kısım faktörlerin boşa kalmasına neden olacaktır. (Pekin, 2005: 100)

Özellikle etkin sosyal güvenlik sisteminin olmamasına bağlı olarak bireylerin işsiz oldukları toplumlarda eksik istihdam, işsizlik olgusunun bir yansıması şeklindedir. Bununla birlikte işsizlik sigortasının olmadığı, serbest çalışan bireyler ve tarım kesiminde aile işçisi olanların yüksek oranda olduğu toplumlarda eksik istihdam durumu işsizlik kadar önemli bir hale gelmektedir. (Taşçı, Darıcı, 2010: 280)

TÜİK, eksik istihdamı, zamana bağlı eksik istihdam ve yetersiz eksik istihdam olmak üzere iki ana gruba ayırmaktadır. İlki, referans haftasında istihdamda olan, esas işinde veya diğer işinde toplam olarak 40 saatten daha az süre çalışmış olup, daha fazla süre çalışmak istediğini bildiren ve mümkün olduğu takdirde daha fazla çalışmaya başlayabilecek olan kişileri kapsamaktadır. (TÜİK, 2009) Bu gruptaki bireyler literatürde “istem dışı olarak yarı zamanlı çalışanlar” ya da “görülebilir (visible) eksik istihdam” olarak adlandırılmaktadır. (Taşçı, Darıcı, 2010: 283) İkinci grupta olanlar ise, zamana bağlı eksik istihdam kapsamında yer almamak koşuluyla, referans haftasında istihdamda olan, son 4 hafta içinde mevcut işini değiştirmek için veya mevcut işine ek olarak iş aramış olan ve böyle bir iş bulduğu takdirde 2 hafta içinde çalışmaya başlayabilecek olan kişilerdir (TÜİK, 2009). Eksik istihdam içinde yer alan bu ikinci grup literatürde “görülmeyen (invisible) eksik istihdam” olarak ifade edilmektedir (Taşçı, Darıcı, 2010: 283).

Tam İstihdam: İşgücünün tamamının iş bulabilmesi durumuna tam istihdam denir. Tam istihdam durumunda, istihdam hacmi işgücüne eşit olmakta ve işsizlik ortadan kalkmaktadır. Diğer bir ifadeyle, istihdam hacminin işgücüne eşit olduğu duruma tam istihdam denir (Bocutoğlu, 2001: 60).

Tam istihdamın gerçekleştiği bir ekonomide, mevcut çalışma koşullarında ve cari ücret düzeyinde çalışmak isteyen tüm emek sahipleri iş bulabildiği gibi, ülkenin mevcut sermaye malları stoku ve doğa faktörü de tamamen üretime katılmış durumdadır. Böylece ekonominin sahip olduğu üretim kapasitesi tamamen kullanılmış olmakta ve boş kapasite olmamaktadır. Ayrıca, tam istihdam durumunda

tüm üretim faktörleri üretime katıldığından, reel milli gelir ulaşabileceği en yüksek düzeye gelmektedir. Tam istihdama ulaşmış bir ülke, belli bir teknoloji düzeyinde üretebileceği mal ve hizmetlerin en fazlasını üretmektedir (Pekin, 2005: 99).

Aşırı İstihdam: Aşırı istihdam, bir ekonomide üretim faktörlerinden biri olan emek faktörünün aynı zaman dilimi içerisinde tam kapasite ile üretim sürecinde olduğu halde, miktar ve sayı itibariyle daha çok üretim faktörüne ihtiyaç duyulduğu ekonomik durumdur. Diğer bir ifadeyle, emek faktörünün aşırı değerlendirildiği bir durum söz konusudur. Bu durumda ya bölge dışından emek talep edilmekte ya da çalışan işgücü normal çalışma sürelerinden fazla çalıştırılmaktadır. Bir ulusal ekonomideki tüm işgücünün tam faaliyette olduğu halde, işgücüne yine de talep varsa ekonomi aşırı istihdam koşulları içindedir (Bekiroğlu, 2010: 12).

1.6. CESARETİ KIRILMIŞ İŞÇİLER (DISCOURAGED WORKERS)

Çalışanların bir kısmı emekli olarak işgücünde olmayanlar konumuna, bir kısmı ise işlerinden çıkarılarak veya işlerinden ayrılarak işsiz konumuna gelmektedir. İşsizlerin bir kısmı ise iş bularak çalışan konumuna ve bir kısmı ise iş bulmaktan umidini keserek işgücünde olmayanlar konumuna gelmektedir (Ünsal, 2007: 88). Fiilen iş aramayan, fakat yapılacak bir iş teklifini geri çevirmeyecek durumda olan işsizler, cesareti kırılmış işsizler olarak adlandırılmaktadır (Orhan, Erdoğan, 2009: 226).

1.7. ÜCRET

Üretime katkı yapan emeğin bedeli (fiyat) ücret kavramı ile ifade edilmektedir. Belirli bir zaman dilimindeki (saatlik) çalışma karşılığında satın alınabilecek mal ve hizmet miktarı reel ücret olarak adlandırılmaktadır. Reel ücret, parasal (nominal) ücretin fiyat artışından arındırılması ile ifade edilmektedir. Parasal ücret, belirli bir dönemdeki çalışma karşılığında elde edilen ücretin piyasa fiyatları ile ifade edilmesidir. Nominal ücret artış oranı, enflasyon artış oranından çıkarıldığında, reel ücret artışı bulunmaktadır (Orhan, Erdoğan, 2009: 227).

1.8. İŞSİZLİK TÜRLERİ

İşsizlik, sosyo-ekonomik yapının ürettiği bir sorundur. Ülkelerin sosyo-ekonomik yapılarındaki nicel değişimler, belli bir dereceye ulaştıktan sonra niteliksel değişmeyi getirmektedir. Bu olgu ekonomik gelişmenin çeşitli aşamalarında ortaya

çıkılmaktadır. Ülkeler arasındaki bu farklılıklar, farklı işsizlik türlerini ortaya çıkarmaktadır. Bu işsizlik türleri aşağıdaki gibi özetlenebilir:

Açık İşsizlik: Açık işsizlik, cari ücret düzeyinde çalışmak isteyen, ancak istihdam edilmemiş olan kimselerin karşı karşıya kaldıkları işsizlik türüdür (Ardıç, 2003: 186).

Çalışma isteği ve gücüne sahip olup da cari ücret ve çalışma koşullarında iş aradığı halde iş bulamayanların durumunu ifade etmektedir (Ersel, 1999: 18).

Gizli İşsizlik: Gizli işsizlik, üretim sürecinde kullanılan emek miktarının gereğinden fazla olması halinde söz konusu olan işsizlik türüdür. Görünürde bir işsizlik bulunmamasına karşın, verimliliğin düşük olmasına yol açan bir işsizlik söz konusudur. Gizli işsizlikte, cari ücret düzeyinde çalışmak isteyip de açıkta kalan işçi yoktur, ancak istihdam edilen emeğin bir kısmı, üretim sürecinin ihtiyaç duyduğu miktardan fazladır. Bu bakımdan, gizli işsizlik verim düşürücü etki yaratarak, ekonomik performansın azalmasına neden olmaktadır (Ardıç, 2003,186).

Gizli işsizlikte çalışanların toplam üretime katkısı ya çok azdır yada hiç yoktur. Bu tür çalışanların o iş alanından çekilmeleri halinde üretim seviyesinde bir değişiklik meydana gelmez (Özdemir, Ersöz, Sarioğlu, 2006: 73).

Bu işsizlik türünde işgücünün marjinal verimliliği sıfırdır. Genellikle az gelişmiş ülkelerde görülen bu tür işsizlik olgusunun nedeni, bu ülkelerde yüksek nüfus artış oranına karşın, sermaye birikiminin yeterli olmaması nedeniyle, istihdam alanlarının sınırlı olmasıdır. Artan nüfusun iş bulma olanaklarının sınırlılığı, tarımda ve tarım dışı küçük aile işletmelerinde, gereğinden fazla kişinin birikmesine neden olmaktadır (Dinler, 2009: 480).

İradi İşsizlik: Bir ekonomide cari ücret düzeyinde çalışmak istemeyerek, işsiz kalmayı kendi isteği ile tercih eden kişilerin oluşturduğu işsizlik türüdür. Cari ücret düzeyinin düşük olduğu durumlarda, kişiler emeklerini arz etmekten kaçınmakta ve boş vakitleri ile çalışarak elde edecekleri gelir arasındaki tercihi yaparken çalışmamaktan yana davranmaktadırlar (Ardıç, 2003: 186).

Gayri İradi İşsizlik: Daha çok işbölümü ve uzmanlaşmanın geliştiği toplumlarda, efektif talebin, mevcut üretim kapasitesinin tamamını kullanmaya olanak vermeyen çok düşük bir düzeyde kalmasından, yani talep yetersizliğinden

kaynaklanmaktadır (Ersel, 1999: 17). Bir ekonomide, bireylerin bir kısmının, cari ücret düzeyinde ve mevcut çalışma koşullarında çalışmaya razı olmalarına karşın, iş bulamamaları halinde söz konusu olan işsizlik türüdür (Dinler, 2009: 480).

Mevsimsel İşsizlik: Nitelikleri gereği, yılın sadece belli bazı aylarında emek talep eden sektörlerde çalışabilecek durumda olan kimseler, söz konusu aylar dışında işsizdirler (Ardıç, 2003: 186).Hava şartlarındaki veya mevsimlerdeki değişimler sonucu bazı malların arz veya talebinde meydana gelen oldukça şiddetli azalmalar sonucunda ortaya çıkan işsizlik türüdür. Bu işsizlik türü tarım, turizm ve inşaat sektörlerinde kendini göstermektedir (Ersel, 1999: 18).

Friksiyonel (Arizi) İşsizlik: Bir ekonomideki emek talebi ile emek arzı arasındaki geçici uyumsuzluğun yol açtığı işsizliğe friksiyonel (arizi) işsizlik denir. İşçilerin kısa vadeli yer ve iş değiştirmesi sonucu ortaya çıkan bir işsizlik türüdür. (Ersel, 1999: 21).

Friksiyonel işsizliğin nedenlerinin başında, emek piyasasına yeni katılan kimselerin belli bir süre için işsiz kalmaları gerekir. Emek piyasasına emeklerini arz etmek için katılan yeni işçilerin, kendilerine uygun bir iş bulmaları için belli bir sürenin geçmesi gerekmektedir. Friksiyonel işsizliğin bir diğer nedeni ise, işlerinden ayrılan işçilerin belli bir süre işsiz kalmalarının gerekmesidir. Çalıştığı işi beğenmeyerek işinden ayrılan işçiler yada işveren tarafından işten çıkarılan işçiler, yeni bir iş bulabilmek için belli bir süre işsiz kalmaktadır. Bu işsizlik türü, emek arz ve talebi arasında genel bir dengenin var olduğu zaman dahi çalışanların işyerleri arasında yer değiştirmesinden, emek mobilitesinden kaynaklanmaktadır (Özdemir, Ersöz, Sarioğlu, 2006: 71).

Friksiyonel işsizlik durumunda, her işsiz için mevcut bir istihdam açığı vardır. Emek piyasasındaki arz – talep uyumsuzluğunun neden olduğu friksiyonel işsizlik, bu özelliği nedeniyle, emeğin dolaşım hızı ile ilgilidir ve emeğin dolaşım hızının niteliği, friksiyonel işsizliğin devamlı hale gelmesine neden olmaktadır (Ardıç, 2003: 187).

İşinden ayrılan yada emek piyasasına yeni katılan bir kimse, daha yüksek ücretle bir iş bulacağı kanısıyla, bulduğu bazı işleri reddedebilir veya kendi yeteneklerine uygun işi hemen bulamayabilirler (Orhan, Erdoğan, 2009, 226). Çünkü emek piyasası hakkında hemen her zaman tam bilgi sahibi olma olanağı yoktur.

Friksiyonel işsizliğin iradi biçimde ortaya çıktığı bu gibi durumlara, arama işsizliği denilmektedir.

İşsizliğin ekonomik maliyeti arttıkça, arama işsizliği oranı da düşecektir (Ardıç, 2003: 187).

Arama işsizliği ekonomi açısından zararlı değildir. Diğer bir ifadeyle, bireylerin iş arama işsizliği nedeniyle geçici bir süre işsiz kalmaları üretim kaybına yol açmaz. Çalışma hayatında, işverenlerin yaptıkları işe en uygun elemanı bulmak için seçici davranmaları yada bireylerin kendi yeteneklerine uygun işi bulmak üzere yoğun bir arama sürecine girmeleri uzun dönemde ekonominin geneli açısından yararlı olacaktır. Çünkü, işe uygun kişinin bulunması yada kişinin kendine uygun iş bulması, üretkenliğin artması sonucunu doğurur (Orhan, Erdoğan, 2009: 226).

Friksiyonel işsizlik, işçilerin gerekli yetenekleri yoksa veya mekansal olarak istihdam kaynaklarından uzak ise ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, ekonominin tam istihdam düzeyinde bile ortaya çıkabilmektedir (Ersel, 1999: 21).

İş arama süresi olarak da tanımlanabilen bu işsizlik “iş ile iş arayanları eşleştirme” sorunundan kaynaklanmaktadır. Bu nedenle işgücü piyasasındaki örgütlenme ve bilgi yetersizliği ile akışkanlık sorunu friksiyonel işsizlik üzerinde de etkili olmaktadır (Özdemir, Ersöz, Sarioğlu, 2006: 71).

Yapısal İşsizlik: Ekonominin yapısal özelliklerinden kaynaklanan işsizliğe yapısal işsizlik denir. Farklı ekonomilere ait benzer bazı yapısal özellikler, aşağıdaki gibi özetlenebilir.

- Tüketim kalıbındaki değişiklikler: Tüketicilerin davranış kalıplarında zaman zaman değişiklikler ortaya çıkabilmektedir. Örneğin bazı ürünler demode olmaktadır. Bu durumda bu tür malları üreten sektörlerde gözlenen talep daralması, üretimin kısılmasına ve dolayısıyla çalışanların işten çıkarılmasına yol açmaktadır.
- Üretim yöntemlerindeki değişiklikler: Üretim yönteminde değişikliklere yol açan en önemli faktör teknolojik yeniliklerdir. Teknolojik yenilikler, daha az işçi istihdamına yol açtığında, işsiz sayısı artmaktadır. Teknolojik işsizlik,

emek tasarrufunu gerekli kılan teknolojilerin kullanımı sonucu, ortaya çıkan işsizliği ifade etmektedir.

- Transfer ödemeleri: Başta işsizlik olmak üzere devlet tarafından yapılan karşılıksız ödemelerin yaygınlık kazanması, bireylerin işsizliği bir sorun olarak algılanmamasına yol açmaktadır. Transfer ödemelerinden yararlananlar, çalışmak yerine düşük seviyede de olsa devletten sağladıkları gelire geçinmeye çalışmaktadırlar (Orhan, Erdoğan, 2009: 227).

İşsizlik sigortası ile yapısal işsizlik arasında pozitif bir ilişki vardır. İşsizlik gelirlerinin nispi olarak artması işsiz kişinin iş arama eğilimini azaltmaktadır. Bu da ortalama işsizlik süresini uzatmakta ve kişinin yeni bir iş bulma olasılığını azaltmaktadır. Ayrıca, yüksek oranlı işsizlik sigortası çalışan kesimin rezervasyon ücretini yukarı çekmekte, çalışan kesimin işte kalma eğilimini azaltarak, işverenin “etkin ücret (efficiency wage)” düzeyini ve aynı zamanda işsizliği arttırmaktadır.

Ücret pazarlığı süreçleri ve bu süreçlerin organizasyonu, yapısal işsizliğin düzeyi ve işsizliğin kalıcılığı açısından önem arz etmektedir. İşveren ve işçi arasında yapılan pazarlık, işveren ve işçilerin kendi aralarındaki koordinasyon derecesine, sendikalaşma oranına bağlı olarak farklı ücret düzeylerinde bağlanabilmektedir. Merkezileşme derecesi yüksek olan bir işgücü piyasasında, “leap-frogging” olarak bilinen birbirinin önüne geçerek ücret belirleme yarışı zayıflamakta ve etkin ücret uygulaması ve yapısal işsizlik artışı azalmaktadır. Ancak, sendikalaşma oranı yüksek olan bir işgücü piyasası, merkezileşme ve koordinasyon derecesine bağlı olarak yapısal işsizlik ve işsizliğin kalıcılığı açısından olumsuz etki yapmaktadır. Sendikalaşma oranı yapısal işsizliği arttırmaktadır. Aynı zamanda merkezileşme ve koordinasyon derecesi yüksek işgücü piyasalarının şok sonraları daha çabuk dengeye ulaşabilmektedir.

Yapısal işsizliğe neden olan faktörlerden biri de işgücünün vasıf uyumsuzluğudur. Vasıf uyumsuzluğu, nispeten katı bir ücret yapısında, işsiz kalma süresini arttırarak işsizliği olumsuz olarak etkilemektedir. Vasıf uyumsuzluğu için iki temel ölçü vardır. Bunlardan ilki sektörel istihdamdaki değişimin zaman içindeki varyansı, ikincisi ise açık işler ile yerleştirilenler arasındaki açılma veya daralmadır.

Üretkenlik artışlarında meydana gelen bir düşüşe, ücretler eşanlı olarak uyum gösterememekte, bu da işsizlik oranını arttırmaktadır. Manning (1992), Turner

ve Rauffet (1994), üretkenlik artışlarında ortaya çıkan düşüşlerin yapısal işsizlik üzerinde kalıcı etkiler bırakabileceğini savunmaktadırlar.

Reel fazi-işsizlik ilişkisi mal piyasasındaki eksik rekabetin derecesine bağlı olarak açıklanmaktadır. Artan reel faiz oligopolistik endüstri yapısında çıktı fiyatlarına yansiyacak, sonuçta düşmesi beklenen reel ücretler yapısal nedenlerden dolayı düşmez ise işgücü talebi düşerek işsizliğin artmasına neden olacaktır. Aynı zamanda, reel faiz oranlarında ortaya çıkacak bir artış gelecekteki işgücü gelirinin iskonto edilmiş bugünkü değerini düşürecek, bu da ücret dışı kesimin iskonto edilmiş gelirini yükseltecek ve etkin ücret hipotezi çerçevesinde, işgücünün işte kalma motivasyonunu düşürecektir. Bu gelişme firmanın ücreti yukarı çekmesine ve yapısal işsizliğin artmasına neden olmaktadır (TÜSİAD Tartışma Tebliği Dizisi-1, 1997).

Konjonktürel İşsizlik: Üretim ve tüketim faaliyetlerinin üretici ve tüketici kararlarına göre cereyan ettiği piyasa ekonomilerinde iktisadi faaliyetlerin devreni dalgalanmalar göstermesinin bir sonucu olup, iktisadi daralma dönemlerinde artmakta, gelişme dönemlerinde ise toplam talebe bağlı olarak ortadan kalkmaktadır. Konjonktürel işsizlik, üretim ve yatırımların efektif talepteki yetersizlik sonucunda daralma veya durgunlaşması nedeniyle ortaya çıkmaktadır (Ersel, 1999: 20).

Konjonktürel işsizlik, reel GSYİH'nın dönemden döneme dalgalanmasından kaynaklanmaktadır. Reel GSYİH dalgalanmasının işsizliğe yol açması için temel koşul, reel GSYİH'nın, potansiyel GSYİH'nın gerisinde kalmasıdır. Reel GSYİH'nın düşük olması, üretim hacminin daralması anlamına gelir. Dolayısıyla, üretim darlığının yaşandığı yıllarda, emek talebinde de bir azalma meydana gelmektedir. Emek talebinin azalması, işsizliğin artması anlamına gelmektedir (Orhan, Erdoğan, 2009, 228).

Bu işsizlik türünün etkileri talepteki değişikliklere bağlı olarak kısa veya uzun süreli olabilmektedir. (Ersöz, Özdemir, Sarioğlu, 2006: 71).

NAIRU yada Doğal İşsizlik: Tam istihdam, bir ekonomide çalışmak arzusunda olan tüm bireylerin iş bulup çalışmalarını ifade etmektedir. Ancak, her ekonomide, daima friksiyonel işsizlik ve yapısal işsizlik olduğunu ve bu nedenle tam istihdamdan değil, ancak yüksek istihdamdan söz edilmektedir (Dinler, 2009: 482).

Tam istihdam düzeyindeki bir ekonomide, yapısal işsizlik oranı ile friksiyonel işsizlik oranı toplamı, doğal işsizlik oranı olarak ifade edilir. Doğal işsizlik oranı, bir ekonomide, istihdam düzeyi erişebilmesi mümkün en yüksek düzeye eriştiği zaman, söz konusu ekonomideki işsiz oranının ne kadar olduğunu göstermektedir (Orhan, Erdoğın, 2009: 228).

NAIRU, "Enflasyonu Arttırmayan İşsizlik Oranı (Nonaccelarating Inflation Rate Of Unemployment)", terimi doğal işsizlik oranı yerine 1990'lı yıllardan itibaren kullanılmaktadır. Eğer bir ekonomide doğal işsizlik oranına razı olunur ve bu oranı aşağı çekmek için çaba harcanmazsa, enflasyonu belirli düzeyde tutmanın mümkün olmasıdır. Doğal işsizlik oranını azaltmaya yönelik genişletici para politikası izlenmesi halinde işsizlik oranı, doğal işsizlik oranının altına inmesine karşın, uzun dönemde hem enflasyon artmakta, hem de işsizlik yeniden eski düzeyine yani doğal oranına dönmektedir (Dinler, 2009: 482).

Teknolojik İşsizlik: Bir ekonomide verimliliğin veya üretim miktarının artırılması ya da daha gelişmiş yeni ürünlere olan talebin karşılanabilmesi amacıyla yapılan teknolojik değişimler sonucunda üretim hacminin değişmemesine veya artmasına karşın o iş için emeğe olan gereksinimin azalması nedeniyle bir kısım işgücünün istihdam dışına çıkması durumu şeklinde tanımlanabilmektedir. Az gelişmiş ülkelerde sermaye birikimi ilerledikçe bu birikimin birlikte getirdiği yeni üretim tekniklerinin eski üretim tekniklerinden daha çok sermaye yoğun olduğu görülür. Yani yeni kabul edilen üretim tekniklerinde belli bir sermaye miktarı eskisinden daha az bir işgücü kullanımı gerektirdiğinden zaman içinde sermaye birikimi işsizliği daha da arttırabilmektedir. (Öksüz, 2007: 22)

1.9. İŞSİZLİKLE MÜCADELE (İSTİHDAM) POLİTİKALARI

Çoğu ülkede istihdam yapısı ve işsizliğin boyutu, ülkedeki ekonomik gelişme ve sosyal kalkınma düzeyinin önemli bir göstergesi olmaktadır. Ulusal gelirdeki artış, daha fazla insana istihdam sağladığı ölçüde anlam kazanmaktadır.

1990'lı yılların başında, tek başına ekonomik büyümenin emek piyasalarını etkileyen yapısal sorunları çözmek için tek başına yeterli olmadığı görülmüştür. Bunun önemli bir yansıması Avrupa Birliği istihdam politikalarında ortaya çıkmıştır. 1997 yılında kabul edilen ve o yıl yürürlüğe girmiş olan Amsterdam Anlaşması'na

istihdam konusunda bir bölüm eklenmiş ve ilk defa, istihdam politikalarının ortak bir Avrupa görevi olduğu kabul ve ilan edilmiştir.

Avrupa İstihdam Stratejisi; "istihdam edilebilirlik, girişimcilik, uyum sağlama yeteneği ve eşit fırsatlar" başlığı çerçevesinde ayrıntılı politikalarla düzenlenmiştir. İstihdam yaratmada alınacak temel ölçüt, AB'nin uyguladığı ekonomik ve parasal önlemlere paralel biçimde, "enflasyonu arttırmayan işsizlik oranı" olmaktadır.

Günümüzde Türkiye'nin en önemli ekonomik ve sosyal sorunu işsizliktir. Türkiye'de işsizlik, sağlanan istikrar ve büyümeye rağmen yüzde 10'ların altına indirilememektedir. Türkiye'nin en önemli sosyal ve ekonomik sorunu olan işsizlik sosyal ve psikolojik boyutları olan bir sorundur (Bilgin, Arı, 2010: 109).

Türkiye'nin temel sorunu yeterince istihdam olanakları yaratamamaktır. Nüfus artış hızının gerisinde kalan yeni yatırım ve iş olanakları, işgücü piyasasını olumsuz etkilemektedir.

İstihdam ve işsizlik, bir bakıma çalışma ve çalışmama olarak tanımlanabilmekte ve gerek bireysel gerek toplumsal düzeyde yarattığı ciddi sorunlar açısından üzerinde önemle durulmaktadır. Ülkede çalışmak isteyip de iş bulamama durumunda kalınması, uygulanan ekonomik ve sosyal politikalarla ilişkilendirilen bir sonuçtur (TÜRK-İŞ: 1-3).

Türkiye'nin işsizlik sorununun temelinde, tarım toplumu niteliğinin az da olsa ağırlığının sürmesi, hızla artan genç nüfusa istihdam olanaklarının sağlanamaması, hızlı nüfus artışı gibi temel nedenler yatmaktadır. Bunun yanı sıra, iç göç ve kentleşmeyle birlikte ortaya çıkan eğitim ve bölgesel dengesizlik eğilimleri de işsizliği arttırmaktadır. Bu da Türkiye'de işsizliğin yapısal bir özellik taşıması sonucunu doğurmaktadır. Başta sanayi sektöründe olmak üzere yatırım miktarında sürekliliğin sağlanamaması, tarım kesimindeki işgücü fazlasının tarım dışındaki sektörler tarafından yeterli ölçüde istihdam edilememesi ile sonuçlanmaktadır. Tarımın ekonomi içindeki ağırlığı sanayileşme ve kalkınma sürecindeki ilerlemelere bağlı olarak azalmaktadır.

Eğitim ve işsizlik arasındaki ilişkinin belirlenmesi, eğitimin işgücünün niteliğinin sinyali olması nedeniyle önemlidir. Türkiye'de eğitim düzeyi yükseldikçe, teorinin aksine, işsizlikte beklenen azalma ortaya çıkmamaktadır. Gelişmiş

lkelerden farklı olarak, Türkiye’de asgari ücretin oldukça düşük ve istihdam edilenleri koruyan kurumsal yapının zayıf olması, düşük eēitim seviyelerinde işsizlik oranının göreceli olarak daha düşük olmasının nedenidir.

İşgücü piyasasındaki farklılıkları belirlemede ve isizliēin özelliklerini ortaya koymada önemli bir diēer gösterge, isizliēin coērafi bölgelere göre daēılımıdır.

Türkiye’de isizliēin özelliklerini ortaya koyabilmek için, isiz kalınan sürenin araştırılması önemlidir. İşsizlik süresi ile ilgili olarak kısa-uzun süreli işsizlik ayrımları kullanılmaktadır. Uzun süreli isiz kavramı, bir yıl ve daha uzun süredir isiz olanlar için kullanılmaktadır. Uzun süreli isizliēin süreklilik kazanması, işsizlikle mücadeleyi zorlaştırmaktadır. Toplam işsizler içinde uzun süreli işsizlerin payının artması ve isiz kalınan sürenin uzaması, bu kişilerin işgücü niteliklerinin gerilemesine neden olmakta ve i bulmalarını zorlaştırmaktadır.

Türkiye, hızla artan nüfusa istihdam olanakları yaratamamaktan kaynaklanan bir işsizlik sorunu ile karşı karşıyadır. Diēer bir ifade ile Türkiye’de işsizlik, ekonomik kalkınma süreci içinde hızlı nüfus artıı ve kentleşmenin beslediēi işgücü arz ve talep artışları arasındaki dengesizlikten kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte, sanayilemede hedeflenen düzeye ulaşılamaması, tarım toplumu niteliēinin belli ölçüler içinde aēırlıēının sürmesi ve hızlı artan genç nüfus istihdamını saēlayacak yatırımların yapılamaması gibi nedenlerle yapısal bir nitelik taşımaktadır. Türkiye’de isizliēin bu yönü ile faktör dengesizliēinden kaynaklandıēı söylenebilir.

İşsizlik daha çok tarım dışı sektörlerde yüksek oranlarda seyretmektedir. Türkiye’de kendi hesabına çalışma ve ücretsiz aile iiliēinin yaygın olması bu durumu açıklamaktadır. Diēer yandan, son yıllarda tarım sektöründe yaşanan deēiim süreci içinde tarımda faaliyet gösteren işgücü miktarının aynı kaldıēı halde, bu sektördeki işgücü fazlası hızlı kentleşmenin de etkisi ile tarım dışı sektörlere kaymaktadır.

Kentlerde, tarıma benzer şekilde sanayi sektöründe bir artış görülmeksizin, kentleen nüfusun hizmet sektörlerinde kayıt dışı istihdam şekline dntē gözlenmektedir. Türkiye’de işsizlik açısından önem taşıyan bir başka konu ise, gizli isizliktir. İşsizlik yönünden gelimi ülkeler ile Türkiye arasındaki farklılıklardan biri, isizlerde eēitim düzeyi yüksek olmasıdır. Türkiye’de işsizlik oranının gelimi

ülkelerden farklı olarak yüksek olmasının nedeni, “ilk kez iş arayanlar”ın sayısının yüksek ve işlerin doyurucu olmaktan uzak olmasıdır (Bozdağlıoğlu, 2008: 50-57).

İşsizlik olmadan önce önlem almak veya oluşan işsizliğe çözüm üretmek devletin en önemli görevlerindedir. Devletin işsizlikle mücadelede alacağı önlemlerin ve üreteceği çözümlerin başında hukuki düzenlemeler gelmektedir. Mevcut kanunlarda gerekli düzenlemeleri yapmak, esas itibariyle siyasi otoritenin iradesinin yansımasıdır, yani uygulayacağı politikalarıdır. Bu politikaların başlıcaları da yatırım teşvik politikaları ve işgücü piyasası politikalarıdır.

İşsizlikle mücadele, ekonomik büyüme ve teknolojik gelişme gibi değişkenlerin istihdam sürecini etkilediği makro boyutlu ve sahip olunan aktif nüfusun özelliklerinin dikkate mikro boyutlu olmak üzere iki boyutta düşünülebilir. Makro düzeydeki işsizlik politikalarının başarısı nispeten istikrarlı bir büyümenin sağlanmasına bağlı iken, işsizlikle mücadelede mikro düzeydeki politikaların başarısı ise, Türkiye’de işsizliğin güçlü ve zayıf yanlarının iyi analiz edilmesine bağlı olmaktadır.

Türkiye’de işsizlikle mücadele temelde üç ana etmene dayanmaktadır. Bunlar, var olan nüfus artışının gerektirdiği yüksek bir büyüme hızının gerçekleştirilmesi, gerçek büyüme hızlarına uygun bir nüfus artışına gidilmesi veya her ikisinin birlikte gerçekleştirilmesidir. Türkiye’de işsizliğin, ekonomik büyüme ile birlikte kendiliğinden çözümlenebileceği fikrine karşın yeterli ekonomik büyümenin sağlanamamış olması, işsizliğin planlı dönemde sürekli ve yapısal bir nitelik kazanmasına yol açan en önemli neden olmuştur. Aynı zamanda bu dönemde uygulanan çalışan nüfusun tarım dışı alanlara kaydırılması politikası, tarım dışı alanlarda istenilen istihdam artışı yaratılamadığı için başarıya ulaşamamıştır. Türkiye’nin istihdamı arttırmaya ve işsizliği önlemeye yönelik tedbirlerin alınması planlı dönemle birlikte başlamasına rağmen, işsizlik sorunun çözümünde başarıya bir istihdam politikasının varlığından söz etmek güçtür (Erkekli, 2007).

Devletin emek piyasasına istihdam politikaları aracılığıyla müdahale etmesi genel olarak işsizlik sigortası, işsizlik yardımı, sosyal yardımlar gibi işsizlere gelir desteği sağlamaya yönelik pasif istihdam politikaları şeklinde gerçekleşmiştir. Ancak işsizliğin olumsuz sonuçlarını telafi etmeyi amaçlayan bu politikaların işsizliği önleyici tedbirler içermediği ve bütçe üzerine büyük yükler getirdiği görüldüğünden işsizliği eğitim, iş yaratma, bilgilendirme ve işe yerleştirme faaliyetleri gibi doğrudan

önlemlerle azaltmaya yönelik aktif istihdam politikalarına ağırlık verilmeye başlanmıştır. Bu iki politika birbirlerinin tamamlayıcısı niteliğindedir. Aynı zamanda işsizlikle mücadelede makro ekonomik politikalar da izlenmektedir (Aykırı, 2008: 92-94).

Pasif İstihdam Politikaları: Pasif istihdam politikaları gelişmiş ülkelerde daha yoğun bir şekilde uygulanmaktadır. Bu politikaların temel amacı istihdamı arttırarak işsizlik oranlarını azaltmak yerine işsizleri maddi açıdan destekleyerek işsizliğin neden olabileceği bireysel ve toplumsal zararları en aza indirmektir. Bu politikalar işini kaybeden ya da iş bulamayanların satın alma gücünü koruyabilmesi için gelir desteği sağlamayı amaçlayan politikalar olarak uygulanmaktadır. Ayrıca istihdamın korunması amacıyla mevcut çalışan işçinin işten çıkarılmasını önleyerek, istihdamda kalmasını sağlayan programlar da bu çerçevede değerlendirilmektedir (Bulut, 2010: 31). Pasif istihdam politikaları aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- **İşsizlik sigortası:** İşsizlik sigortası, bir hizmet sözleşmesine dayalı olarak ücret karşılığı bir işyerinde çalışırken, çalışma istem, beceri, yetenek ve sağlığında olmasına karşın işini kaybeden işçilere bir yandan yeni bir iş bulmalarına gayret edilirken bir yandan da işsiz kalmaları nedeniyle uğradıkları gelir kaybını kısmen de olsa karşılamak ve böylece aile bireyleri ile birlikte yaşamlarını sürdürmelerine imkan sağlamak amacıyla belirli bir süre ve ölçüde yapılan ödenek olarak tanımlanmaktadır (Biçerli: 482).

Pasif istihdam politikasının bir aracı olarak işsizlik sigortasıyla ilgili yasal düzenleme Türkiye’de, 25.8.1999 tarih ve 4447 sayılı kanunla hayata geçirilmiştir. İşsizlik sigortası, kanun kapsamına giren sigortalı işçiler için zorunlu tutulmuş ve ülke düzeyinde uygulanmak üzere 1 Haziran 2002’te yürürlüğe girmiştir (Güney, 2009: 154).

Temelde işsizlik sigortası, işsizliği önlemeye ve istihdamı arttırmaya yönelik bir politika değil, işsizlik sonucu ortaya çıkan bireysel yüklerin toplum tarafından paylaşılmasını, kişinin ve ailesinin işsiz kalması durumunda uğrayacağı maddi ve manevi zararları en aza indirmeyi amaçlayan bir uygulamadır. (Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, 2000: 8). Bir başka olumlu sonuç da işsizlerin iş ararken daha seçici olmalarının sağlanmasıdır. Diğer bir amaç ise işsizlik nedeniyle piyasada meydana

gelebilecek satın alma gücü düşüşünü önleyerek üretimin daha da düşmesini ve işsizliğin büyümesini önlemektir. .(Biçerli, 2005: 482-483).

İşsizliğin sigorta ile tanzim edilmesi iş aramanın ve boş zamanın fırsat maliyetlerini düşürerek bireylerin piyasada çalışmaya razı olduğu en düşük ücret düzeyini (rezervasyon ücreti) yükseltmektedir. Rezervasyon ücreti yükselen işçiler hem düşük ücretli işleri kabul etmekte istekli davranmamakta, hem de iş arama çabalarını azaltabilmektedirler. Bu durum işsizlik sürelerinin uzamasına neden olacağından, bir anlamda “işsizlik tuzağına (unemployment trap)” düşülmüş olacaktır. Diğer bir ifadeyle, işsizlik sigortası uygulaması ile pasif anlamda işsizlikle mücadele etmek amaçlanırken, uygulamanın kendisi işsizliği arttırabilmektedir (Erkekli, 2007:2).

- **İşsizlik yardımı:** İşsizlikle mücadelede kullanılan pasif istihdam politikası araçlarından bir diğeri de işsizlik yardımıdır. İşsizlik yardımının işsizlik sigortasından temel farkı finansmanının tamamen devlet tarafından yapılmasıdır. Yardımdan yararlanma süresi işsizlik sigortasında olduğu gibi süreli olabildiği gibi, muhtaçlık surumu devam ettiği sürece de yardım yapılabilir. Bu tür pasif istihdam politikalarının başarıya ulaşabilmesi için yapılan ödemelerin işçilerin çalışma ile elde edebilecekleri normal gelirden önemli ölçüde düşük tutulması gerekmektedir. Bu ödemelerin bireyleri aktif olarak iş aramaya teşvik etmek amacıyla belli bir süreden sonra azaltılması yine işsizlerin istihdam kurumları tarafından önerilen uygun işi kabul etmemeleri durumunda ödemelerin dondurulması uygulamanın başarı şansını arttıracaktır (Biçerli, 2005: 484).
- **Kıdem tazminatı:** Kavram olarak, kanunen belirtilen hallerde iş sözleşmesinin son bulması durumunda işveren tarafından işçiye verilen hizmet süresine ve ücrete göre değişen üst sınırı kanunen belirlenmiş bir miktar para olarak tanımlanmaktadır. İşverenlerin çalışanlarını kolayca işten atmamalarını dolayısıyla işyerinde iş güvencesinin sağlanmasını hedefleyen bir sistemdir (Batur, 2005: 22). Kıdem tazminatı uygulaması Türkiye’deki en eski pasif istihdam politikası aracıdır. 1936 tarihli ve 3008 sayılı İş Kanunu ile düzenlenmiştir (Bulut, 2010: 33).

- **Çalışma paylaşımı:** İşsizlikle mücadelede izlenen bir başka pasif istihdam politikası da çalışma paylaşımı (work sharing) olarak adlandırılmaktadır. Çalışma paylaşımı birkaç şekilde olmaktadır:
 - Erken emeklilik: Normal emeklilik yaşına gelen kişiler emekliye sevk edilmekte ve bunların işleri işsizlere verilmektedir.
 - İş paylaşımı: Burada işler kısımlara bölünerek işsizlere istihdam imkanı yaratılmaya çalışılmaktadır.
 - Çalışma sürelerinin kısaltılması: Fazladan istihdam imkanı oluşturmak için mevcut çalışanların çalışma süreleri kısaltılmaktadır (Biçerli, 2005: 484-485).

- **Kısa çalışma ödeneği:** Kısa çalışma ödeneği çalışanları koruma amacıyla üretilmiş pasif istihdam politikasıdır. İlk defa 4857 sayılı İş Kanununda yer verilen Kısa Çalışma Ödeneği, 2008 yılında yapılan değişiklik ile 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu içerisinde düzenlenmiştir. Buna göre Kısa Çalışma Ödeneğinden işverenin genel ekonomik kriz veya zorlayıcı sebeplerle işyerindeki haftalık çalışma sürelerini geçici olarak önemli ölçüde azaltılması veya işyerinde faaliyeti tamamen veya kısmen geçici olarak durması halinde yararlanılmaktadır. Kısa Çalışma Ödeneği, çalışma hayatını koruyarak çalışanların dışsal sebeplerden dolayı işten çıkarılmamasını temin amacıyla uygulanmaktadır. Kriz tedbiri olarak kısa çalışma ödeneğinden yararlanma süresi 3 aydan 6 aya çıkarılmış daha sonra da azami 12 aya çıkarılmıştır (Bulut, 2010: 33-34).

Aktif İstihdam Politikaları: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) aktif istihdam politikalarını, emek piyasasını ve işçilerin işle ilgili niteliklerini geliştirmek ve daha etkin bir emek piyasasını teşvik etmeye yönelik önlemler olarak tanımlanmaktadır (Çalışır, 2007: 88). İşsizler yada işini kaybetme riski olan işgücü aktif istihdam politikalarının genel hedef grubudur (Tiryaki, 2007: 26).

OECD'nin 1960'larda İsveç'te uygulanan bu politikaları yayınlaması ile birlikte aktif istihdam politikaları ayrı bir politika olarak kabul edilmiştir. OECD üye ülkeler arasında aktif istihdam politikalarını özendirmek amacıyla 1961 yılında "İşgücü ve Sosyal Sorunlar Komitesi"ni oluşturmuştur (www.ceis.org.tr).

Aktif istihdam politikaları iki temel ve birbirine bağlı ekonomik ve sosyal işleve sahiptir. Birincisi, işgücü taleplerini karşılamak, ikincisi ise coğrafi, mesleki ve

niteliksel eşleştirme sorunlarını azaltmak amacıyla işgücünün bir yandan gelirini arttırmak, diğer yandan da yeniden dağıtımını gerçekleştirmek için daha etkili ve süreklilik arz eden önlemler almaktır.

Aktif istihdam politikaları, transfer harcamalarını çalışma veya eğitim faaliyetleri ile birleştiren politika üreticilerinin ortaya atmış oldukları politiklardır. Bu politikalar, işsizlere iş arama yardımları, mesleki eğitim ve temel eğitim gibi özel destek unsurlarını ve birlik çalışma programları gibi yeni istihdam alanları açma faaliyetlerini içeren bir dizi önlemlerden oluşmaktadır. Aynı zamanda işsizlik ödemeleri gibi Pasif İstihdam Politikaları ile de yakından ilgilidirler. İşsizlerin ve eksik istihdam edilenlerin işgücüne entegrasyonlarını sağlamak, yani onları aktifleştirmek amacını güdmektedir (Karabulut, 2007: 43).

Mesleki eğitim, istihdam hizmetleri, kamusal işler, ücret ve istihdam sübvansiyonları, iş ve meslek danışmanlığı gibi programlar aktif politika araçları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu programlar, emek arzını arttıran programlar (mesleki eğitim gibi), emek talebini arttıran programlar (kamusal işler ve sübvansiyonlar gibi) ve emek piyasasına işlerlik kazandıran programlar (istihdam hizmetleri gibi) olarak sınıflandırılmaktadır.(Dertli, 2007: 68).

İşsizlik sürelerinin uzaması durumunda işverenler bu işsizleri “çalışma disiplini kaybolmuş ve becerileri aşınmış kimseler” olarak değerlendirmektedir. Aynı zamanda emek piyasalarına yeni giriş yapan genç işsizler de “iş tecrübesi olmadığı” gerekçesi ile işverenler tarafından tercih edilmemektedir. Bu noktada aktif istihdam politikaları iş deneyimini ikame ederek işverenlerin ayırım yapmalarını engellemektedir. Programlara katılmış olmak işsizlerin istihdam edilebilirliklerine ilişkin belirsizliği ortadan kaldırarak işverenlerin uzun dönemli işsizleri işe alma konusundaki düşüncelerini değiştirmektedir.

Aktif istihdam politikaları yüksek maliyetleri gerektirdiğinden genelde programlar oluşturulurken işsizlerin tümü değil belirli dezavantajlı gruplar hedeflenerek bu grupların programlardan yararlanmaları sağlanmaktadır. Hedeflemenin yanlış yapılması durumunda ortaya çıkacak olumsuz etkilerden biri “Etkinlik Kaybı Etkisi (Deadweight Effect)”dir. Piyasanın kendi işleyişi ile istihdam edilebilecek grupların kapsam içinde tutulması kaynakların israf edilmesine yol açmaktadır. Bir diğer olumsuz etki de “İkame Etkisi (Substitution Effect)”dir. İstihdam sübvansiyonu uygulaması ile hedeflenen kitlelerin istihdamını arttırmak

amacıyla işverenlere doğrudan parasal yardım veya vergi indirimi yapılmakta, böylelikle desteklenen grupların istihdam maliyetleri azaltılarak bunların istihdamı işverenler açısından karlı hale getirilmektedir. Emek piyasalarında belli grupların istihdamı bu şekilde sübvansiyeye edilmesi kimi durumda hedeflenen kitlelerin istihdamının diğerlerinin istihdamının azalması pahasına artmasına sebep olabilmektedir. Bu durumda işsizlik azalmamakta, çeşitli gruplar arasındaki dağılımı değişecektir. Üçüncü etki “İşten Çıkarılma Etkisi (Displacement Effect)”dir. İstihdam sübvansiyonu uygulamasında hedeflenen grupların istihdam sübvansiyonu uygulaması ile ucuz hale getirilmesi durumunda, bu işsiz gruplarını çalıştıran işverenler rakiplerine göre daha düşük maliyetle işçi çalıştırdıkları için rekabet avantajı elde edeceklerdir. Bu durum söz konusu firmaların piyasa paylarının olması gerekenden daha fazla artmasına ve rekabetçi yapının bozulmasına yol açacak, diğer firmalar küçülerek işçi çıkaracaklardır (Biçerli,2005: 487-489).

- **Ücret ve istihdam sübvansiyonları:** Ücret ve istihdam sübvansiyonları uygulamasının altında yatan ekonomik mantık, sübvansiyon ile işgücü maliyetini ucuzlatmak ve istihdam artışını teşvik etmektir. Maliyetlerdeki bu düşüş fiyat baskısını azaltarak fiyatların düşmesini sağlamakta, bu ise mal ve hizmet talebini arttırdığından istihdam genişlemesi devam edecektir. Uluslar arası ticarete konu olan malların talebi yurt içi mallarından daha esnek olduğundan, fiyat düşüşünün talep artırıcı etkisi yurt dışına satılan mallarda daha fazla hissedilmekte ve istihdam sübvansiyonu aynı zamanda ihracat sübvansiyonu işlevi de görmektedir.

Ücret ve istihdam sübvansiyonlarını, kapsam itibariyle üç grupta toplamak mümkündür. Bunlar, genel sübvansiyonlar, yeni işçi için uygulanan sübvansiyonlar ve marjinal sübvansiyonlardır. Genel sübvansiyonlar, bütün çalışanlara uygulanan sübvansiyonlar olduğundan, işverenlere önemli ölçüde beklenmedik kazançlar sağlayan uygulamalardır. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) ülkelerinin çoğunda uygulanan sübvansiyon türü olan yeni işçiler için uygulanan sübvansiyonlar, yeni işe alınan işçilerin ücretlerinin bir kısmının devlet tarafından karşılanması şeklinde uygulanmaktadır. Marjinal sübvansiyonlar ise belirli bir istihdam oranının üzerinde işe alınan işçilerin maliyetlerini karşılamaya yöneliktir. (Karabulut, 2007: 45-46).

- **Kendi işini kuranlara yardım programları:** Küçük işletmelerin ve kendi işini kuranların bölgesel esaslı kredilendirilmeleri işsizliği azaltmada etkili bir yöntemdir. Kendi işini kuranlara yardım programlarında temel amaç bireylerin işsizlikten kurtulmalarını sağlamaktır. Uygulama ile elde edilmek istenen bir başka amaç da bu yolla kurulan yeni işlerin gelecekte başka işçilere de istihdam imkanı sağlamasıdır. Bir diğer amaç ise bu yolla düşük kaliteli ve düşük ücretli istihdamdan kaçınmaktır. Programların bir başka amacı da işgücü arasında girişimcilik kültürünü teşvik etmek ve yaygınlaştırmaktır. Programlar aracılığı ile normalde sadece ücretli istihdam deneyimi yaşayabilecek gruplar arasında kendi hesabına çalışmanın yaygınlaştırılması toplumda şirketlere yönelik davranışların daha olumlu olmasını sağlayabilecektir. Programların tecrübe kazandırma amacı olduğu da söylenebilir (Biçerli, 2005:493-494).

- **Mesleki eğitim programları:** Mesleki eğitim programları, işsizlikle mücadelede kullanılan arz yönlü yöntemlerden biridir. Mesleki eğitim programlarının amacı, işsizlerin ve işsiz kalma riski altında bulunan çalışanların beceri düzeylerini yükselterek istihdam edilebilirliklerini arttırmaktır. Mesleki eğitim programları sadece işsizler için değil, çalışanlar için de uygulanmaktadır. Çalışanların teknolojik gelişmelere karşı yeniden eğitime tabi tutulmaları hem verimliliği arttırmakta hem de işsizlik riskini azaltmaktadır. Yapısal işsizliğin nedenlerinden birisinin de açık işlerin aradıkları vasıfların işsizlerin sahip oldukları ile uyuşmaması olduğundan, işgücünün eğitim düzeyinin yükseltilmesi yapısal işsizlikle mücadelenin temel araçlarından birisi olmaktadır (Biçerli, 2005: 495-496).

- **Kamunun eşleştirme ve danışmanlık hizmetleri:** İş arama süreci, hem işsizler hem de firmalar için belli bir zaman alması nedeniyle maliyetlidir. İşsizler ve işverenlerin piyasa hakkında bilgilendirilmeleri, hem zaman tüketimini azaltmakta hem de açık işler ile iş arayanların doğru karşılaşmalarına yardımcı olmaktadır. Emeğini arz eden işçi, işgücü piyasasının iyi organize edilmeyişi nedeniyle işsiz kalırken, diğer taraftan işgücü talep eden işveren de aradığı vasıfları taşıyan işgücünün varlığından haberdar olmamaktadır. Bu sorunu ortadan kaldırabilmek için işgücü piyasasında emek arz edenlerle işgücü talep edenler arasındaki aracılık

faaliyetleri önem kazanmaktadır. Kamu eşleştirme ve danışmanlık hizmetlerinin temel amacı, piyasalardaki bilgi eksikliğini gidermektir (Karaduman, 2006: 201-202).

Kamu istihdam bürolarında öncelikle işsizlerin bölgesel olarak pazarlanabilir becerilere sahip olup olmadıkları ve yeniden eğitimin işsizlerin iş bulmaları için gerekli olup olmadığı değerlendirilir. Program yöneticilerinin yaptıkları değerlendirmeler sonucunda işçiler mesleki eğitim programlarına yönlendirilebilecekleri gibi, iş arama seminerleri ile iş arama teknikleri konusunda eğitime tabi tutulabilmektedirler. İstihdam büroları ayrıca açık işlerin listesi ile iş arayanların özgeçmiş bilgilerini karşılaştırarak açık işlere uygun işçilerin yerleştirilmesi ile de görevlidirler. İş arama yardımı, danışmanlık ve eşleşme hizmetleri genelde kamu istihdam bürolarının sorumluluğunda olmakla birlikte bu amaçla özel istihdam büroları da kullanılmaktadır (Biçerli, 2005: 498-499).

Özel istihdam büroları, özel hukukun koruması altında ve belirli bir sözleşme çerçevesinde, bir ücret yada komisyon karşılığında işgücü piyasasında iş arayanlarla, eleman arayanlar arasında aracılık hizmeti sağlayan kuruluşlardır. Bu bürolar iş arayanlardan herhangi bir ücret almamaktadır. Söz konusu bürolar müşteri konumunda bulunan işverenden alacakları ücret ya da komisyon karşılığında faaliyetini sürdürmektedir (Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, 2000: 73).

- **Doğrudan kamu istihdamı:** İşsizlere kamu sektöründe istihdam imkanı sağlayan programlar, genellikle yaygın ve büyük ölçekli işsizlik problemi ile başa çıkmak amacıyla uygulanmaktadırlar. Bu programlar kimi durumda konjonktürel işsizliği azaltmak amacına yönelebildiği gibi, çoğu kez ekonomide genel durum iyileşse bile kolayca iş bulamayacak durumda bulunan dezavantajlı kesimlerin emek piyasalarından kopmalarını engellemeye yönelik olmaktadır. (Biçerli, 2005: 502).

İşsizlikle Mücadelede Makro Ekonomik Politikalar: İşsizlik denildiğinde esas itibarıyla, konjonktürel işsizlik sorunu akla gelmektedir. Talep daralmasından kaynaklanan bu işsizlikle mücadelede talep yanlı politika uygulanmaktadır. Talep yanlı politika önerisi, toplam talep düzeyinin artırılması görüşüne dayanır. Toplam talep düzeyinin artırılması, ekonomide talep noksanlığının giderilmesi amacı ile

gerçekleştirilir. Toplam talep düzeyinin artırılması için farklı politikalar kullanılmaktadır. Bu politikalar aşağıdaki şekilde özetlenebilir (Orhan, Erdoğan, 2009: 229).

- **Para politikası:** Bir ülkede, Merkez Bankası, para politikasının uygulayıcısı durumundadır. Merkez Bankası, para politikalarını uygularken, para politikası araçlarını kullanarak belirlediği nihai hedeflere ulaşmaya çalışmaktadır. Nihai hedeflere ulaşmak için kendisine ara hedefler ve faaliyet hedefleri belirlemekte ve para politikası araçlarıyla bu hedeflere ulaşmaya çalışmaktadır. Politika araçları merkez bankasının para ve kredi hacmini değiştirmek için kullandığı yöntemlerdir. "Açık piyasa işlemleri", "reeskont politikası" ve "yasal karşılık politikası" olmak üzere üç politika aracı bulunmaktadır. Merkez Bankası, para politikası araçlarını kullanarak, parasal taban ya da para çarpanının büyüklüğünü etkilemeye çalışmaktadır (Bekiroğlu, 2010: 63).

Para arzının artması, paranın fiyatı olan faiz oranının düşmesine yol açar. Bu süreç "aktarma mekanizmasının" başladığı süreçtir. Aktarma mekanizması, para arz ve talebindeki değişmelerin toplam talebi etkilemesine yol açan mekanizmadır. Bu mekanizma üç aşamalı olarak işlemektedir. Birincisi parasal denge ile faiz oranı arasındaki bağlantıdır. İkincisi faiz oranı ile yatırım harcaması arasındaki bağıntıdır ve üçüncüsü de yatırım harcaması ile toplam talep arasındaki bağıntıdır. Düşük faiz oranları, yatırımcıların kredi maliyetlerinin azalmasına ve dolayısıyla yatırım harcamalarının artmasına neden olur. Yatırım harcamalarının artması, toplam talebin ve dolayısıyla, hasılanın artmasına yol açar. Toplam harcamanın artması, istihdamın da artması anlamına geldiğinden dolayı, işsizlik azalacaktır (Orhan, Erdoğan, 2009: 229-231).

- **Maliye politikası:** Maliye politikası, devletin amaçlarına ulaşabilmesi için ekonomiye, vergi, borçlanma ve harcamalar yoluyla yapmış olduğu müdahalelerdir. Devletin amaçlarına ulaşabilmesi için kullandığı maliye politikasının araçları ise kamu harcamaları, kamu gelirleri ve borçlanmadır. Bu sınıflandırma en temel sınıflandırmadır ve kalemlerin kendi içerisinde alt kalemleri de mevcuttur (Bekiroğlu, 2010: 65).

Keynesyen iktisatçılar, işsizlik oranının artmasına yol açan ekonomik durgunluk dönemlerinde, devletin genişletici maliye politikasını devreye sokarak, yani kamu harcamalarını arttırıp ve vergi oranlarını düşürerek ekonomiye müdahale etmesini önermektedir. Çünkü, kamu harcamalarının artması gelir artışına yol açıp, toplam talebin artmasına yol açmaktadır. Keynesyenlere göre, durgunluğun temel sebebi, ekonomideki harcama (talep) düzeyinin düşük olmasıdır. Bu dönemlerde artan kamu harcamaları ile harcama açığı giderileceğinden dolayı, üretimde artış meydana gelecek ve istihdam düzeyi artacaktır. Devlet, durgunluk dönemlerinde harcamalarını arttırarak, ekonomiye para pompalamakta, yani ek harcama gücü aktarıp, istihdama doğrudan ve dolaylı bir şekilde katkı yapmaktadır.

Maliye politikasının işsizlik ile mücadele etkinliğini sınırlayan en önemli faktör, politika uygulamalarının etkilerinin ortaya çıkmasında karşılaşılabilecek gecikme sorunudur. Gecikme sorununun iki temel nedene bağlıdır: Bunlardan ilki, kamu harcamaları ve vergilere ilişkin değişikliklerin, çoğu kez yasalar ile gerçekleştirilmesidir. Yasaların hazırlanması ve onaylanması zaman aldığından, maliye politikası ile istenen etkilerin (kamu harcamaları ve vergiler yolu ile toplam talebinin arttırılması) ortaya çıkmasında gecikmeler ortaya çıkmaktadır. İkincisi, maliye politikasının ekonomiyi etkilemesinin iktisadi birimlerinin kararlarına ve kamu harcamalarının özelliğine bağlı olmasıdır. Vergi oranları düşürüldüğü halde harcama düzeyinde hemen ya da istenen düzeyde bir artış ortaya çıkmayabilir. Ayrıca devlet tarafından satın alınan mal ve hizmetler karşılığında başlatılan gelir akımı yeniden piyasaya gelmeyebilir. Yani, bireylerin ekonomi hakkında iyice karamsar oldukları dönemlerde, gelir-harcama akımı, maliye politikası uygulaması ile biraz hareketlense de, durgunluk eğilimlerini kırarak hızla işlemeyebilir (Orhan, Erdoğan, 2009: 231-232).

- **Gelirler politikası:** Gelirler politikası, doğrudan ücret ve fiyatlarda yapılan değişimlerle gerçekleşen politikalar. Gelirler politikası toplam gelirlerin bölüşüm sürecine etki ederek bu bölüşümün enflasyon ve işsizliğe neden olmamasını sağlamayı amaç edinmiştir. Gelirler politikası, uygulamada fiyat ve ücret kontrolleri veya standartlar olarak da bilinmektedir. Bu politikalar parasal ve mali tedbirlerden çok, ücret, faiz, kar ve rant gibi tüm üretim

faktörlerinin gelirlerini ve mal-hizmet fiyatlarını doğrudan etkileyen politikalarıdır. (Bekiroğlu, 2010: 65).

1.10. İŞGÜCÜ PİYASASI

İŞgücü piyasası, emek arz ve talebinin karşılaştığı ve belirli bir ücretin oluştuğu bir yer ve sosyal bir organizasyondur.

İŞgücü piyasası, işgücü sahipleri ile sermaye sahipleri arasında istihdam ilişkisinin kurulmasına ve sürdürülmesine ilişkin tarafların farklı güç ve seçeneklere sahip oldukları ekonomik, sosyal ve hukuksal etmenlerin belirlediği bir alandır. Burada emek bir ücret karşılığında ekonomik bir mal veya hizmet üretmek için kullanılmaktadır.

İŞgücü piyasasının temel özellikleri; piyasaların çok sayıda oluşu, tek merkezi fiyatın olmaması, işçilerin türdeş olmaması, istihdam ilişkisinin sürekliliği, işçileri pazarlık güçlerinin az olması, işgücü talebinin türetilmiş bir talep olması şeklinde sıralayabiliriz.

Farklı işler için çok sayıda işgücü piyasası mevcuttur. Bu piyasalar bazen nitelikleri açısından sınıflandırılırken, bazen de coğrafî alan bakımından da sınıflandırılmaktadır. İşgücü piyasaları birbirleri ile ilişki içindedirler (Sapancalı, 2011).

Kentsel işgücü piyasası emeğin çeşitli ücret düzeylerinde kentte yaşayan hane halkları tarafından arz edildiği ve firmalarca da talep edildiği bir faktör piyasası olarak ifade edilmektedir. Bu piyasasının talebi firmalar tarafından, arzı da işçiler tarafından belirlenir. Bu piyasa daha çok firmalara ve işçilere etkinlik, üretkenlik ve daha ileri ekonomik başarılar konusunda büyük avantajlar sunan hane halkları ve iş dünyasının mekansal yakınlığı özelliği ile karakterize edilmektedir. Bir bölgenin ekonomisinin önemli bir parçasını oluşturan bu piyasaya giriş ve çıkışlar belirli maliyetlere katlanmak suretiyle serbesttir. Başka bir deyişle, fayda maksimizasyonu amaçladığı varsayılan hane halkları ve firmalar bir kentten diğerine göç etmede hareket serbestiyetine sahiptirler (Özdemir, Taşçı, 2008).

İKİNCİ BÖLÜM

İŞ ARAMA TEORİSİ

İş arama davranışı, bireylerin iş aramaya ayırmayı amaçladıkları çaba ve zaman miktarı ve çeşitli iş arama faaliyetlerini yerine getirebilme yeteneği olarak tanımlanmaktadır. İş arama davranışının amacı yeni bir iş bulmaktır (Hoofft, Born, Taris, Fliever, 2005: 135-136).

İş arama teorisi Stigler (1961) tarafından ortaya atılmıştır. Stigler'in 1961 tarihindeki "The Economics Of Information" adlı çalışması ile yeni mikro ekonomik denge ve işlem maliyetleri kavramlarının ele alınması iş arama literatürünün başlangıç noktasını oluşturmaktadır.

İş arama teorisi Neo-Klasik iktisat görüşünün bir uzantısı olarak kabul edilmektedir. Tamamen mikro ekonomik bir analizdir. Neo-Klasik analizde işgücü arzı bireyin çalışma ile boş zaman arasındaki tercihidir ve gerçek ücretin artan bir fonksiyonudur. Bu teoriye göre daima işsizler ve bu işsizlere karşılık gelen boş işler vardır. Ancak bu ikisinin karşı karşıya gelmesi hem zaman alan hem de maliyeti olan bir süreçtir. Bu durumda kişi sadece boş zaman ile çalışma arasında bir tercih yapmamakta, aynı zamanda iş arama çalışması da yapmaktadır. Bu durumda Neo-Klasik iktisatta olduğundan farklı bir biçimde kişinin karar verme süreci değişmektedir ama nihai amaç fayda maksimizasyonudur.

İş arama teorisinde çalışma ve çalışmama arasındaki tercih ile bir işi kabul etmek ile etmemek arasındaki tercih zaman içinde değişime uğramaktadır. Kişi belli bir süre zarfında belli bir düzeyin altındaki ücreti kabul etmemektedir, ancak işsizlik süresi uzadıkça bu sınır aşağı çekilerek tercihler yeniden belirlenmektedir. Bu durumda kişi, hemen bir işi kabul etmekle iş aramaya devam etmek arasındaki tercihi aktüalizasyon hesabı ile belirleyecektir. Yani iş aramanın maliyeti ile iş arandığı sürece vazgeçilen gelir karşılaştırılarak faydanın en çok olduğu noktada iş arama süreci durdurulacaktır (<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/479/5530.pdf>)

Bireyler çeşitli nedenlerle iş aramaktadır. Sunulan ücret ve işin özellikleri iş tekliflerinin kabul edilmesine önemli olmaktadır. İşler ve işçiler heterojendir. İşçi özelliklerinin farklı olması gibi, işler de farklı özelliklere sahiptir. Söz konusu farklılıklar bireylerin iş arama davranışlarının da farklı olmasına yol açmaktadır.

İşçilerin yaş, cinsiyet, eğitim durumu gibi bireysel farklılıkları işlerle ilgili olarak bekledikleri ücret düzeylerinin de farklı olmasına yol açmaktadır (Berg, 1990: 255).

İş arama teorisi mükemmel olmayan bilgi durumunda iş arayan bireyin davranışı olarak tanımlanmaktadır (<http://www.ssc.upenn.edu>). Aynı zamanda, bireylerin işgücü piyasasına katılıp katılmama ve işini bırakma veya değiştirip değiştirmeyeceği ile ilgili kararları modellenmektedir.

Birey bir iş teklifi aldığı anda, onu kabul edip etmeyeceğine karar vermek zorundadır. Eğer birey işi kabul ederse, arama süreci sona ermektedir. Buna karşın, eğer işi reddederse, arama süreci devam etmektedir (Rouwental, 2004: 1).

Standart iş arama çerçevesi ücret oranına dayalı iş seçimi ile ilgilidir (Bloomen, 1997: 2-3).

İş arama teorisinde birey, en iyi ücret veren işi aramak zorundadır. İş tekliflerinin geliş süresi Poisson dağılımı göstermektedir. İşler ücretler bakımından farklılaşmaktadır. Arama maliyeti akım ödemesi (örneğin havale ücreti ödemesi) ve zaman maliyetinden oluşmaktadır. (Smith, 1999: 1-2).

İş arama modeli, iş arayan kişinin optimal stratejisi bireyin kabul edeceği en düşük bedeli temsil eden rezervasyon ücreti seçimini kapsamaktadır. Seçilen miktar, ekonomik ortamı oluşturan tüm parametrelere, özellikle işsiz bireylere ödenen işsizlik sigortası karlarına ve iş tekliflerinin geliş oranına bağlıdır. Rezervasyon ücretinin işsizlik sürecinde ekonomi politikasının etkilerini ayırt etmek için nasıl değiştiğini bilmek gerekmektedir.

Temel iş arama modeli, aramanın yer aldığı şartlar zamanla değişmediğinde, tüm çabalarını iş aramaya ayıran bireyin davranışını tanımlamayı amaçlamaktadır. Bu nedenle iş arama modeli dinamiktir, fakat durağan bir ekonomi koşulu varsayılmaktadır.

İş arama modelinin temel hipotezi iş arayanların her bir işin ne kadar ücret verdiğini bilmemeleridir. İş arayanlar sadece ücretlerin kümülatif dağılımını bilmektedir. Bu dağılımın her bir tarihte aynı olduğu ve ardışık ücret tekliflerinin bu dağılımdan bağımsız olduğu varsayılmaktadır. Bu varsayım, herhangi bir zamanda, iş arayan bir kişinin aynı bilgi yapısıyla karşı karşıya kaldığı anlamına gelmektedir (<http://www.ssc.upenn.edu>).

Bu teoride bireylerin, iş tekliflerinin geliş oranlarının rassal sürecini bildiği varsaymaktadır. Bir ücret teklifi ücret tekliflerinin dağılımından elde edilen rassal dağılım olarak modellenmektedir. İş tekliflerinin kabulü için karar kuralı, fayda maksimizasyon problemini içermektedir (Bloomen, 1997:2-3).

Arama sürecine birey, iş arama yoğunluğunu ve rezervasyon ücretini seçmektedir. İşsizlik süresi veya iş bulma olasılığına, iş teklifi alma olasılığı ve onu kabul etme olasılığı tarafından karar verilmektedir. Ücret teklifi alma olasılığına ise tekliflerin geliş oranı, bireyin bireysel özellikleri ve arama çabası tarafından karar verilmektedir. İş arama çabası zamanla değişebilir. Bireyler arama çabasını işsizlik süresi arttığında azaltırlar ve işsizlik sigortası için seçilme niteliği sona erdiğinde artırırılar. İş teklifi alma olasılığı işsizlik süresi ile azalabilir, çünkü işveren uzun süreli işsizliği bireylerin nitelikleri ve çabası için negatif sinyal olarak algılayabilmektedirler. Ücret teklifin kabul olasılığı bireyin rezervasyon ücretine bağlıdır.

Ücret teklifleri bireye özgü bir dağılıma sahiptir ve bireysel özelliklere ve aynı zamanda genel işgücü piyasa durumuna bağlıdır. Dağılım, genel işgücü piyasası değiştiğinde zamanla değişebilir ve işsizlik süresinin uzunluğundan etkilenebilir. Bireyin beşeri sermayesinin değeri düşebilir ve işverenin bireyin nitelikleri ile ilgili algısı işsizlik süresi uzunluğuna göre azalabilir.

Bireyin arama yoğunluğu ve rezervasyon ücretini seçerek gelirini maksimize edeceği varsayılmaktadır. Optimal rezervasyon ücreti ve arama yoğunluğu beklenen getiri beklenen maliyete eşit olduğu düzeyde gerçekleşmektedir.

İş aramanın maliyeti boş zaman ve arama sürecinde harcanan zamanın fırsat maliyetini içermektedir. Maliyetlerin arama yoğunluğunun pozitif fonksiyonu olduğu varsayılmaktadır. Birey teklifi kabul ederken aramaya devam etmeyi sınırlandıran bir engel yoksa, bireyin rezervasyon ücreti işsizlik sigortasından elde edilen alternatif gelire eşit olacaktır. Eğer birey teklifi kabul ettikten sonra iş aramaya devam etmezse, daha iyi bir iş bulmak amacıyla işsizlik sigortası karlarından daha fazla ücret veren işleri reddedecektir (Hinnosaar, 2003: 3).

Arama faaliyetlerinin marjinal maliyeti eksik bilgi ya da iş fırsatlarına sınırlı erişim gibi nedenlerle artabilmektedir. İş aramaya harcanan ilave kaynakların artması marjinal maliyetleri arttırmaktadır.

İşgücü piyasalarında iş arama süresinin artışı beklenen ücretin düşmesine neden olmaktadır. İş arama süresi ile ücret beklentisi arasındaki ilişki negatiftir (Özgüler, 2007: 28). Aynı zamanda, işsizlik süresi uzadığında, bireyler beşeri sermayelerini kaybederler. Arama yoğunluğu uzadığında, iş bulma olasılığı azalmaktadır (Berzinskiene, Stoskus, 2006: 2).

İş arama teorisinde, güçlü sosyal ağları olan bireylerin daha çok informal kanalları kullandıkları ve düşük arama maliyetleri işsizlik süresini arttırdığından dolayı daha yüksek rezervasyon ücretine sahip oldukları varsayılmaktadır.

Bireyler iş aradıklarında genellikle farklı bilgi kanallarını kullanmaktadırlar. İş arama davranışının bu gerçeği, farklı kaynaklar tarafından bilgisel özelliğin potansiyel farklılıklarını inceleyen Rees(1996) tarafından ortaya atılmıştır (Caliendo, Doeff, 2009: 2-3).

İş arama teorisinde altı tane iş arama yöntemi vardır: (Smirnova, 2004: 2)

- Kamu istihdam bürolarına başvuru
- Özel istihdam bürolarına başvuru
- Arkadaşlarla iletişim
- Akrabalarla iletişim
- Doğrudan başvuru
- Gazete, dergi ilanları

İşçi ve işverenin büyük bir kısmı bireysel iletişim aracılığıyla eşleşmektedir. Diğer bir ifadeyle, işgücü piyasa bilgisini elde etmek için bireysel iletişimlerin kullanımı daha yüksek iş teklifi kabul oranı ve daha yüksek iş teklifine neden olmaktadır. Daha yüksek bilgi niteliği, böylelikle, daha yüksek arama verimliliğine neden olmaktadır ve düşük işlem maliyeti bu arama yönteminin yaygın kullanımını sağlamaktadır (Caliendo, Dorff, 2009: 2-3).

2.1. OPTİMAL ARAMA STRATEJİSİ

Optimal iş arama, rezervasyon ücreti özelliği ve optimal aramayı durdurma kuralını ifade etmektedir (Addison, Centeno, Portugsl, 2005).

Rezervasyon ücretinde, ek aramalar için marjinal maliyet ek aramadan elde edilen marjinal kazanca eşittir. Böylelikle birey sadece ücret teklifi, en azından

rezervasyon ücreti kadar büyük olduğunda işi kabul etmekte veya aramaya devam etmektedir (Zaretshy, Coughlin, 1995: 53-58).

İş arayan bir kişi herhangi bir tarihte sadece tek bir işverenle görüşür (Mortensan, 1986, çoklu teklif olasılıkları). İşveren işsizlik süresi boyunca iş arayana sabit bir ücret teklif eder. Optimal iş arama stratejisi aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Eğer iş arayan birey t zamanında teklif almazsa, iş aramaya devam eder.
- Eğer iş arayan birey bir teklif alırsa, eğer $V_e(w) > V_u$ ise işi kabul eder. Aksi takdirde iş aramaya devam eder.

İş arayanın beklenen faydası V_u belirli bir ücret teklifine bağlı olmadığından, $V_e(w)$ teklif edilen ücretin artan doğrusal bir fonksiyonudur. $V_e(w)$ w ücret alan bir işçinin beklenen faydasıdır. V_u ise işsiz bireyin beklenen faydasıdır. Temel modelde, iş tekliflerinin geliş oranı sabit dışsal bir miktardır. Aynı zamanda, iş aramak her fırsatta maliyete yol açar. Eğer birey bir iş teklifi alırsa, rezervasyon ücretinden daha yüksek ücret almadıkça teklifi kabul etmeyecektir (<http://www.ssc.upenn.edu>).

Alınan ücret teklifleri, geliş oranı δ olan Poisson sürecine uymaktadır. δ geliş frekansını göstermektedir. Kısa bir zaman aralığında, en azından bir teklif alma olasılığı, $\delta h + o(h)$ 'dir, burada $o(h)$ zaman aralığında birden fazla teklif alma olasılığıdır ve

$$\lim_{h \rightarrow 0} \frac{o(h)}{h} = 0 \quad (2.1)$$

limiti sıfıra eşittir.

Teklifler arasındaki zamanın sabit olmasına gerek yoktur.

Formülize etmek için, V^u sabit rezervasyon ücreti varsayımı altında işsiz bireyin iş aramasını göstermektedir. Teklifler bağımsız ve özdeş olarak dağılmaktadır, teklif dağılımı ve geliş oranlarının her ikisi de bilinmektedir ve bunlar zamanla değişmemektedir. Bu değer, denklem (2.2)'deki gibidir:

$$V^u = \frac{1}{1+rh}bh + (\delta h) \frac{1}{1+rh} E_w[\max\{V^e(w), V^u\}] + (1 - \delta h) \frac{1}{1+rh} V^u + o(h)K \quad (2.2)$$

Denklem (2.2)'de, sağ taraftaki ilk terim h aralığında net işsizlik gelirin bugünkü iskonto edilmiş değerini, b , göstermektedir. İkinci terim h aralığında teklif alma olasılığıdır, ücret teklifi w alındıysa optimal politikayı izlemenin beklenen iskonto edilmiş değeri ile çarpılmaktadır. Burada $V^e(w)$ bu teklifi kabul etmenin bugünkü değerini göstermektedir. Üçüncü terim h 'de teklif almama olasılığıdır, arama gelirin bugünkü iskonto edilmiş değerini göstermektedir. Son terim ise h 'de birden fazla teklif alma olasılığıdır, burada K birden fazla teklif aldığıında optimal politikanın değerini göstermektedir. Poisson süreci altında, son terim limitte sıfıra gider

$$V^e(w) = \frac{w}{r} \quad (2.3)$$

$V^e(w)$ sürekli olduğundan dolayı, V^u ücret teklifine bağlı değilken, birey için optimal strateji zamana göre değişmeyen rezervasyon ücreti politikasıdır. Eğer $w \geq w^R$ ise w kabul edilir, burada w^R , rezervasyon ücretidir, ve birey için minimum kabul edilebilir ücrettir.

$$V^e(w^R) = \frac{w^R}{r} = V^u \quad (2.4)$$

(2.2) ve (2.3) nolu denklemi (2.4) nolu denklemde yerine yazıldığında,

$$\frac{w^R}{r} = \frac{1}{1+rh}bh + (\delta h) \frac{1}{1+rh} E_w \left[\max \left\{ \frac{w}{r}, \frac{w^R}{r} \right\} \right] + (1 - \delta h) \frac{1}{1+rh} \frac{w^R}{r} + o(h)K \quad (2.5)$$

(2.5) nolu denklem elde edilmektedir. (2.5) nolu denklem w^R/r için çözüldüğünde ve $h \rightarrow 0$ limit alındığında, bu optimal şart aşağıdaki gibi yazılmaktadır:

$$w^R = b + \frac{\delta}{r} \int_{w^R}^{\infty} (w - w^R) f(w) dw \quad (2.6)$$

Son olarak, bu integralin değerini bulunduğunda ve terimleri yeniden dzenlendiğinde (2.7) nolu denklem elde edilmektedir:

$$(w^R - b) = \frac{\delta}{r} (E_w[w/w \geq w^R] - w^R) [1 - F(w^R)] \quad (2.7)$$

Burada

$$E_w[w/w \geq w^R] = \frac{\int_{w^R}^{\infty} wf(w)dw}{\int_{w^R}^{\infty} f(w)dw} \quad (2.8)$$

ve

$$1 - F(w^R) = \int_{w^R}^{\infty} f(w)dw \quad (2.9)$$

(2.7) nolu denklemin sol tarafı w^R ve teklifi red etmenin marjinal maliyetidir. Sağ tarafı aramaya devam etmeden elde edilen iskonto edilmiş beklenen marjinal kazancı göstermektedir. Diğer yandan, sağ taraf ek aramadan elde edilen iskonto edilmiş marjinal geliri göstermektedir. Bu yüzden rezervasyon ücreti aramadan elde edilen iskonto edilmiş marjinal gelir ile aramanın marjinal maliyetini denkleştiren ücret oranıdır ve (2.7) nolu denklem optimal aramayı bitirme kuralını göstermektedir (Zaretshy, Coughlin, 1995: 53-58).

2.2. REZERVASYON ÜCRETİ

Rezervasyon ücreti, bireyin çalışmayı kabul edeceği en düşük bedeldir (Brown; Taylor, 1994: 2).

Rezervasyon ücreti işsizlik sigortasından pozitif yönde etkilenmektedir. Buna karşın, rezervasyon ücreti işsizlik süresi boyunca azalmaktadır. Yüksek düzeyde işsizlik sigortası tarafından desteklenen rezervasyon ücreti yüksek ve devamlı işsizlik düzeyine neden olabilmektedir.

Rezervasyon ücreti ve arama yoğunluğu alternatif gelire, bir ücret teklifi alma olasılığına ve ücret teklifinin dağılımına bağlıdır.

Ne kadar yüksek alternatif gelir, daha yüksek rezervasyon ücreti demektir. Uygun iş teklifi alma olasılığı ne kadar büyükse ve beklenen teklif edilen ücret ne kadar yüksekse rezervasyon ücreti o kadar yüksek olacaktır (Hinnosaar, 2003: 4).

Bireyin iş arama sürecindeki durumu; mevcut ya da önceki işinden aldığı ücret düzeyi gibi dış çevre ve iş özellikleri rezervasyon ücretinde de farklılıklar olmasına yol açmaktadır.

δ parametrelili Poisson sürecine göre alınan ve bilinen bir ücret teklifi dağılımından bağımsız gerçekleşen ücret teklifleri, gelirini maksimize etmek isteyen işçiler, işsizlik sigortası ve işleri dikkate aldığımızda, rezervasyon ücret oranı (2.10) nolu denklem gibi yazılabilir:

$$w^R = b + \frac{\delta}{p} \int_{w^R}^{\infty} (w - w^R) dF(w) \quad (2.10)$$

Burada b herhangi bir arama maliyeti çıkarıldıktan sonra geriye kalan net işsizlik sigortası miktarı, p iskonto oranı, w ücret teklifi, δ iş tekliflerinin geliş oranı, F(w) kümülatif iş fonksiyonudur.

Bağımsız değişkenlerdeki değişimler ya marjinal maliyetleri ya da ek arama karını etkilemektedir. Özellikle işsizlik sigortası karları ile ilgili rezervasyon ücretinin türevi, iş tekliflerinin geliş oranı ve iş teklifi dağılımının ortalaması pozitifdir; buna karşın indirim oranı (discount rate) ile ilgili rezervasyon ücretinin türevi ise negatiftir.

Ek olarak, rezervasyon ücreti ve yeniden işe girme/işsizlik süresi ile rezervasyon ücreti ve ücret kabulü arasındaki ilişkiyi dikkate alınsın. Yeniden işe girme ile başladığında, bireyin optimal politikası altında kabul olasılığı (2.11) nolu denklemden elde edilmektedir,

$$\varphi(w^R) = \int_{w^R}^{\infty} f(w) dw = 1 - F(w^R) \quad (2.11)$$

$$\frac{d\varphi}{dw^R} = -f(w^R) \quad (2.12)$$

Yeniden işe girme olasılığı, veya hazard oranı ise (2.13) nolu denklemden elde edilmektedir:

$$\theta = \delta \varphi(w^R) \quad (2.13)$$

ve işsizlik sürecinin beklenen süresi, bu sürecin dağılımı üstel olduğundan dolayı $1/\theta$ 'dir.

Son olarak iş arama modeli, kabul edilen ücretler için yoğunluğun (2.14) nolu denklem olduğunu göstermektedir:

$$f_a(w) = \frac{f(w)}{\varphi(w^R)} \quad w > w^R$$
$$= 0 \quad \text{diğer durumlarda} \quad (2.14)$$

Kabul edilen ücret dağılımının ortalaması ise (2.15) nolu denklemde gösterilmektedir:

$$H(w^R) = E_w \left(\frac{w}{w} \geq w^R \right) = \int_{w^R}^{\infty} w \frac{f(w)}{\varphi(w^R)} dw$$
$$= w^R + \int_{w^R}^{\infty} \frac{(1 - F(w)) dw}{\varphi(w^R)} \quad (2.15)$$

Burada kabul edilen ücret dağılımının ortalaması $H(w^R) > 0$ 'dir.

İş arama modelinin temel varsayımı rezervasyon ücretinin zamanla (işsizlik süresine göre) değişmemesidir. Rezervasyon ücreti ve işsizlik süresine benzer şekilde karar verilmektedir. İş tekliflerinin geliş oranı zamanla azalabilmektedir (Addison, Centeno, Portugal, 2005).

2.3. İŞ ARAMA TEORİSİNİN TEMEL VARSAYIMLARI

Bireyler ücret, saat, avantajlar ve çalışma şartlarını içeren iş teklifleri almaktadır. Bununla birlikte, kolaylık sağlamak için, işi kabul veya reddetme kararının yalnızca ücret karına bağlı olduğu varsayılmaktadır. Ayrıca tüm tekliflerde saatlerin sabit olduğu, ücretler ve kazançların ikame edilebilir olduğu

varsayılmaktadır. Saatler, ücret ve kazançları gösteren w 'ya eşit olarak oluşturulmaktadır.

Birey hangi firmanın belirli bir w 'yu önereceğini bilmemektedir. Bununla birlikte, kişi işgücü piyasasının genel özelliklerinin farkındadır. Ücret teklifleri kümülatif dağılıma $F(w)$ ve olasılık yoğunluk fonksiyonuna $f(w)$ sahiptir. Eğer bireyin belirli firmalardan yapılan çeşitli teklif beklentisi yoksa, rassal arama (random search) meydana gelmektedir.

Bireyin gelirinin işsizlik süresi boyunca sabit kaldığı varsayılmaktadır. Bireyin kabul veya ret kararına karşı, sabit fırsat maliyeti vardır (Zaretsky, Coughlin, 1995: 53-58).

İş arama teorisinde tekliflerin geliş oranının δ parametrelili Poisson dağılımı gösterdiği varsayılmaktadır. Aynı zamanda teklifler arasındaki zamanın sabit olmasına gerek yoktur.

İş arama literatüründe "eksik bilgi varsayımı" geçerlidir. Bu varsayım, işçiler açısından işin gerekleri hakkında ve işverenlerin de işe alacakları kişilerin verimlilik düzeyleri hakkında eksik bilgiye sahip olmaları durumu ile özetlenebilir.

İş arama modellerinde işçi niteliklerinin sabit olduğu varsayılmaktadır. Bu varsayım, işverenin arama ve kalite telafilerinin sabit kaldığı varsayımını da içermektedir. Üstün nitelikli işçileri istihdam etmek isteyen işveren benzer ücreti veren diğer işverenlerden daha fazla arama yapmak zorundadır.

Temel arama modeli, işten çıkarılan kişinin bir süre işsiz kaldığı varsayımı üzerine kuruludur. Bu varsayım işsiz kalan kişinin tekrar işe dönmek için istekli olduğunu ve iş aradığı sonucunu da beraberinde getirmektedir. Dinamik bir süreç olan arama sürecinde başarı ya da başarısızlık iş arayan kişiyi etkilemektedir.

İşsizlik sigortası, iş arama teorisinde önemli bir yer tutmaktadır. İşsizlik sigortasını elde edebilmeye uygunluk ve işsizlik durumu ile çalışırken iş arama durumunun da ele alınması temel modelden denge modeline geçişin de mümkün olmasını sağlamaktadır.

İşsiz kişilere ödenen işsizlik sigortasının artması rezervasyon ücretini arttırmaktadır. Bu artış, firmanın ücret kararını ve sonuç olarak da ekonomiyi etkiler.

Aynı zamanda ücret içsel bir değişken olarak ele alınmaktadır (Özgüler, 2007: 14-15).

2.4. ARAMA MALİYETLERİ

Aramaya ayrılan kaynaklar da iş arama faaliyetlerini etkilemektedir. Aramaya ayrılan kaynakların miktarı arama modellerinde ele alınmaktadır. Bu modellerde iş tekliflerinin üretimi bir çeşit girdi gibi ele alınmakta ve hükümet programlarının bu girdilere uygulayacağı programlarla yapacağı destekler deneysel olarak test edilmektedir. Bireysel açıdan bakıldığında optimal durumu aşan kaynak gereksinimi varsa diğer kaynaklar azaltılır.

Aramaya ayrılan kaynaklar parasal maliyetleri içeren kaynaklar olabileceği gibi aramaya ayrılan zaman gibi doğrudan parasal olmayan dolaylı kaynaklar olabilmektedir. Hem doğrudan parasal maliyetler hem de aramanın fırsat maliyetlerini kapsayan arama maliyetleri ile arama yoğunluğu ters orantılıdır. Arama maliyetleri; kadınlar ve erkekler, çalışanlar ve işsizler arasında farklı olmaktadır.

Doğrudan maliyetler; istihdam hizmetini harcamaları, seyahat ve gazete-dergi maliyeti gibi maliyetleri kapsar. Doğrudan maliyetlerin kadın ve erkek arasında farklı olduğu bilinmektedir. Ücretsiz ev çalışmasına ayrılan zaman, aramaya ayrılan çalışma dışı faaliyet zamanını içeren fırsat maliyeti kadın ve erkekler için farklıdır. Aynı şekilde, bir işi varken iş arayanların daha esnek koşullarda iş aramakta ve işsizler için biraz daha zor koşullar mevcut olmaktadır.

İş arama sürecinde genellikle göz ardı edilen öğrenme maliyetleri de parasal olmayan maliyetler arasında yer almaktadır.

İş arama faaliyetleri fayda ve maliyetlerine göre değerlendirilmektedir. İş aramanın fırsat maliyeti ise elde edilemeyen ücret geliridir. İş arama maliyetleri ise işsiz durumda iken iş arayan birey ile çalışırken iş arayan ya da meslek değiştirme amacı ile iş arayan kişiler için farklı olmaktadır. Ekonominin genel durumu, uygun boş işlerin çok ya da az olması iş arama faaliyetleri üzerinde etkili olmaktadır.

İş arayan kişi, kabul edeceği iş teklifini bulana dek karşısındaki seçenekleri değerlendirirken, ücret beklentisi, eğitimi gibi bireysel özelliklerinin yanı sıra sahip olduğu sosyal çevre ve işe kabul edilme standartlarının da etkisi altında kalmaktadır.

Boş zamanın marjinal faydası zaman içinde azalmakta, beklenti maliyetleri artmakta, iş arama sürecince varlık ve tasarrufların tükenmesi söz konusu olmaktadır (Özgüler, 2007: 24-26).

2.5. İŞ ARAMA MODELLERİ

Emek piyasasında eksik bilgilendirme bireyleri iş arama faaliyetine yöneltmekte, bu ise işsizliğe (özellikle geçici işsizliğe) neden olmaktadır.

İş arayan kişi, ister iş piyasasına yeni giriş yapan birisi, ister işini değiştirmek isteyen birisi, isterse işyeri kapandığı için işsiz kalan birisi olsun, piyasa hakkındaki eksik bilgilendirme nedeniyle, ücretler ve çalışma koşulları hakkında bilgi edinmek için firma firma dolaşmak durumundadır.

İş arama süreci farklı açılardan incelenmiş ve farklı modeller ortaya konmuştur.

Stigler'in İş Arama Modeli: Stigler,1962'teki "Information In The Labor Market" adlı makalesinde, işsizlerin çeşitli istihdam olanakları öneren firmaların olduğu işgücü piyasasında nasıl iş bulabildiğini analiz etmiştir. Stigler işsizlerin işlerin değişik ücretlerde var olduğunu, fakat sadece iletişimde oldukları firmalar tarafından hangi ücretin teklif edildiğini bilebildiklerini varsaymaktadır. Her bir firma ile iletişim kurmak maliyetlidir, bu yüzden tüm firmalarla iletişim kurmak imkansızdır. Stigler'in temel endişesi iş aramanın optimal yolunu bulmaktır. Stigler'in optimal stratejisi, önceden belirlenen firmalarla iletişime geçmek ve teklif edilen en yüksek ücreti kabul etmektir. İlave arama getirinin (beklenen ücretin) azalmasına neden olduğundan, iletişim kurmak için optimal firma sayısı, bir firma ile iletişim kurmanın marjinal maliyeti ile aramadan elde edilen beklenen marjinal kazancın eşitlendiği noktada olacaktır (Davidson, Woodbury, 2002: 1-2).

Birey, işgücü piyasasına girerken, firmaların her birinin ödeyeceği ücreti tam olarak bilmemekle birlikte, kendisini istihdam edecek firma sayısını bilmektedir.

Eğer emek piyasasında tam bilgi olsaydı, işçinin hiç zaman kaybetmeden kendisine en yüksek ücreti veren firmaya gitmesi gerekirdi. Ancak gerçekte, en yüksek ücreti hangi firmanın vereceği bilinmediğinden, birey en iyi işi buluncaya kadar belirli bir süre işsiz kalacaktır. Stigler modeli bu işsizliğin ne kadar süreceğini açıklayan modellerden biridir.

Stigler, oluşturduğu bu modele göre optimal iş arama faaliyetine nasıl karar verileceğini marjinal karar alma kuralı yardımıyla açıklamıştır. İş arayan kişi iş arama faaliyetinin marjinal getirisi marjinal maliyetinden büyük olduğu sürece iş aramaya devam edecektir. Bu ikisi birbirine eşit olduğunda, optimal sayıda iş görüşmesi yapılmış demektir.

İş arama faaliyeti devam ettikçe maliyetler artmaktadır. İş arama faaliyetlerinin doğrudan ve fırsat maliyeti olmak üzere iki tür maliyeti vardır. Doğrudan maliyetler, iş arama sürecinde harcanılan akaryakıt, bu amaçla yapılan posta harcamaları vb. kalemlerden oluşur. Fırsat maliyeti iş arama nedeniyle piyasada çalışmamaktan dolayı uğranılan gelir kaybını göstermektedir.

İş arama faaliyetleri devam ettikçe, getiriler azalmaktadır. İş arama faaliyetinin getirisi, daha iyi iş teklifleri elde etme beklentisidir (Biçerli,2005:432-434).

McCall'ın İş Arama Modeli: Stigler'in modelinde işçiler optimal iş arama modelini tespit ettikten sonra bu süre içinde yapılan en iyi teklifi kabul etmektedir. Yapılan deneysel gözlemler işsizlerin genellikle buna alternatif bir yaklaşım olan, ard arda iş görüşmesi yaparak belirledikleri minimum seviyenin üzerindeki ilk teklifi kabul etmek şeklinde davrandıklarını tespit etmiştir. Bu alternatif strateji John McCall'ın teorisinde geliştirilmiştir.

McCall modelinin anahtar unsuru işçilerin minimum kabul ücretidir. Diğer bir ifadeyle, işçilerin iş tekliflerini kabul edecekleri en düşük ücret düzeyi olan rezervasyon ücretidir.

Eğer birey ücret tekliflerinin sıklık dağılımını biliyorsa ve yeni bir iş teklifi almanın maliyetini hesaplayabiliyorsa, iş arama faaliyetinin beklenen marjinal getirilerini beklenen marjinal maliyetlere eşitleyen ücretin ne olduğunu tespit edebilmektedir. Tespit edilen bu ücret minimum kabul ücretidir. Bu durumda işçiye yapılan ücret teklifi bu ücrete eşit veya daha fazla ise, birey teklifi kabul etmekte, aksi takdirde iş aramaya devam etmektedir. Eğer birey kabul ücretini nispeten düşük tutarsa, uygun iş teklifini daha çabuk elde edeceğinden işsizlik süresi kısa olmakta, rezervasyon ücretinin yüksek tutulması durumunda işsizlik süresi daha uzun olabilmektedir.

Bireyler rezervasyon ücretini belirlerken iş aramanın beklenen getirilerini ve maliyetlerini göz önüne almaktadır. Rezervasyon ücretini yüksek belirlemenin marjinal faydası, böyle bir iş bulunduğu, bireyin diğer işlerden daha yüksek ücret almasıdır. Rezervasyon ücretini yüksek belirlemenin maliyeti daha uzun süre işsiz kalmaktır (Biçerli, 2005: 434-435).

Denge Arama Modeli: Denge arama modelleri, ücret dağılımının dışsal olarak ele alındığı, rezervasyon ücreti dışında işverenin ücret stratejileri gibi diğer faktörlere de analizlerde yer verebilmeyi sağlayan özelliklere sahiptir. Denge arama modellerinde işgücü piyasalarında talep ve ücret tanımı birlikte ele alınmaktadır. İşsizlik süresi ve bir işten diğer işe geçiş kararı ile ilgili mikro veriler kullanılarak yeni iş arama durumu incelenmektedir.

Denge arama modellerinde firmaların hedefi, düşük ücret düzeyinde optimal stratejiyi geliştirmektir. Diamond (1971) sırasal arama modelinin ele alındığı ilk çalışmadır.

İşverenin ücret stratejileri gibi faktörlere de önem verilmektedir.

İş arama ve istihdam kabulü arasındaki gecikme, toplam talep ve toplam arz arasındaki nedensel ilişkiye bağlı olmaktadır. İş arama teorisinin toplam talep ve istihdam arasındaki seçim teorisi temeline dayalı ilişkisi piyasaların temizlenmesi üzerindeki etkisi yönünden ele alınarak test edilmesi Walrasyan denge paradigmasına sahip piyasa sisteminde mümkündür. Walrasyan denge paradigmasında, arzcu ve talepçilerin tüm olası alternatifler hakkında bilgi sahibi olması durumunda ve fiyatlar uygun olursa piyasaların temizleneceği varsayılmaktadır.

Denge arama modelleri sırasal ve sırasal olmayan biçimde tanımlanmaktadır. Denge modellerinin bu şekilde tanımlanması iş tekliflerinin ulaşması ile ilgili bir ayırım olarak karşımıza çıkmaktadır.

- **Sırasal arama modeli:** Sırasal iş arama sürecinde işgücü arzı ve işi kabul kararı modellenmektedir.

Homojen olmayan işçiler ve işverenler, işgücü arzının tek fiyata bağlı olmaması ve işçilerin farklı verimlilik düzeyleri piyasada tek ücret denge

oluşumunu engellemektedir. Denge sırasal arama teorisinde genel olarak, sırasal arama sürecinden kaynaklanan ücret farklılıkları ele alınmaktadır.

Parsons'ın 1973 yılında yaptığı çalışması, iş arama literatüründe sırasal arama modelinin optimal olduğunu deneysel olarak ortaya koyan ilk çalışmalardandır. Beklenen gelirlerin maksimizasyonu isteği piyasadaki diğer işler hakkındaki eksik bilgi durumu ile birleştiğinde, iş arayanın optimal stratejisi sırasal arama modeli ile uyumlu olmaktadır. Parsons, ekonomide artan işgücü talebinin her bir arama dönemindeki maliyetler üzerinde de azaltıcı yönde etkide bulunduğunu ifade etmektedir.

Stigler (1961) makalesini kapsamlı olarak ele alan ve tartışan, Lippman ve McCall (1976) tarihli sırasal arama modeli, arama teorileri ile ilgili öncü çalışma niteliğindedir.

Weitzman'ın 1979 yılında yaptığı çalışmaya göre, sırasal arama modelinde her bir teklif incelendikten sonra karar verilir ve arama süreci devam ederse diğer teklifler de ayrı ayrı değerlendirilir. Ayrıca sırasal arama modeli ile arama teknolojisi seçimi arasında da ilişki bulunmaktadır.

Reinganum 1982 yılında yaptığı çalışmada ise sırasal arama modeli, arama maliyetleri yönü ile ele alınmaktadır.

Morgan'ın 1983 yılında yaptığı çalışmada, sırasal arama modelinin her bir arama döneminde kabul edilecek iş teklifleri ile ilgili karar vermeyi içeren özel bir durumu ele almaktadır. Sırasal arama stratejisinin optimal olabilmesi belli koşulların varlığına bağlı olmaktadır. Öğrenme, finansal arama maliyetleri, farklı maliyet fonksiyonlarının farklı olası getirileri gibi koşullar iş bulma sürecini etkilemektedir.

Benhabib ve Bull'un çalışması, aramanın sırasal durumunun, arayıcının sabit belirli bir zaman tercihi varsa bu durumun arama yoğunluğunu etkilediği görüşüne dayalıdır. Arama sürecinin, en uygun alternatifin seçimi ile fayda maksimizasyonu amacı taşıdığını ortaya koymuştur.

Soelberg 1966 yılında "genelleştirilmiş karar süreci modeli" varsayımları ve test edilmesi ile diğer karar alma modelleri ele

alınmaktadır. Soelberg'in sırasal modelin dört aşaması; ideal mesleğin tanımlanması, iş aramanın planlanması, iş arama ve seçim, verilen kararın teyit edilmesi şeklindedir.

Vroman 1985 yılında yaptığı çalışmada, sırasal arama süreci ile iş bulma durumu genel ekonomik durum ile birlikte ele alınmakta, "no-help-wanted-signs" ile basit arama modeli geliştirilmektedir. "No-help-wanted-signs" işaretleri içermeyi amaçlayan bu modelde iş arama sürecinin basit bir matematik modeli ele alınmaktadır. "No-help-wanted-signs" işaretleri artarsa optimal iş arama süresi ve genel işsizlik düzeyi artar. "No-help-wanted-signs" işaretler ve iş arasındaki bu ilişki, işsizlik ve iş arama davranışının çevrimsel yapısını yansıtmaktadır. Örneğin, resasyon döneminde sıfır ücret teklifi durumu işçinin optimal arama süresini arttırmaktadır. İş arama süresi arttığından ortaya çıkan yeni ücret dağılımı ile ücret beklentisinin uyumlu olamaması durumunda sırasal iş arama modelindeki arama süresi belirsizleşir (Özgüler, 2007: 36-39).

- **Sırasal olmayan arama modelleri:** Hall-Holt'un 1979 yılında yaptığı çalışması, iş arama sürecini zaman yatırımı olarak ele almaktadır. İş aramaya ayrılan zamanın beklenen getirisi de yüksek ücret düzeyinde bir iş olmaktadır. Sırasal arama modelleri işsiz kişilerin arama sürecinde neden bazı işleri kabul etmediğini açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Bu düşünce sırasal olmayan arama modellerinin geliştirilmesinde temel çıkış noktası olmaktadır.

Sırasal olmayan arama modelleri aynı anda birden fazla teklifin alınması ve değerlendirilmesi durumuna da imkan tanıdığından arama yoğunluğu kavramı ile birlikte ele alınmaktadır.

MacMinn'in 1980 yılında yaptığı çalışması, iş bulma süresi ve durumu ile ilgili belirsizlik arttıkça arama yoğunluğunun da arttığını göstermektedir.

Gal-Landsberger-Levykson'un çalışmasında Lippman ve McCall modeline dayalı olarak arama yoğunluğunun iş bulma süreci üzerindeki etkilerinin ele alındığı sırasal olmayan arama modelidir. Tamamen sırasal özelliklere sahip arama yönteminin optimal olmadığı, iş arama yatırımının marjinal getirisinin arama dönemi boyunca düştüğünü, iş arayan bireyin iş

teklifleri sayısı ve rezervasyon ücreti göz önünde bulundurarak karar verdiğini ifade etmiştir. İş arayanlar piyasada mevcut olan iş teklifleri hakkında eksik bilgiye sahiptir (Özgüler, 2007: 40).

2.6. İŞ ARAMAYA ETKİ EDEN FAKTÖRLER

Birey için mevcut olan işini kaybetmek; ekonomik anlamda geçim kaynağı bağlı olarak yaşam standartlarının düşmesi anlamına gelmektedir. Sorunun önemli bir boyutunu ise, kişinin işini kaybetmesinin verdiği fiziki ve ruhi değişiklikler, kişilerde yarattığı korku, fiziksel ve ruhsal sağlığının bozulması ve toplumun değer yargılarının yitirilerek ortaya çıkan ümitsizlik oluşturmaktadır. Bütün bu olumsuzluklar halihazırdaki işgücünü de bütünüyle etkilemekte ve bir başka çok daha önemli bir konuyu gündeme getirmektedir. Bu da çalışan kesimde ortaya çıkan işsizlik kaygısıdır. Özellikle özel sektörde ortaya çıkan bu kaygı, iş güvencesi içinde olmayan bu kesimin işgücü verimini de olumsuz etkilemektedir. Bu da bu kesimin iş aramasına neden olmaktadır.

- İnsan yaşamında çalışmanın anlamı: İnsanın bir iş sahibi olması ya da çalışmak istemesinin temelinde öncelikle geçim kaygısı, gerisinde de yaşamını sürdürme dürtüsü bulunmaktadır. Diğer yandan çalışmanın bireye saygınlık kazandırması, sosyal çevre ile etkileşim kurmasını, toplumda itibar görmesini sağlaması gibi sosyal anlamda birçok katkısından söz etmek mümkündür.

İnsan için çalışmanın üç temel anlamı vardır;

- 1) Çalışmak insan yaşamının devamını sağlamak için gelir elde etme ögesidir.
- 2) Çalışmak, aynı zamanda insanda manevi anlamda bir haz oluşturur, bireyin kendini mutlu ve bağımsız hissetmesini, dolayısıyla yaşamdan doyum almasını sağlar
- 3) Çalışmak, statü ve sembol unsurudur. Kendisine ve ailesine sosyal statü sağlar ve bu statü, bireyin yaşamını düzenler.

Ana hatları ile ele alındığında, bireyin yaşamını devam ettirebilmek amacıyla gelir elde etme fonksiyonu ile ekonomik, manevi anlamda haz duymak, kendini mutlu hissetmek, bağımsız ve özgür hissetmek, kısacası hayattan zevk alabilme fonksiyonları ile psiko-sosyal ve bir grubun mensubu olmak, takdir

edilmek, kabul görmek, statü sağlamak unsurları ile de toplumsal anlamı, çalışmanın insan yaşamında vazgeçilmez olmasını sağlamaktır.

- İşsizlik Kaygısı: İnsanın bir işe sahip olması ve çalışma karşılığı maddi ve manevi anlamda doyum sağlaması en temel ihtiyaçlar arasında yer almaktadır. En temel ihtiyaçlarından mahrum kalan bireylerin psikolojik olarak sorunlar yaşadıkları görülmektedir. Engellenme sonucu gerilim, stres ve saldırgan davranışlar ortaya çıkar ve kaygı meydana gelir (Aytaç, Keser, 2002: 2-3).

İhtiyaç → Engellenme → Gecikme → Hayal kırıklığı, Kaygı, Çatışma

İş arama davranışı biyografik değişkenler olarak adlandırılan yaş, cinsiyet, eğitim ve iş deneyiminden etkilenmektedir. Kanfer, Wanberg ve Kantrowitz (2001) biyografik değişkenlerin iş arama davranışına, iş bulmaya ve iş bulma hızına etkisini incelediklerinde, yüksek eğitim seviyesine sahip olma, genç olma, daha az iş deneyimine sahip olmanın yoğun iş arama davranışıyla; genç olma ve yüksek eğitim seviyesine sahip olmanın iş bulmayla ilişkisi olduğunu ortaya koymuşlardır.

Cinsiyet açısından bakıldığında ise, erkeklerin kadınlardan daha fazla iş arama davranışıyla meşgul oldukları ortaya konulmuştur. Yapılan araştırmalar kadınlar arasında işsizliğin boyutunun erkeklere oranla daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Kanfer, Wanberg ve Kantrowitz'in 2001 yılında yaptığı çalışmada sorumluluk, dışa dönüklük, deneyime açıklık ve uyumun iş arama davranışı ile olumlu yönde ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, sorumluluk, dışa dönüklük, deneyime açıklık ve uyum işsiz kalınan süre ile olumsuz yönde ilişkilidir.

Sorumluluk, iş arama davranışı araştırmalarında ele alınan değişkenlerden biridir. Sorumlu insanların işe bağlılık, öz disiplin ve başarı çabası gibi özelliklere sahip olmalarından dolayı daha yoğun iş arama faaliyeti sergileyeceği ve bunun sonucunda iş bulacağı düşünülmüştür.

Özsaygı, kişinin kendi değerine dair genel düşüncesidir. Yapılan araştırmalarda, özsaygının iş ararken kullanılan kaynak tipini, mülakat performansını, alınan iş teklifi sayısını ve iş bulmayı etkilediği bulunmuştur. Özsaygısı yüksek olan katılımcılar sosyal beceri gerektiren arkadaş, akraba

ilişkilerini kullanma gibi gayri resmi iş arama yollarını daha fazla kullandıkları görülmüştür.

Öz etkinlik bireyin istenilen sonucu elde etmek için belli bir eylemi başarılı bir şekilde yürütebileceğine dair inancıdır. Güçlü öz etkinliğe sahip olan bireyler belli bir durumda, dikkatlerini ve çabalarını durumun taleplerine yöneltmekte ve engellerle karşılaşsalar bile ısrarlarını sürdürmektedirler. İş arama öz etkinliği, kişinin iş arama sürecinde önemli olan görevleri başarılı bir şekilde yerine getirebileceğine dair kendine duyduğu güven olarak tanımlanmaktadır. İş arama öz etkinliğinin, iş arama davranışı ve iş bulma üzerinde etkili olduğu yapılan çeşitli araştırmalarla ortaya konmuştur (Başbuğ, 2008: 15-21).

Eğitim düzeyi de iş arama davranışı üzerinde etkilidir. Eğitim düzeyi, hem kadınlar hem de erkekler için iş arama ile pozitif ilişki içinde bulunmaktadır. Aynı zamanda evli olmak, işsiz erkeklerin iş arama davranışını arttırırken, kadınlar da azaltmaktadır.

İş arama davranışı üzerinde etkili olan bir diğer faktör de yaştır. Yaş arttıkça iş arama davranışı azalmaktadır (Benitez-Silva, 2002: 11).

Hanedeki çocuk sayısı da iş arama davranışı üzerinde pozitif etkiye sahiptir. Çocuğa sahip olma kadın ve erkeğin iş araması üzerinde farklı etkilere sahiptir. Ekonomistlerin büyük bir kısmı ailevi sorumlulukların ve özellikle çocukların varlığının kadınların hem rezervasyon ücretini hem de teklif edilen ücret oranlarını etkileyeceğini ve bu değişkenin kadın üzerinde negatif olacağını tartışmışlardır. Çocuklar okul öncesi çağa sahip (0-4) ve okul çağında (5-14) olmak üzere, iki gruba ayrılarak incelenmiştir.Çocukların varlığı evde yapılacak işlerin miktarını arttırarak kadınların işgücüne katılımını düşürmektedir. Ancak konuya daha geniş bir açıdan bakıldığında çocukların varlığı iki açıdan kadınların katılımı arttırabilir. Çocuk sahibi olmak ailenin paraya olan ihtiyacını arttırabilir ki bu durum katılımın artmasına neden olur. Ailedeki çocukların yaşı büyüdükçe ev işlerine yardımcı olarak kadınların katılımına olumlu anlamda katkıda bulunacaktır. Okul çağındaki çocuklar annenin yoğun bakımına ihtiyaç duymadıkları için katılımı olumlu etkilemeleri beklenen bir sonuçtur. Okul öncesi çağdaki çocuklar ise kadınların işgücüne katılımını azaltmaktadır (Doğrul, 2007:151).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NİTEL TERCİH MODELLERİ

Herhangi bir tercih durumunda, seçim yapan birey iki veya daha fazla farklı duruma sahiptir. Bir niteliksel tercih durumu, karar vericinin aşağıdaki kriterler açısından alternatiflerin seti arasındaki bir seçimle karşı karşıya kalması durumu olarak tanımlanmaktadır:

- 1) Setteki alternatiflerin sayısı sonludur.
- 2) Alternatifler karar verici açısından karşılıklı dışlayıcıdır. Diğer bir ifadeyle, bireyin setteki bir alternatifi seçmesi, diğer alternatifi seçmemesi anlamına gelmektedir
- 3) Alternatiflerin seti kapsayıcıdır, yani tüm mümkün alternatifler dahil edilmektedir. Bu nedenle birey setten bir alternatif seçmektedir (Train, 1993: 4).

Nitel tercih modelleri tercihi olasılığını belirtmektedir:

z_{in} = n bireyi için i alternatifinin gözlenen özellikleri

s_n = n bireyin gözlenen özellikleri

$P_{in} = f(z_{in}, z_{jn}, s_n, \beta)$

P_{in} olasılığı aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır:

$U_{in} = U(z_{in}, s_n)$ n bireyinin i alternatifinden elde ettiği faydayı göstermektedir. O zaman birey, eğer $U_{in} > U_{jn} \forall j \neq i$ ise i alternatifini seçmektedir. Bu 0 veya 1 değerini alan deterministik çıktıdır.

Karar vericinin faydası gözlenememektedir. Buna karşın, karar vericinin karşılaştığı alternatiflerin özellikleri ve karar vericinin bazı özellikleri gözlenebilmektedir.

Gerçek fayda gözlemlenen değişkenlerin ve gözlenemeyen hatanın fonksiyonu olarak tanımlanmaktadır. Bu durum denklem (3.1)'de gösterilmektedir:

$$U_{in} = V(z_{in}, s_n, \beta) + \epsilon_{in} \quad (3.1)$$

n bireyinin i alternatifini seçme olasılığı (3.2) nolu denklemdeki gibidir:

$$P_{in} = P(V_{in} + \epsilon_{in} > V_{jn} + \epsilon_{jn} \quad \forall j \neq i) \quad (3.2)$$

(3.2) nolu denklem aşağıdaki (3.3) nolu denklem gibi yeniden yazılabilmektedir:

$$P_{in} = P(\epsilon_{jn} - \epsilon_{in} < V_{in} - V_{jn} \quad \forall j \neq i) \quad (3.3)$$

Bu olasılık $\epsilon_{jn} - \epsilon_{in}$ random değişkeninin kümülatif yoğunluk fonksiyonudur (Nelson, 2011: 1-2).

Nitel tercih modellerinde bağımlı değişken nitel özelliktedir. Nitel tercih modellerinde temel amaç bireyin alternatifler setinden belirli bir alternatifi seçme olasılığını hesaplamaktır (Train, 1993: 5).

Nitel tercih modelleri karar vericinin faydasını maksimize edecek alternatifi seçmesi varsayımına dayanmaktadır (Amemiya, 1981: 1490).

Nitel tercih modelleri “İkili Tercih Modelleri” ve “Çoklu Tercih Modelleri” olmak üzere iki kısımda incelenmektedir. Bağımlı nitel değişken “evet – hayır, kabul – red” gibi iki değer alıyorsa bu tür modellere nitel değişkenin tercih seçenekleri nedeniyle “İkili Tercih Modelleri” denilmektedir. Nitel bağımlı değişken “ilk – orta – lise, düşük – orta – yüksek” , “otomobil – metro – otobüs” gibi ikiden fazla tercihi kapsıyorsa, bu tür modellere “Çoklu Tercih Modelleri” denilmektedir.

Bu çalışmada, uygulamada kullanılan temel yöntemler olduğu için nitel tercih modellerinden “İki Durumlu Logit Model” ve “MNLM” detaylı olarak incelenmiştir.

3.1. İKİ DURUMLU LOGİT MODEL

Logit model 1944 yılında J. Berkson tarafından biyometri alanında yaptığı çalışmalarla ortaya konulmuştur (Cramer, 2003: 10).

Logit model, bağımlı değişkenin kukla olarak alındığı ve açıklayıcı değişkenlere göre bağımlı değişkenin beklenen değerinin olasılık olarak elde edildiği bir regresyon yöntemidir (Özdamar, 2002: 623).

Logistik regresyon, ilgilenilen bağımlı Y random değişkeninin P olasılığı 1 ve (1 – P) olasılığı 0 olan bir değişken olduğu durumla ilgilenmektedir (Le, 1998: 113). Her bir birim için sadece 1 deneme vardır, ve sonuçlar ya 1 (başarı) ya da 0 (başarısızlık)tır. (Powers, Xie, 2000: 294). Böyle bir değişken binomial-bernoulli değişken olarak adlandırılır ve (3.4) nolu denklemde gösterilen kesikli olasılık dağılımına sahiptir:

$$\Pr(Y = y) = P^y(1 - P)^{1-y} \quad y = 0, 1 \quad (3.4)$$

i = 1, 2, ..., n örneğinden seçilen i.inci birey için,

$$\Pr(Y_i = y_i) = P_i^{y_i} (1 - P_i)^{1-y_i} \quad y_i = 0, 1 \quad (3.5)$$

Logit modellerinde başarı olasılığı P sabit değildir, X'e bağımlıdır. Logit fonksiyonlarında başarı olasılığı bir gözlemden diğerine değişmektedir (Stock, Watson, 2003: 311). Logistik regresyon analizi P_i ve X_i arasındaki ilişkinin logistik fonksiyon tarafından tanımlandığını varsaymaktadır.

$$P_i = \frac{1}{1 + \exp [-(\beta_0 + \beta_1 x_i)]} \quad i = 1, 2, \dots, n \quad (3.6)$$

Logistik fonksiyonu (3.7) nolu denklemde gösterilmektedir:

$$F(z) = \frac{1}{1 + e^{-z}} \quad (3.7)$$

Burada,

$$z_i = \beta_0 + \beta_1 x_i \quad (3.8)$$

veya çoklu regresyon modelinde (Le, 1998:113 - 116).

$$z_i = \beta_0 + \sum_{j=1}^k \beta_j x_{ij} \quad (3.9)$$

Başarı P olasılığının logistik dönüşümü ise (3.10) nolu denklemde gösterilmektedir:

$$L_i = \log\left(\frac{P_i}{1-P_i}\right) = \sum_{j=0}^k \beta_j X_{ij} \quad (3.10)$$

Tüm X ve β 'nın olasılık değerleri için, logistik dönüşüm P'nin [0, 1] aralığında kalmasını sağlamaktadır (Powers, Xie, 2000: 49; Ramahtan, 1998: 607). z sonsuza giderken, e^{-z} 0'a gider ve P üstten sınırlı limitte 1'e eşit olmaktadır. z eksi sonsuza giderken, e^z sonsuza gider ve P alttan limitte 0'a eşit olmaktadır.

Olasılıkta z'nin marjinal etkisi, f(z) ile gösterilmekte ve F(z) fonksiyonunun z'ye göre türevi alınarak elde edilmektedir. z'nin marjinal etkisi (3.11) nolu denklemde gösterilmektedir:

$$f(z) = \frac{dP}{dz} = \frac{e^{-z}}{(1 + e^{-z})^2} \quad (3.11)$$

z'deki değişimlerin etkisi z'nin çok büyük pozitif veya negatif değerleri için oldukça düşüktür (Dougherty, 2007: 294-297).

Logit modelin özellikleri aşağıdaki gibi sıralanabilir: (Gujarati, 2003: 555)

- P, 0'dan 1'e giderken (yani z eksi sonsuzdan artı sonsuza doğru değişirken), logit L de $-\infty$ 'dan $+\infty$ 'a doğru değişmektedir. Yani olasılıklar 0 ile 1 arasında yer alırken, logitler sınırlı değildir.
- L, X'e göre doğrusal olmakla birlikte olasılıkların kendileri böyle değildir.
- Logit modelin yorumu şöyledir: Eğitim , X'deki bir değişmeye karşılık L'deki değişmeyi ölçmektedir.

İki durumu logit modeli fayda açısından da ifade edilebilir. Tüketicinin tercihini fayda maksimizasyon kuralına dayanarak yaptığı varsayılmaktadır. Bu kurala göre, i tüketicisi U_i faydasını maksimize eden alternatifi seçmektedir. k ve j olmak üzere iki alternatiften oluşan C tercih seti ele alınsın. i tüketicisinin j alternatifini seçme olasılığı (3.12) nolu denklemdeki gibidir:

$$P_i(j) = P(U_{ij} \geq U_{ik}) \quad (3.12)$$

(3.12) nolu denklemden elde edilen U_{ij} fayda fonksiyonu $U_{ij} = V_{ij} + \varepsilon_{ij}$ olmak üzere iki bölüme ayrıldığı varsayılmaktadır. Burada V_{ij} sistematik fayda ve ε_{ij} stokastik bölümü göstermektedir.

Stokastik bileşenlerin i.i.d. olduğu ve uç değerli dağılıma sahip olduğu varsayılmaktadır.

Stokastik fayda bileşeni doğrusal fonksiyonla (3.13) denklemdeki gibi tanımlanmıştır:

$$V_{ij} = \theta^T x_{ij} \quad (3.13)$$

Burada θ tahminlenen parametre vektörü ve x_{ij} açıklayıcı değişkenler vektörüdür. (3.12) nolu denklem, (3.14) nolu denklem gibi yazılabilmektedir:

$$\begin{aligned} P_i(j) &= P(U_{ij} \geq U_{ik}) = P(V_{ij} + \varepsilon_{ij} \geq V_{ik} + \varepsilon_{ik}) \\ &= P(\varepsilon_{ik} - \varepsilon_{ij} \leq V_{ij} - V_{ik}) \end{aligned} \quad (3.14)$$

$\varepsilon_{ik} - \varepsilon_{ij}$ 'nin logistik dağılıma sahip olduğu varsayıldığında, (3.14) nolu denklem aşağıdaki (3.15) nolu denklem gibi yeniden yazılabilmektedir:

$$\begin{aligned} P_i(j) &= \frac{1}{1 + \exp\{-(V_{ij} - V_{ik})\}} = \frac{\exp(V_{ij})}{\exp(V_{ij}) + \exp(V_{ik})} \\ &= \frac{\exp(\theta^T x_{ij})}{\exp(\theta^T x_{ij}) + \exp(\theta^T x_{ik})} \end{aligned} \quad (3.15)$$

θ katsayıları en çok olabilirlik yöntemiyle tahmin edilmektedir. Tahmin edilen θ 'nın tüm değerleri ve işaretleri ile ilgilenilmektedir. Eğer işaret pozitifse, açıklayıcı değişkenlerdeki bir artış bağımlı değişkende bir artışa neden olur. İşaret negatifse, tam tersi durum söz konusudur (Bartels, Boztuğ, Muller, 1999:1-2).

3.1.1. Fark Oranı (Odds Ratio) Olarak İki Durumlu Logit Model

Logit model, diğer bağımsız çıktının ve başarının fark oranı olarak tanımlanmaktadır. Fark oranı (odds ratio) bir çıktının olasılığının diğerine oranı olarak tanımlanmaktadır. P başarı olasılığını, (1 - P) başarısızlık olasılığını

gösterebiliriz. Başarı için fark oranı (odds ratio) (3.16) nolu denklem gibi yazılabilmektedir:

$$w = \frac{P}{(1 - P)} \quad (3.16)$$

Logit dönüşüm için bu miktar logitin antilogu olarak tanımlanmaktadır.

P_1 ve P_2 başarı olasılığına sahip ikili verilerden oluşan iki gruba sahip olduğumu varsayalım. $\text{logit}(P_1) = \beta_0 + \gamma$ ve $\text{logit}(P_2) = \beta_0$, β_0 ve γ parametreler olsun. Fark oranı (odds ratio) (3.17) nolu denklemdeki gibidir:

$$\theta = \frac{w_1}{w_2} = \frac{P_1/(1 - P_1)}{P_2/(1 - P_2)} = \frac{\exp(\beta_0 + \gamma)}{\exp(\beta_0)} = \frac{\exp(\beta_0) \exp(\gamma)}{\exp(\beta_0)} = \exp(\gamma) \quad (3.17)$$

İki grup da aynı başarı olasılığına sahipse fark oranı (odds ratio) 1'e eşittir (Powers, Xie, 2000: 50).

İki durumlu logit model için fark oranı (odds ratio) ise aşağıdaki (3.18) nolu denklem gibi bulunmaktadır:

$$\theta(X) = \frac{\Pr [Y_i = 1/X_i]}{\Pr [Y_i = 0/X_i]} = \frac{F(\beta_0 + \beta_1 x_i)}{1 - F(\beta_0 + \beta_1 x_i)} = \exp(\beta_0 + \beta_1 x_i) \quad (3.18)$$

Fark oranı (odds ratio) x_i 'nin farklı değerleri için iki farkın (odds) oranıdır. $x_i = x$ ve $x_i = x + \Delta x$ olsun.

$$\frac{\theta(x + \Delta x)}{\theta(x)} = \frac{\exp(\beta_0 + \beta_1 x + \beta_1 \Delta x)}{\exp(\beta_0 + \beta_1 x)} = \exp(\beta_1 \Delta x) \quad (3.19)$$

Burada Δx x 'deki küçük bir değişimdir. O zaman,

$$\lim_{\Delta x \rightarrow 0} \frac{1}{\Delta x} \left(\frac{\theta(x + \Delta x) - \theta(x)}{\theta(x)} \right) = \lim_{\Delta x \rightarrow 0} \frac{\exp(\beta_1 \Delta x) - 1}{\Delta x} \quad (3.20)$$

$$\begin{aligned}
&= \beta_1 \lim_{\Delta x \rightarrow 0} \frac{\exp(\beta_1 \Delta x) - 1}{\beta_1 \Delta x} = \beta_1 \left. \frac{d \exp(u)}{du} \right|_{u=0} \\
&= \beta_1 \exp(0) = \beta_1
\end{aligned}$$

(3.20) nolu denklemde β_1 x_i 'de küçük bir değişime (Δx) bağlı olarak fark oranındaki (odds ratio) nisbi değişim olarak yorumlanmaktadır (Bierens, 2008: 11-12).

3.1.2. İki Durumlu Logit Modelin En Çok Benzerlik Yöntemiyle Tahmini

ML yönteminde tüm parametreleri tahminçileri tutarlı ve asimtotik olarak etkindir. Ayrıca, tüm parametre tahminçilerinin normal dağılımlı olduğu bilinmektedir (Pindyck, Rubinfeld, 1981: 281).

ML tahmini olabilirlik fonksiyonunu maksimum yapan P değerini seçmeye dayanmaktadır. Olabilirlik fonksiyonunu maksimize etmek olabilirlik fonksiyonunun logaritmasını maksimize etmeye eşittir. Fonksiyonun kritik noktaları birinci türevi 0'a eşit, ikinci türevi ise 0'dan düşükse maksimumdur. Diğer bir ifadeyle ML tahminlerini bulabilmek için olabilirlik fonksiyonunun birinci ve ikinci türevini hesaplamak gerekmektedir (Czepiel, :3-5)

Örnekleme N birey olduğu ve i.inci bireyin iki alternatifle karşılaştığı varsayalım. Olabilirlik ve log-olabilirlik fonksiyonu sırasıyla (3.21) ve (3.22) nolu denklemlerden elde edilmektedir:

$$\begin{aligned}
L &= P_1 \dots P_{n_1} (1 - P_{n_1+1}) \dots (1 - P_N) = \prod_{i=1}^{n_1} P_i \prod_{i=n_1+1}^N (1 - P_i) \\
L &= \prod_{i=1}^N P_i^{y_i} (1 - P_i)^{1-y_i} \tag{3.21}
\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
1 - P_i &= 1 - \frac{1}{1 + e^{-(\beta_0 + \beta_1 x_i)}} = \frac{1 + e^{-(\beta_0 + \beta_1 x_i)} - 1}{1 + e^{-(\beta_0 + \beta_1 x_i)}} \\
&= \frac{e^{-(\beta_0 + \beta_1 x_i)}}{1 + e^{-(\beta_0 + \beta_1 x_i)}} = \frac{1}{1 + (1/e^{-(\beta_0 + \beta_1 x_i)})} = \frac{1}{1 + e^{(\beta_0 + \beta_1 x_i)}}
\end{aligned}$$

$$\ln L = \sum_{i=1}^{n_1} \ln P_i + \sum_{i=n_1+1}^N \ln(1 - P_i) \quad (3.22)$$

β 'nın ML tahmincilerini elde edebilmek için log-olabilirlik fonksiyonunun türevi alınmaktadır:

$$\frac{\partial \ln L}{\partial \beta_0} = \sum_{i=1}^{n_1} \frac{\partial P_i / \partial \beta_0}{P_i} - \sum_{i=n_1+1}^N \frac{\partial P_i / \partial \beta_0}{1 - P_i} = 0 \quad (3.23)$$

$$\frac{\partial \ln L}{\partial \beta_1} = \sum_{i=1}^{n_1} \frac{\partial P_i / \partial \beta_1}{P_i} - \sum_{i=n_1+1}^N \frac{\partial P_i / \partial \beta_1}{1 - P_i} = 0 \quad (3.24)$$

ML tahminlerini elde edebilmek için log-olabilirlik fonksiyonunun ikinci türevinin sıfırdan küçük olması gerekir (Pindyck, Rubinfeld, 1981: 281).

3.2. ÇOK DURUMLU LOGİT MODEL

MNLM, sıralı olamayan kategorik bağımlı değişkenleri analiz etmek için yaygın olarak kullanılan yöntemlerden biridir.

MNLM, çıktı kategorileri arasında tüm mümkün karşılaştırmalar için iki durumlu logite benzer olarak düşünülmektedir. İki durumlu logit modelden elde edilen tahminler MNLM parametrelerinin tutarlı tahminleyicileridir. MNLM iki durumlu logit modelin genelleştirilmiş halidir. Üç çıktıya sahip bulunduğu varsayıldığında, MNLM üç tane iki durumlu logitin karşılaştırılması olacaktır: 1 ve 2, 1 ve 3, 2 ve 3.

A, B, C kategorilerine sahip y çıktısını ele alındığında, her bir kategori N_A , N_B ve N_C gözlemlerine sahip olunmaktadır. Tek bir bağımsız değişken X olduğu varsayalım. İki durumlu logitlerden oluşan bir set yapılarak, Y ve X arasındaki ilişki analiz edilmektedir. B'ye karşı A'nın olasılığı üzerinde X 'in etkisini incelemek için, $N_A + N_B$ gözlemleri seçilmekte ve (3.25) nolu denklemde gösterildiği şekilde iki durumlu logiti tahmin edilmektedir:

$$\ln \left[\frac{\Pr(A/X)}{\Pr(B/X)} \right] = \beta_{0,A/B} + \beta_{1,A/B} X \quad (3.25)$$

Bağımlı değişken, B'ye karşı A'nın olasılığının logaritmasıdır. $\beta_{1,A/B}$ katsayısı, X'deki bir birimlik artış için, B'ye karşı A'nın olasılığının $\exp(\beta_{1,A/B})$ faktörü kadar değiştiğini göstermektedir.

Geriye kalan karşılaştırmalar aynı şekilde yapılmaktadır. C'ye karşı B'nin çıktısı için, N_B+N_C gözlemleri seçilmekte ve (3.26) nolu denklemde gösterilen iki durumlu logiti tahmin edilmektedir:

$$\ln \left[\frac{\Pr (B/X)}{\Pr (C/X)} \right] = \beta_{0,B/C} + \beta_{1,B/C}X \quad (3.26)$$

N_A+N_C gözlemleri için ise bu durum (3.27) nolu denklemde gösterilmektedir:

$$\ln \left[\frac{\Pr (A/X)}{\Pr (C/X)} \right] = \beta_{0,A/C} + \beta_{1,A/C}X \quad (3.27)$$

Eğer X'in B'ye karşı A'nın olasılığını ve C'ye karşı A'nın olasılığını nasıl etkilediği bilindiğinde, A'nın olasılığını nasıl etkilediği de bulunabilmektedir.

Ek olarak, üç logit arasında gerekli ilişki (3.28), (3.29), (3.30) ve (3.31) nolu denklemlerde gösterilmektedir:

$$\ln \left[\frac{\Pr (A/X)}{\Pr (B/X)} \right] + \ln \left[\frac{\Pr (B/X)}{\Pr (C/X)} \right] = \ln \left[\frac{\Pr (A/X)}{\Pr (C/X)} \right] \quad (3.28)$$

$$(\beta_{0,A/B} + \beta_{1,A/B}X) + (\beta_{0,B/C} + \beta_{1,B/C}X) = \left(\beta_{0,A/C} + \beta_{1,A/C}X \right) \quad (3.29)$$

$$\beta_{0,A/B} + \beta_{0,B/C} = \beta_{0,A/C} \quad (3.30)$$

$$\beta_{1,A/B} + \beta_{1,B/C} = \beta_{1,A/C} \quad (3.31)$$

Eğer B'ye karşı A'nın iki durumlu logiti için sonuçlarını ve C'ye karşı B'nin iki durumlu logitinden elde edilen sonuçları bilindiğinde, C'ye karşı A'nın logiti elde

edilebilmektedir. MNLMde, logitlerin tümü eş zamanlı tahmin edilmektedir (Long, 1997: 149-150).

MNLM de fayda açısından ifade edilebilmektedir. İki durumlu logit model J alternatif için genişletilmektedir. Fayda fonksiyonu tekrar eden karar seçim kuralıdır. C tercih seti J alternatifi içermektedir. Her tüketici faydasını maksimum yapan alternatifi seçmektedir. Bu durum denklem (3.32)'de gösterilmektedir:

$$\begin{aligned} P_i(j) &= P\left(U_{ij} = \max_{k \in C} U_{ik}\right) = P(U_{ij} \geq U_{ik} \text{ tüm } k \in C \text{ için}) \\ &= P(\varepsilon_{ik} - \varepsilon_{ij} \leq V_{ij} - V_{ik} \text{ tüm } k \in C \text{ için}) \end{aligned} \quad (3.32)$$

Bu çerçevede sistematik fayda birleşeni (3.33) denklemini yazılabilmektedir:

$$V_{ij} = \theta^T x_{ij} = \beta^T z_{ij} + \gamma_i^T w_i \quad (3.33)$$

Yukarıdaki (3.33) denkleminde $x_{ij} = [z_{ij}, w_i]$ olarak yazılabilmektedir. z_{ij} açıklayıcı değişkenlerin alternatif kısmını, w_i ise bireysel kısmını göstermektedir. i.i.d. varsayımı ve logistik dağılmış hata farkları $\varepsilon_{ik} - \varepsilon_{ij}$ dikkate alındığında, i.inci tüketicinin j.inci alternatifi seçme olasılığı (3.34) nolu denklemde gösterilmektedir:

$$P_i(j) = \frac{\exp(V_{ij})}{\sum_{k \in C} \exp(V_{ik})} = \frac{\exp(\beta^T z_{ij} + \gamma_i^T w_i)}{\sum_{k \in C} \{\exp(\beta^T z_{ik} + \gamma_i^T w_i)\}} \quad (3.34)$$

Bu model MNLM'in geliştirilmiş halidir. β ve γ katsayıları en çok olabilirlik yöntemiyle tahmin edilmektedir (Bartels, Boztuğ, Muller, 1999: 3-4).

3.2.1. Olasılık Modeli Olarak Çok Durumlu Logit Model

y, J çıktısına sahip bağımlı değişken olsun. Kategoriler 1'den J'ye kadar numaralandırılsın ve sıralı olduğu varsayılmasın. $\Pr(y=m/x)$ x verildiğinde m çıktısını gözleme olasılığı olsun. y için olasılık modeli aşağıdaki gibi oluşturulabilmektedir:

- 1) $\Pr(y=m/x) \times \beta_m$ doğrusal kombinasyonunun bir fonksiyonu olsun.

$\beta_m = (\beta_{0m} \dots \beta_{km} \dots \beta_{Km})'$ m çıktısı üzerinde x_k 'nin etkisi için β_{0m} sabit terimi ve β_{km} katsayılarını içermektedir. β_m her çıktı için farklıdır.

- 2) Olasılıkların negatif olmamasını sağlamak için, $x\beta_m$ 'in üsteli alınmaktadır. Sonuç negatif değilken, $\sum_{j=1}^J \exp(x\beta_j)$ 1'e eşit değildir.
- 3) Olasılıkların toplamını 1'e eşit yapmak için, $\exp(x\beta_m)$ 'i $\sum_{j=1}^J \exp(x\beta_j)$ 'ye bölünür:

$$\Pr(y_i = m/x_i) = \frac{\exp(x_i\beta_m)}{\sum_{j=1}^J \exp(x_i\beta_j)} \quad (3.35)$$

Bu normalleştirme ile, $\sum_{m=1}^J \Pr(m/x) = 1$ olur.

Olasılıkların toplamı 1'e eşit iken,

$$\begin{aligned} \Pr(y_i = m/x_i) &= \frac{\exp(x_i\beta_m)}{\sum_{j=1}^J \exp(x_i\beta_j)} \times \frac{\exp(x_i\tau)}{\exp(x_i\tau)} \\ &= \frac{\exp(x_i\beta_m + x_i\tau)}{\sum_{j=1}^J \exp(x_i\beta_j + x_i\tau)} \\ &= \frac{\exp(x_i[\beta_m + \tau])}{\sum_{j=1}^J \exp(x_i[\beta_j + \tau])} \end{aligned} \quad (3.36)$$

Olasılıkların değeri değişmezken, orijinal parametreler β_m , $\beta_m + \tau$ ile yer değiştirmektedir. Model tanımlanmamıştır. Modeli tanımlamak için, herhangi $\tau \neq 0$ için β 'lar üzerine sınırlamalar konmaktadır. Genellikle iki çeşit sınırlama vardır. İlk olarak, $\sum_{j=1}^J \beta_j = 0$ olduğu varsayılmaktadır. İkinci olarak, ve çok değişkenli logit model için daha yaygın olarak kullanılanı, β 'ların 1 tanesini 0'a eşitleyerek sınırlandırmaktır. $\beta_1 = 0$ veya $\beta_j = 0$ alınır. Seçim keyfidir.

$$\beta_1 = 0$$

olduğu varsayılın. β_1 'e sıfıra eşit olmayan τ eklersek, $\beta_1 = 0$ varsayımı ihlal edilmektedir.

Olasılık denkleminde model sonuçlarına bu sınırlandırma eklendiğinde (3.37) nolu denklem elde edilmektedir:

$$\Pr(y_i = m/x_i) = \frac{\exp(x_i\beta_m)}{\sum_{j=1}^J \exp(x_i\beta_j)} \quad (3.37)$$

Burada $\beta_1 = 0$ 'dır.

$\exp(x_i\beta_1) = \exp(x_i0) = 1$ olduğundan, model (3.38) ve (3.39) nolu denklemlerdeki gibi yazılabilmektedir (Long, 1997:152-153):

$$\Pr(y_i = 1/x_i) = \frac{1}{1 + \sum_{j=2}^J \exp(x_i\beta_j)} \quad (3.38)$$

$$\Pr(y_i = m/x_i) = \frac{\exp(x_i\beta_m)}{1 + \sum_{j=2}^J \exp(x_i\beta_j)} \quad (3.39)$$

3.2.2. Fark Oranı Olarak Çok Durumlu Logit Model

MNLM fark oranı açısından da ifade edilebilmektedir. X verildiğinde n çıktısına karşı m çıktısının fark oranı, $\theta_{m/n}(x)$ ile gösterilmektedir ve (3.40) nolu denklem gibidir:

$$\theta_{m/n}(x_i) = \frac{\Pr(y_i = m/x_i)}{\Pr(y_i = n/x_i)} = \frac{\frac{\exp(x_i\beta_m)}{\sum_{j=1}^J \exp(x_i\beta_j)}}{\frac{\exp(x_i\beta_n)}{\sum_{j=1}^J \exp(x_i\beta_j)}} = \frac{\exp(x_i\beta_m)}{\exp(x_i\beta_n)} \quad (3.40)$$

Üstler birleştirilerek aşağıdaki (3.41) nolu fark oranı denklemi elde edilmektedir:

$$\theta_{m/n}(x_i) = \exp(x_i[\beta_m - \beta_n]) \quad (3.41)$$

(3.41) nolu denklemin logaritmasını alındığında, MNLM logitte doğrusal olmaktadır:

$$\ln \theta_{m/n}(x_i) = x_i(\beta_m - \beta_n) \quad (3.42)$$

$\beta_m - \beta_n$ farkı, n çıktısına karşı m çıktısının logiti üzerinde x'in etkisini göstermektedir.

(3.42) nolu denklemin kısmi türevini alındığında (3.43) nolu denklem elde edilmektedir:

$$\frac{\partial \ln \theta_{m/n}(x)}{\partial x_k} = \frac{\partial x(\beta_m - \beta_n)}{\partial x_k} = \frac{\partial x \beta_m}{\partial x_k} - \frac{\partial x \beta_n}{\partial x_k} = \beta_{km} - \beta_{kn} \quad (3.43)$$

$\beta_{km} - \beta_{kn}$ şu şekilde yorumlanmaktadır: x_k 'daki bir birimlik değişim için, diğer tüm değişkenler sabit tutulduğunda, logitin $\beta_{km} - \beta_{kn}$ birim kadar değişmektedir.

$\beta_1 = 0$ olduğundan,

$$\ln \theta_{m/1}(x_i) = x_i (\beta_m - \beta_1) = x_i \beta_m \quad (3.44)$$

Böylelikle, $\beta_1 = 0$ sınırlaması verildiğinde, β_{km} 1 ile ilişkili m çıktısının logiti üzerinde x_k 'nın etkisi olarak ifade edilir. x_k 'daki bir birimlik değişim için, diğer tüm değişkenler sabit tutulduğunda 1 çıktısına karşı m çıktısının logitinin β_{km} birim kadar değişmesi beklenmektedir (Long, 1997:153-155).

3.2.3. Çok Durumlu Logit Modelin En Çok Olabilirlik Yöntemiyle Tahmini

i.inci birey için j.inci alternatifi seçme olasılığı (3.45) nolu denklemde gösterilmektedir:

$$P_{ij} = \frac{e^{\beta' x_{ij}}}{\sum_{k=1}^J e^{\beta' x_{ik}}} \quad (3.45)$$

y_{ij} kukla bağımlı değişkeni, eğer i birey j alternatifini seçerse 1, diğer durumlarda 0'a eşit olan j alternatifini seçmek için i bireyin gözlenen frekansıdır. Örnekleme n birey olduğu ve i.inci bireyin j_i alternatifle karşılaştığı varsayılınsın. Olabilirlik ve log-olabilirlik fonksiyonu denklem (3.46) ve (3.47) gibi elde edilmektedir:

$$L = \prod_{i=1}^n P_{i1}^{y_{i1}} \cdot P_{i2}^{y_{i2}} \dots P_{ij_i}^{y_{ij_i}} \quad (3.46)$$

$$\begin{aligned} \ln L &= \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^{J_i} y_{ij} \ln P_{ij} = \sum_i \sum_j y_{ij} \ln \frac{e^{\beta' x_{ij}}}{\sum_k e^{\beta' x_{ik}}} \\ &= \sum_i \sum_j y_{ij} \beta' x_{ij} - \sum_i \sum_j y_{ij} \ln \left(\sum_k e^{\beta' x_{ik}} \right) \end{aligned} \quad (3.47)$$

ML tahminlerini bulabilmek için log-olabilirlik fonksiyonunun β katsayılarına göre birinci ve ikinci türevleri elde edilmektedir:

$$\begin{aligned} \frac{\partial \ln L}{\partial \beta} &= \sum_i \sum_j y_{ij} x_{ij} - \sum_i \sum_j y_{ij} \left(\sum_k e^{\beta' x_{ik}} \right)^{-1} \sum_k e^{\beta' x_{ik}} x_{ik} \\ &= \sum_i \sum_j y_{ij} (x_{ij} - \bar{x}_i) = 0 \end{aligned} \quad (3.48)$$

Burada, $\bar{x}_i = \left(\sum_k e^{\beta' x_{ik}} \right)^{-1} \sum_j e^{\beta' x_{ij}} x_{ij} = \sum_{j=1}^{J_i} P_{ij} x_{ij}$ 'dir.

y_{ij} , j alternatifi seçmek için i.inci bireyin gözlenen frekansı, P_{ij} ; açıklayıcı x_{ij} 'ler ile logit modeli kullanarak öngörülen frekansıdır. $y_{ij} - P_{ij}$, hataları açıklayıcı değişkenlerle korelasyonsuz olmalıdır.

In L'yi maksimize etmek için Newton-Raphson yöntemi uygulanılmaktadır. In L'nin β 'ya göre ikinci türevi (3.49) nolu denklem gibidir:

$$\frac{\partial^2 \ln L}{\partial \beta \partial \beta'} = - \sum_i \frac{\partial \bar{x}_i}{\partial \beta'} \sum_j y_{ij} = - \sum_i \frac{\partial \bar{x}_i}{\partial \beta'} = - \sum_i \sum_j x_{ij} \frac{\partial P_{ij}}{\partial \beta'} \quad (3.49)$$

P_{ij} yerine konulduğunda (3.50) nolu denklem elde edilmektedir.

$$\begin{aligned} \frac{\partial P_{ij}}{\partial \beta} &= \left(\sum_k e^{\beta' x_{ik}} \right)^{-1} e^{\beta' x_{ij}} x_{ij} - \left(\sum_k e^{\beta' x_{ik}} \right)^{-2} e^{\beta' x_{ij}} \sum_k e^{\beta' x_{ik}} x_{ik} \\ &= P_{ij} (x_{ij} - \bar{x}_i) \end{aligned} \quad (3.50)$$

Buradan (3.51) nolu denklem elde edilmektedir (Üçdoğruk, 2002: 21-22):

$$\begin{aligned}\frac{\partial^2 \ln L}{\partial \beta \partial \beta'} &= - \sum_i \sum_j P_{ij} x_{ij} (x_{ij} - \bar{x}_i)' \\ &= - \sum_i \sum_j P_{ij} (x_{ij} - \bar{x}_i) (x_{ij} - \bar{x}_i)'\end{aligned}\quad (3.51)$$

3.3. İLİŞKİSİZ ALTERNATİFLERİN BAİMSIZLIĞI VARSAYIMI (IIA)

MNLM'in en çok tartışılan konularından biri ilişkisiz alternatiflerin bağımsızlığı özelliğidir.

IIA özelliği, belirli bir birim için herhangi iki alternatifin seçim olasılıklarının oranının diğer alternatiflerin sistematik faydalarından tam olarak etkilenmediğini göstermektedir. Bu durum (3.52) nolu denklem ile ifade edilmektedir:

$$\frac{P_n(i)}{P_n(1)} = \frac{e^{V_{in}} / \sum_{j \in C_n} e^{V_{jn}}}{e^{V_{1n}} / \sum_{j \in C_n} e^{V_{jn}}} = \frac{e^{V_{in}}}{e^{V_{1n}}} = e^{V_{in} - V_{1n}} \quad (3.52)$$

Araba, kırmızı otobüs, mavi otobüs olmak üzere sırasıyla 1, 2 ve 3 alternatiflerini tanımlansın. $V_{1n} = V_{2n} = V_{3n}$ olduğundan, V_n üç alternatifin herhangi biri için faydanın sistematik elemanını göstermektedir.

$$U_n^* = \max(U_{2n}, U_{3n}) = V_n^* + \varepsilon_n^* \quad (3.53)$$

(3.53) nolu denklemde $V_n^* = \ln(e^{V_n} + e^{V_n}) = \ln 2 + V_n$ ve ε_n^* (0,1) parametrelili Gumbel dağılımlıdır. İkinci ve üçüncü alternatifler için hataların bağımsız olduğu varsayılmaktadır (Ben-Akiva, Herman, 1985: 108,109).

$$P_n(\text{otomobil}) = \Pr(V_n + \varepsilon_{1n} \geq V + \varepsilon^*) = \frac{1}{1 + e^{V_n - V_n}} = \frac{1}{2} \quad (3.54)$$

MNLM spesifikasyonunun verilere uygun olup olmadığını belirlemek için alternatifler arasındaki bağımsızlık, Hausman ve Small and Hsiao testleri ile test edilmektedir.

Bağımsızlık varsayımı, hataların bağımsız ve homoskedastik olduğu varsayımına dayanmaktadır. Eğer alternatifler kümesinde bir alternatif diğerlerinden ilişkisiz ise onu modelden çıkarmak parametre tahminlerini sistematik olarak değiştirmeyecektir. Fakat geriye kalan fark oranları, bu alternatiflerden bağımsızsa, elde edilen parametre tahminleri tutarsız olacaktır (Üçdoğruk, 2002: 19).

3.3.1. Hausman Testi

MNLM için ilk test Hausman spesifikasyon testidir. Bu testin temel düşüncesi ilişkisiz alternatiflerin bağımsızlığını test etmektir. Genel varsayım, eğer iki tercih mevcutsa, örneğin araba ve otobüs, üçüncü tercihin eklenmesi ilk iki tercihin olasılıklarının oranını değiştirmemesidir. Hem sınırlandırılmış hem de sınırlandırılmamış tercih setinden elde edilen bilinmeyen parametreler tahmin edilir. Eğer parametre tahminleri yaklaşık olarak aynıysa, o zaman MNLM spesifikasyonu reddedilir (Hausman, Mcfadden, 1984:1219).

Hausman testi aşağıdaki adımları içermektedir:

- 1) Tüm J çıktısını içeren full model tahmin edilir, bu tahminler $\hat{\beta}_F$ ile gösterilmektedir.
- 2) Bir veya daha fazla kategori elimine edilerek oluşturulan sınırlandırılmış model tahmin edilir. Bu tahminler $\hat{\beta}_R$ ile gösterilmektedir.
- 3) $\hat{\beta}_F^*$ sınırlandırılmış modelde tahmin edilmeyen katsayılar çıkarıldıktan sonraki $\hat{\beta}_F$ 'nin alt kümesi olsun. Test istatistiği aşağıdaki gibidir:

$$H = (\hat{\beta}_R - \hat{\beta}_F^*)' [Var(\hat{\beta}_R) - Var(\hat{\beta}_F^*)]^{-1} (\hat{\beta}_R - \hat{\beta}_F^*) \quad (3.55)$$

Burada H asimtotik olarak eğer IIA varsayımı geçerliyse, $\hat{\beta}_R$ 'nin satır sayısına eşit serbestlik dereceli ki-kare dağılımına sahiptir (Freese, Long, 2000: 188).

3.3.2. Small-Hsiao Testi

Small ve Hsiao (1985) kesikli tercih analizinde bir spesifikasyon olarak MNLM'in geçerliliğini test etmekle ilgilenmişlerdir (Kooreman, 1986: 31).

Small ve Hasio testini hesaplamak için, örnek rassal olarak iki alt kümeye bölünmektedir. Sınırlandırılmamış MNLM her iki alt örnekte tahmin edilmektedir. Burada $\hat{\beta}_u^{s_1}$ ilk alt örnekteki sınırlandırılmamış modelden elde edilen tahminleri, $\hat{\beta}_u^{s_2}$ ise ikinci alt örnek için tahminleri içermektedir.

$$\hat{\beta}_u^{s_1 s_2} = \left(\frac{1}{\sqrt{2}}\right) \hat{\beta}_u^{s_1} + \left[1 - \left(\frac{1}{\sqrt{2}}\right)\right] \hat{\beta}_u^{s_2} \quad (3.56)$$

Daha sonra, sınırlandırılmış örnek bağımlı değişkenin seçilen değeri ile ilgili tüm durumları elimine ederek ikinci alt örnekten oluşabilmektedir. MNLM $\hat{\beta}_r^{s_2}$ tahminleri ve $L(\hat{\beta}_r^{s_2})$ olabilirlik fonksiyonunu içeren sınırlandırılmış örneği kullanarak tahmin edilmektedir. Small-Hsiao test istatistiği aşağıdaki gibi hesaplanabilmektedir:

$$SH = -2[L(\hat{\beta}_u^{s_1 s_2}) - L(\hat{\beta}_r^{s_2})] \quad (3.57)$$

SH K+1 serbestlik dereceli kare dağılımı gösterir. Burada K bağımsız değişken sayısıdır (Freese, Long, 2000: 189)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE İŞ ARAMA DAVRANIŞININ EKONOMETRİK ANALİZİ

Bu bölümde, Türkiye'de iş arama davranışını ve aranan çalışma şeklini (tam, yarı, tam veya yarı zamanlı) etkileyen faktörler sırasıyla iki durumlu ve MNLM yöntemiyle analiz edilmeye çalışılmıştır.

4.1. LİTERATÜR

İş arama davranışı ile ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Bunlardan bazıları aşağıdaki gibi özetlenebilir:

Pablo ANTOLÍN tarafından 1994 yılında "Job Search Behaviour" adlı bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada işsiz olan çalışma çağındaki nüfusun iş arama davranışı ve iş arayanların iş arama yoğunluğu incelenmiştir. 1987-1991 dönemi için birleştirilmiş kesit verisi kullanılmıştır. Çalışmanın temel amacı İspanya işgücü piyasasında iş arama davranışında meydana gelen değişimleri ve bu değişimlerin arkasındaki faktörleri açıklamak ve kamu istihdam ofislerinin ve işsizlik sigortasının iş arama davranışını nasıl etkilediğini ortaya koymaktır. Sonuç olarak, erkeklerin kadınlardan daha fazla iş aradığı görülmektedir. Aynı zamanda 1987-1991 dönemi boyunca iş arama davranışının değiştiği görülmektedir. 1987'den sonra iş arama davranışı azaldığı, 1991'e gelindiğinde tekrar 1987 yılındaki seviyesine geri döndüğü sonucuna ulaşılmıştır. İstihdam büroları ve işsizlik sigortaları bireyleri işgücü piyasasına sokma açısından pozitif etkiye sahipken, iş arama çabasını azaltması bakımından negatif etkiye sahiptir. Sadece kısa dönem için işsiz kalan bireyler daha fazla iş ararken, uzun süre işsiz kalan bireylerin iş arama çabasının azaldığı ortaya konmuştur (Antolin, 1994:1-44)

Andrea WEBER tarafından 2000 yılında "Choice and Success of Job Search Methods" adlı bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada, iş arama sürecinde iş arayan kişilerin iş ararken kullandıkları yöntemlerin iş bulma üzerindeki etkileri incelenmeye çalışılmıştır. İş arayanların iş arama davranışı incelenmiştir. İş arayanların en çok arkadaşlar ve tanıdıkların yönlendirmesiyle iş buldukları görülmektedir (Weber, 2000: 1-42).

Bir diğer çalışmada 2002 yılında Hugo Benitez-Silva tarafından yapılmıştır. "Job Search Behaviour At The End Of The Life Cycle" adlı bu çalışmada "Health

and Retirement Study” verileri kullanılarak iş arama davranışının deneysel analizi yapılmıştır. İnsan ömrünün uzaması, sağlık koşullarının iyileşmesi, part-time çalışma ve esnek iş koşullarının artması, yaşam döngüsü sonundaki iş arama davranışlarına önemli bir katkı sağlamıştır. Çalışmada, işi olanların ve işsizlerin iş arama davranışları arasında ayırım yapmanın önemli olduğu belirtilmiştir. İşli olan ve işsizler arasında iş arama davranışı incelendiğinde, yaşın ve evli olmanın (özellikle evli kadınlar için) negatif bir etkisi olduğu, bireylerin gelirleri arttıkça daha az iş aradıkları görülmektedir. Buna karşın üniversite mezunları daha fazla iş aramaktadır. Kendi işine sahip olanların ise iş arama üzerinde negatif etkisi gözlenmiştir (Benitez-Silva, 2002: 1-20).

Ruth KONFER ve Georgia TECH tarafından 2002 yılında “Shopping The Job Market: Study Shows Persistence and A Positive Attitude Really Do Pay Off In Job Searching” adlı bir çalışma yapılmıştır. Çalışmada iş aramadaki başarı özellikle eğitim, yaş, medeni durum gibi bireysel özelliklere bağlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, iş aramanın tamamen kişinin kendisini yönetmesi ve motive etmesiyle ilgili olduğu görülmüştür (Konfer, Tech, 2002: 2).

“Job Search Behaviour Of Unemployment In Russia” adlı Natallia SIMIRNOVA’nın 2003 yılında yaptığı çalışmada, iş arama davranışı, arama yöntemlerinin seçimi ve arama yoğunluğunu belirleyen faktörler araştırılmıştır. Veriler Kuzey Carolina Üniversitesi’nde Carolina Populasyon Merkezi tarafından yapılan “Russian Longitudinal Monitoring Survey (RLMS)” den elde edilmiştir. SIMIRNOVA çalışmasında, iş ararken çalışanların yaptığı seçimlerle ilgili ekonomik faktörlerin etkilerini tahmin etmek için birleştirilmiş veri kullanmıştır. Cinsiyet, yaş, eğitim, deneyim seviyesini içeren bireysel özellikler; hane halkında ilkokula giden çocukların sayısını kapsayan bireyin hane halkı özellikleri ve ücretler bağımsız değişken olarak alınmıştır. Sonuçlar, kadınların erkeklere göre daha az iş aradığını, arama yoğunluğunda erkeklerin arkasında kaldığını ve arama stratejilerinde erkeklerden farklı olduğunu göstermektedir. Ek olarak, bireylerin yaşı arttığında daha az, eğitim düzeyi arttığında ise daha fazla iş aradığı ortaya konmuştur (Simirnova, 2003: 1-47).

KRUEGER ve MUELLER tarafından 2008 yılında “Job Search and Unemployment Insurance: New Evidence From Time Use Data” adlı bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmanın temel amacı İngiltere’de işsiz bireylerin iş arama

yoğunluğunun modellenmesidir. Çalışmadan elde edilen şu sonuçlar elde edilmektedir: İşsiz bir kişi ortalama bir hafta içinde zamanının yaklaşık 41 dakikasını iş aramaya ayırmaktadır. Önceki işvereni tarafından yeniden çağrılmayı bekleyen işçiler işsiz olan bir işçiden ortalama daha az iş aramaktadır. Tahmin edilen ücret iş aramaya ayrılan zamanın güçlü bir tahmincisidir. İş arama ile işsizlik sigortası arasında ters yönlü ilişki bulunmaktadır (Krueger; Mueller, 2008: 1-47).

Hugo BENITEZ-SILVA ve Huan NI tarafından 2010 yılında “Job Search Behavior Of Older Americans” adlı bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada Sağlık ve Emeklilik Çalışması (HRS) kullanılarak yetişkin Amerikalılar arasındaki iş arama davranışı analiz edilmiştir. Yaşam ömrünün uzaması, sağlık şartlarının iyileşmesi, part-time çalışmanın artmasından kaynaklanan esnek çalışma koşullarının artması, yaşam döngüsü sonundaki iş arama davranışlarına önemli bir katkı sağlamaktadır. Yetişkin Amerikalıların hem işini değiştirmek hem de yeni bir iş bulmak amacıyla aktif olarak iş aradıkları görülmektedir. Çalışmada aynı zamanda hem istihdamda olan hem de işsiz bireylerin iş arama davranışlarını etkileyen faktörler incelenmiştir. İş aramanın işgücü piyasalarına geçişle yüksek derecede ilişkili olduğu ortaya konmuştur. Yaş, gelir, servet, sağlık sigortasının önemi üzerinde durulmuştur. Analiz yapılırken istihdamda – işsiz ayrımının yanı sıra cinsiyet ayrımına da gidilmiştir (Benitez-Silva, Ni, 2010: 1-38).

4.2. ÇALIŞMANIN AMACI

Çalışmanın amacı; Türkiye’de iş aramaya etki eden faktörleri ve bunların parametre tahminlerini belirlemektir.

Bu çalışmada, bireyin iş aramasına etki eden faktörler analiz edilmeye çalışılmıştır. Burada amaç, bireyin iş arayıp aramadığı, iş arıyorsa tam zamanlı mı yarı zamanlı mı yoksa tam veya yarı zamanlı mı bir iş aradığını belirlemek ve bunlara etki eden faktörleri ortaya koymaktır.

Bireyin iş arayıp aramadığı iki durumlu logit model ile, iş arayan bireylerin ise aradıkları çalışma şekli, diğer bir ifadeyle tam zamanlı, yarı zamanlı ya da tam veya yarı zamanlı mı bir iş aradığı ise MNLM ile tahmin edilmeye çalışılmıştır.

4.3. KULLANILAN DEĞİŞKENLER VE YÖNTEM

Uygulamada, Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yapılan “2009 HIA” verileri kullanılmıştır. Bu ankette ülkedeki işgücünün yapısı ortaya konulmakta, istihdam edilenlerin; iktisadi faaliyet, meslek, işteki durum ve çalışma süresi, işsizlerin; iş arama süresi ve aradıkları meslek ve benzer özellikleri hakkındaki bilgiler Türkiye, kent ve kırsal ayrımında yer almaktadır (www.tuik.gov.tr).

HIA veri setinden 15 – 64 yaş arasındaki bireyler, işsizler ve istihdamda olanların bilgilerinden oluşan bir veri seti elde edilmiştir.

Türkiye’de bireylerin iş arama davranışını etkileyen faktörler iki durumlu logit modelle, aradıkları çalışma şekli (tam zamanlı, yarı zamanlı, tam veya yarı zamanlı) ise MNLMle analiz edilmiştir.

Araştırma kapsamında oluşturulan modellerde kırsal – kent ve NUTS1 bölge sınıflandırması ayırımına gidilmiştir. NUTS1 İstanbul, Batı Marmara, Ege, Doğu Marmara, Batı Anadolu, Akdeniz, Orta Anadolu, Batı Karadeniz, Doğu Karadeniz, Ortadoğu Anadolu, Kuzeydoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu olmak üzere on iki bölgeyi kapsamaktadır. Kentsel kesim, 20001 ve daha fazla, kırsal kesim ise 20000 ve daha az nüfuslu yerleşim yerleri olarak adlandırılmaktadır.

İş arama davranışı 15 – 64 yaş arasında olanlar, istihdam ve işsizlik kapsamında incelenmiştir. Yaş (15 – 24 yaş arası, 25 – 34 yaş arası, 35 – 44 yaş arası, 45 – 54 yaş arası ve 55 – 65 yaş arası), cinsiyet, eğitim (hiçbir okulu bitirmemiş, ilköğretim, genel lise, teknik lise ve yüksekokul, fakülte ve üzeri), medeni durum (hiç evlenmemiş, evli, boşanmış ve eşi ölmüş), gelir, çalıştığı işyerinin statüsü (özel, kamu ve vakıf, dernek, kooperatif vb.), işteki çalışma şekli (tam zamanlı, yarı zamanlı), iş aramaya başladığındaki durum (geçici bir işte çalışıyordu, işten çıkartıldı, kendi isteğiyle işten ayrıldı, işyerini kapattı/iflas etti, ücretsiz aile işçisi olarak çalışıyordu, emekliydi, düzenli eğitimine devam ediyordu veya yeni mezun olmuştu, kursa veya bir eğitim programına devam ediyordu, askerden yeni gelmişti), çocuk sayısı, arama yoğunluğu, kırsal – kent, NUTS1 bölge sınıflandırması, referans kişi bağımsız değişkenler olarak kullanılmıştır. Kişinin iş arama davranışını analiz etmek amacıyla oluşturulan iki durumlu logit modelde kişinin iş arayıp aramadığı; MNLMde ise tam zamanlı, yarı zamanlı ve tam zamanlı veya yarı zamanlı mı bir iş aradığı bağımlı değişken olarak alınmıştır.

TÜİK'e göre referans kişi, hane halkının sosyo-ekonomik durumu ve hanede yaşayan tüm fertlerin kişisel özellikleri hakkında en doğru bilgiye sahip, hanenin yönetiminden ve geçiminden sorumlu yetişkin hane halkı üyesidir. Başka bir deyişle, hane halkının yönetiminde birinci derecede söz sahibi; hane halkının kazanç ve masraflarından sorumlu olan kişidir.

İşteki durum, istihdam edilen ve daha önce bir işte çalışmış olan, Uluslar arası İşteki Durum Sınıflandırmasına uygun olarak sınıflandırılmakta ve yayımlanmaktadır.

4.4. TANIMLAYICI İSTATİSTİKLER

Çalışmada, Türkiye'de bireylerin iş arama davranışı ve aradıkları çalışma şekli (tam zamanlı, yarı zamanlı, tam veya yarı zamanlı) işsiz olanlar, istihdamda olanlar ve 15 – 64 yaş arasında olanlar olmak üç kısımda incelenmiştir. Biraz daha detaylandırılırsa: İşsiz bireylerle istihdamda olan bireylerin iş arama davranışı birbirinden farklıdır (Benitez-Silva, Ni, 2010: 1-38). Bireyin çalıştığı firmaya yönelik olarak artan beşeri sermayesi, diğer firmalardaki benzer beceri karşılığı ödenen ücretlerle ilgili bilgisi çalışmasına rağmen bireyin iş aramasına neden olabilmektedir. Kişi, işyerinde eğitim ya da yaparak öğrenme sonucu kazanmış olduğu beceri sermaye birikimini de göz önünde bulundurarak bir işten diğerine geçmeye karar vermektedir. İstihdamda olan birey işinden memnun olmadığı, daha fazla gelir elde etmek, kendi işinde çalışmadığı, işini kaybetme riski olması gibi nedenlerle iş aramaktadır. İşsiz kişiler gelir elde etmek, sosyal statü kazanmak, yaşam standardını arttırmak vb. nedenlerle iş aramaktadır. İşsiz kişilerin iş arama durumu ile ilgili olarak rezervasyon ücreti ve arama yoğunluğunu seçimi, iş arayan kişinin beklenen ve mevcut faydasının toplamını maksimize etmeye çalışmaktadır. İşsiz olarak iş arayanlar, iş aramaya daha çok zaman ayırabilmekte ve teklif edilen işlerde daha düşük rezervasyon ücretine razı olmaktadır. İşsiz iş arayanlar, çalışanlara göre rezervasyon ücretleri de düşüktür (ÖZGÜLER, 2007: 79-81).

Yukarıdaki açıklamalardan yola çıkarak, EK 1 15 – 64 yaş arasında olanlar, işsiz ve istihdamda olanlar ile ilgili oluşturulan modellerde kullanılan değişkenler için oluşturulan tanımlayıcı istatistikleri göstermektedir.

EK 1, 15 – 64 yaş arasında olan bireyler açısından incelendiğinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmaktadır: Bireylerin %47'sinin erkek, %53'ünün kadın olduğu

görülmektedir. Yaş açısından bakıldığında, bireylerin %25'i 15 – 24, %23'ü 25 – 34, %21'i 35 – 44, %18'i 45 – 54 ve %13'ü de 55 – 64 yaş arasında bulunmaktadır. Aynı zamanda %18'i hiçbir okulu bitirmemiş, % 37'si ilkokul, %19'u ortaokul, mesleki ortaokul ve ilköğretim, %10'u genel lise, %7'si mesleki veya teknik lise ve %9'u yüksekokul, fakülte ve üzeri mezunudur. %28'i hiç evlenmemiş, %68'i evli, %1,5'u boşanmış ve %2,5'u eşi ölmüştür. Ankete katılan referans kişinin durumuna bakıldığında ise %63'ü istihdamda, %7'si işsiz ve %30'u işgücünde değildir. Aynı şekilde eşin %22'si istihdamda, %2'si işsiz ve %76'sı işgücünde değildir.

EK 1 işsizler için incelendiğinde ortaya çıkan sonuç şöyledir: Bu bireylerin %72'si erkek, %28'i kadındır. Aynı zamanda %32'si 15 – 24 ve 25 – 34, %21'i 35 – 44, %11'i 45 – 54 ve %3'ü 55 – 64 yaş arasındadır ve %9'u hiçbir okulu bitirmemiş, %33'ü ilkokul, %21'i ortaokul, mesleki ortaokul ve ilköğretim, %14'ü genel lise, %11'i mesleki veya teknik lise ve %12'si yüksekokul, fakülte ve üzeri mezunudur. Medeni durum incelendiğinde ise %45'i hiç evlenmemiş, %51'i evli, %3,5'u boşanmış ve %0.5'inin eşi ölmüştür. Bireyin iş aramaya başladığındaki mevcut durumuna bakıldığında ise %31'i geçici bir işte çalışıyor, %21', işten çıkartılmış, %14'ü kendi isteğiyle işten ayrılmış, %8,5'nun işyeri kapanmış, %0,5'i ücretsiz aile işçisi, %2'si emekli, %8'i örgün öğrenime devam eden veya yeni mezun olmuş, %2'si bir eğitim programına devam ediyor, %4'ü askerden yeni gelmiş ve %8'i ev işleriyle meşguldür.

Son olarak ise EK 1'e istihdamda olanlar açısından bakıldığında aşağıdaki sonuçlar elde edilmektedir: İstihdamda olan bireylerin %72'si erkek, %28'i kadındır. Yaş açısından incelendiğinde, %16'sı 15 – 24, %29'u 25 – 34, %28'i 35 – 44, %19'u 45 – 54 ve %9'u 55 – 64 yaş arasındadır. Ayrıca %10'u hiçbir okulu bitirmemiş, %40'ı ilkokul, %16'sı ortaokul, mesleki ortaokul ve ilköğretim, %10'u genel lise, mesleki veya teknik lise ve %15'i de yüksekokul, fakülte ve üstü mezunudur ve %22'si hiç evlenmemiş, %75'i evli, %2'si boşanmış ve %1'inin eşi ölmüştür. Çalışılan işyerinin statüsüne bakıldığında ise, istihdamda olanların %86'sı özelde, %13,5'i kamuda ve %0,5'i vakıf, dernek, kooperatif vb. çalışmaktadır. İstihdamda olan bireylerin iş arama nedenini incelediğinde, daha fazla gelir elde etmek için iş arayanların %52 ile birinci sırada yer aldığı görülmektedir. Bunu %11 ile çalışma koşullarından memnun olmadığı için iş arayanlar izlemektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde aşağıdaki sonuçlar elde edilmektedir: Türkiye genç bir işgücü piyasasına sahiptir. İşsizler içerisinde en yüksek payı 15 – 24 yaş oluştururken, istihdamda olanlar için 25 – 34 yaş oluşturmaktadır. Türkiye işgücü piyasasında eğitim düzeyi düşük olanların payı yüksektir. İşsizler içinde geçici bir işte çalışıp işi bitenler ve işten çıkarılanların yüksek bir paya sahip olduğu görülmektedir. Bireylerin çok büyük bir bölümü özel sektörde çalışmaktadır. İstihdamda olan bireylerin iş arama nedeni incelendiğinde daha fazla gelir elde etmek amacıyla iş arayanların birinci sırada yer aldığı görülmektedir.

4.5. ÇAPRAZ TABLOLAR

Tablo 1 15 – 64 yaş arasında olanlar, Tablo 8 işsizler ve Tablo 14 ise istihdamda olanlar için cinsiyet ile iş arama arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Buna göre 15 – 64 yaş arasındaki bireyler için iş arayan erkeklerin 19664 kişi, kadınların ise 6374 kişi ve iş aramayan erkeklerin 147633 kişi, iş aramayan kadınların 177844 kişi olduğu görülmektedir. İşsizler için ise iş arayan erkeklerin 14578 kişi, kadınların ise 5636 kişi ve iş aramayan erkeklerin 2,102 kişi, kadınların ise 923 kişi olduğu görülmektedir. Son olarak ise istihdamda olan erkeklerin 4353'ü, kadınların ise 758'i iş aramakta ve erkeklerin 102093'ü ve kadınların 42030'u iş aramamaktadır. 15 – 64 yaş arasındaki bireylerin oluşturduğu genel, işsiz olanlar ve istihdamda olanlar için ki-kare değerlerine baktığımızda cinsiyet ile iş aramanın birbirine bağımlı olduğu görülmektedir.

Tablo 4 15 – 64 yaş arasında olan bireyler, Tablo 10 işsizler ve Tablo 17 istihdamda olanlar için eğitim ile iş arama arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Tablolar incelendiğinde 15 – 64 yaş arasında olan bireyler için hiçbir okulu bitirmeyenlerden 2235 kişi, ilkokul mezunu 9,203 kişi, ortaokul ve ilköğretim mezunu 5448 kişi, genel lise mezunu 3538 kişi, mesleki veya teknik lise mezunu 2898 kişi ve yüksekokul, fakülte ve üstü 3076 kişi iş aramakta iken okul bitirmeyen 61272 kişi, ilkokul mezunu 120572 kişi, ortaokul ve ilköğretim mezunu 61293 kişi, genel lise mezunu 32,066 kişi, mesleki veya teknik lise mezunu 22633 kişi ve yüksekokul, fakülte ve üstü mezunu 27641 kişi iş aramamaktadır. İşsiz olanlardan hiçbir okulu bitirmeyen 1777 kişi iş arıyorken 340 kişi iş aramamakta; ilkokul mezunu 6804 kişi iş arıyorken 919 kişi iş aramamakta; ortaokul ve ilköğretim mezunu 4160 kişi iş aramakta ve 674 kişi iş aramamakta; genel lise mezunu 2800 kişi iş aramakta iken 451 kişi iş aramamakta; mesleki veya teknik lise mezunu 2173 kişi iş arıyorken 326 kişi iş

aramamakta ve son olarak ise yüksekokul, fakülte ve üstü mezunu 2500 kişi iş arıyorken, 315 kişi iş aramamaktadır.İstihdamda olanlar için bir okulu bitirmeyen 331 kişi, ilkokul mezunu 2112 kişi, ortaokul ve ilköğretim mezunu 2112 kişi, genel lise mezunu 582 kişi, mesleki veya teknik lise mezunu 614 kişi ve yüksekokul, fakülte ve üzeri mezunu 450 kişi iş aramakta iken bir okulu bitirmeyen 15141 kişi, ilkokul mezunu 57129 kişi, ortaokul ve ilköğretim mezunu 22391 kişi, genel lise mezunu 14532 kişi, mesleki veya teknik lise mezunu 13740 kişi ve yüksekokul, fakülte ve üzeri mezunu 21190 kişi ise iş aramamaktadır. Ki-kare değerlerine baktığımızda eğitim ile iş aramanın bağımlı olduğu görülmektedir.

Tablo 3 15 – 64 yaş arasında olanlar, Tablo 11 işsizler ve Tablo 15 istihdamda olanlar için medeni durum ile iş arama arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Buna göre, 15 – 64 yaş arasındaki bireyler için hiç evlenmemiş 11179 kişi, evli olanlardan 14200 kişi, boşanmış olanlardan 859 kişi ve eşi ölmüş olanlardan 160 kişi iş aramaktadır. İşsiz olanlardan hiç evlenmemiş 9034 kişi iş aramakta, 1372 kişi iş aramamaktadır. Evli olanlardan ise 10337 kişi iş aramakta, 1554 kişi iş aramamaktadır. Boşanmış olanlardan 710 kişi, eşi ölmüş olanlardan ise 133 kişi iş aramaktadır. Son olarak ise istihdamda olanlara baktığımızda hiç evlenmemiş 1635 kişi, evli olanlardan 3340 kişi, boşanmış olanlardan 120 kişi ve eşi ölmüş olanlardan 16 kişi iş aramakta iken hiç evlenmemiş olanlardan 31874 kişi, evli olanlardan 108491 kişi, boşanmış olanlardan 2218 kişi ve eşi ölmüş olanlardan 1540 kişi ise iş aramamaktadır. Ki-kare değerlerine baktığımızda medeni durum ile iş aramanın birbirine bağımlı olduğu görülmektedir.

Tablo 2 15 – 64 yaş arasında olanlar, Tablo 9 işsizler ve Tablo 16 istihdamda olanlar için yaş ile iş arama arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Tablolara baktığımızda, 15– 24 yaş arasında olanlardan 15 – 64 yaş arasında olanlar için 8202 kişi, işsizler için 6549 kişi, istihdamda olanlar için 1222 kişi iş aramakta iken 15 – 64 yaş arasında olanlardan 79699 kişi, işsizlerde 833 kişi, istihdamda olanlarda ise 22821 kişi iş aramamaktadır. 25 – 34 yaş arasında olanlardan 15 – 64 yaş arasında olanlar için 8694 kişi, işsizlerde 6497 kişi ve istihdamda olanlarda ise 1919 kişi iş arıyorken 15 – 64 yaş arasında olanlar için 73043 kişi, işsizlerde 991 kişi, istihdamda olanlarda 40625 kişi iş aramamaktadır. 35 – 44 yaş için baktığımızda 15 – 64 yaş arasında olanlar için 5943 kişi, işsizlerde 4347 kişi, istihdamda olanlarda 1386 kişi iş aramakta; genelde 69194 kişi, işsizlerde 594 kişi, istihdamda olanlarda ise 39928 kişi iş aramamaktadır. 45 – 54 yaş arasında olanlardan genelde 2837 kişi,

işsizlerde 2210 kişi, istihdamda olanlarda ise 506 kişi iş aramakta; 15 – 64 yaş arasında olanlar için 59866 kişi, işsizlerde 327 kişi, istihdamda olanlarda 27439 ise kişi iş aramamaktadır. Son olarak da 55 – 64 yaş arasındakiler için 15 – 64 yaş arasında olanlar için 722 kişi, işsizlerde 611 kişi, istihdamda olanlarda ise 78 kişi iş arıyorken; 15 – 64 yaş arasında olanlar için 43675 kişi, işsizlerde 180 kişi, istihdamda olanlarda ise 13328 kişi iş aramamaktadır. Üç durum içinde (genel, işsiz, istihdam) ki-kare değerlerine baktığımızda yaş ile iş aramanın bağımlı olduğu görülmektedir.

Tablo 7 15 – 64 yaş arasında olanlar, Tablo 12 işsizler ve Tablo 20 istihdamda olanlar için kır – kent ile iş arama arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Tablolar incelendiğinde, 15 – 64 yaş arasında olanlar için kırsal kesim oturanlardan 6572 kişi iş arıyorken, 97371 kişi iş aramaktadır. Kentte oturanlardan ise 19826 kişi iş arıyorken, 228106 kişi iş aramamaktadır. Durum işsizler için incelendiğinde kırsal kesim oturanlardan 4474 kişi ve kentte oturanlardan 15740 kişi iş aramakta, kırsal kesim oturanlardan 724 kişi, 2301 kişi iş aramamaktadır. İstihdamda olanlar için ise iki durum için ki-kare değerlerine baktığımızda kır – kent ile iş arama arasında ilişki olduğu görülmektedir. Ancak istihdamda olanlar için böyle bir ilişki söz konusu değildir.

Tablo 5 15 – 64 yaş arasında olanlar için referans kişinin durumu ile iş arama arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Referans kişinin durumu incelendiğinde istihdamda olanlardan 10205 kişi, işsiz olanlardan 9457 kişi ve işgücünde olmayanlardan 6736 kişi iş aramaktadır. Buna karşın, istihdamda olanlardan 212849 kişi, işsiz olanlardan 14724 kişi ve işgücünde olmayanlardan 97904 kişi iş aramamaktadır. Tablo 7 ise eşi istihdamda olanlar için iş arama durumunu göstermektedir. Buna göre 3620 kişi, işsiz olanlardan 2840 kişi ve işgücünde olmayanlardan 16293 kişi iş aramaktadır. Bununla birlikte eşi istihdamda olanlardan 65119 kişi, işsiz olanlardan 3042 kişi ve işgücünde olmayanlardan 16293 kişi iş aramamaktadır. Ki-kare değerlerine baktığımızda referans kişinin durumu ile eşin durumu arasında ilişki olduğu görülmektedir.

Tablo 13 işsiz olanlar için mevcut durum ile iş arama arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Tablo incelendiğinde, geçici bir işte çalışanların 6119'u iş aramakta iken 1138'inin iş aramamakta olduğu görülmektedir. Aynı şekilde, işten çıkarılanlardan 4476 kişi iş arıyorken, 406 kişi iş aramamaktadır. Kendi isteğiyle

işten ayrılanların ise 2844 kişi iş arıyorken, 321 kişi iş aramamaktadır. İşyerini kapatan, iflas eden kişilerin 1857 kişi iş arıyorken, 156 kişi iş aramamaktadır. Ücretsiz aile işçisi olarak çalışanlardan 114 kişi iş arıyorken, 41 kişi iş aramamaktadır. Emekli olanlardan 435 kişi iş arıyorken, 62 kişi ise iş aramamaktadır. Eğitimine devam eden veya yeni mezun olanlardan 1562 kişi, bir eğitim programına devam edenlerden 332 kişi, askerden yeni gelenlerden 929 kişi, ev işleriyle meşgul olanlardan 1546 kişi iş aramaktadır. Buna karşın, eğitimine devam eden veya yeni mezun olanlardan 206 kişi, bir eğitim programına devam edenlerden 46 kişi, askerden yeni gelenlerden 89 kişi, ev işleriyle meşgul olanlardan 334 kişi iş aramamaktadır. Ki-kare değerine baktığımızda mevcut durum ile iş arama arasında ilişki olduğu görülmektedir.

Tablo 18’de, istihdamda olanlar için işyerinin statüsü ile iş arama arasındaki ilişki incelenmektedir. Özelde çalışanlardan 4915 kişi, kamuda çalışanlardan 177 kişi, vakıf, dernek ve kooperatifte çalışanlardan 19 kişi iş aramaktadır. Buna karşın, özelde çalışan 123358 kişi, kamuda çalışan 20093 kişi, vakıf, dernek, kooperatifte çalışanlardan 672 kişi ise iş aramamaktadır. Ki-kare değerine baktığımızda işyerinin statüsü ile iş arama arasında ilişki olduğu görülmektedir.

Tablo 6 ve Tablo 21 sırasıyla 15 – 64 yaş arasında ve istihdamda olanlar için eşin durumu ile iş arama arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Buna göre 15 – 64 yaş arasında olanlar için eşi istihdamda olanlardan 3620, işsiz olanlardan 2840, işgücünde olmayanlardan ise 16293 kişi iş arıyorken; eşi istihdamda olanlardan 65119, işsiz olanlardan 3042 ve işgücünde olmayanlardan 221764 kişi iş aramamaktadır. Durum istihdamda olanlar için incelendiğinde ise eşi istihdamda olanlardan 1591, işsiz olanlardan 224 ve işgücünde olmayanlardan 2719 kişi iş ararken; eşi istihdamda olanlardan 54163, işsiz olanlardan 1717 ve işgücünde olmayanlardan 73965 kişi iş aramamaktadır.

Tablo 19 istihdamda olanlar için işteki durum ile iş arama durumu arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Buna göre ücretli çalışanlardan 3115, işverenlerden 106, kendi hesabına çalışanlardan 1138 ve ücretsiz aile işçisi olanlardan 752 kişi iş aramaktadır. Buna karşın ücretli çalışanlardan 82646, işverenlerden 8098, kendi hesabına çalışanlardan 30672 ve ücretsiz aile işçisi olanlardan 22707 kişi iş aramamaktadır.

Tablo 1: 15 – 64 Yaş Arasındaki Bireyler İçin Cinsiyet İle İş Arama Arasındaki İlişki

Cinsiyet	İş Arama		Toplam
	İş Aramıyor	İş Arıyor	
Erkek	147633	19664	167297
Kadın	177844	6734	184578
Toplam	325477	26398	351875
Pearson $\chi^2(1) = 8.3e+03$ Pr = 0.000			

Tablo 2: 15 – 64 Yaş Arasındaki Bireyler İçin Yaş İle İş Arama Arasındaki İlişki

Yaş	İş Arama		Toplam
	İş Aramıyor	İş Arıyor	
15 – 24 yaş	79699	8202	87901
25 – 34 yaş	73043	8694	81737
35 – 44 yaş	69194	5943	75137
45 – 54 yaş	59866	2837	62703
55 – 64 yaş	43675	722	44397
Toplam	325477	26398	351875
Pearson $\chi^2(4) = 4.6e+03$ Pr = 0.000			

Tablo 3: 15 – 64 Yaş Arasındaki Bireyler İçin Medeni Durum İle İş Arama Arasındaki İlişki

	İş Arama		
Medeni Durum			
	İş Aramıyor	İş Arıyor	Toplam
Hiç evlenmemiş	86204	11179	97383
Evli	226462	14200	240662
Boşanmış	4864	859	5723
Eşi Ölmüş	7947	160	8107
Toplam	325477	26398	351875
Pearson chi2(3) = 3.9e+03 Pr = 0.000			

Tablo 4: 15 – 64 Yaş Arasındaki Bireyler İçin Eğitim İle İş Arama Arasındaki İlişki

	İş Arama		
Eğitim			
	İş Aramıyor	İş Arıyor	Toplam
Bir okul bitirmeyen	61272	2235	63507
İlkokul (5 yıl)	120572	9203	129775
Ortaokul, mesleki ortaokul ve ilköğretim (8 yıl)	61293	5448	66741
Genel lise	32066	3538	35604
Mesleki veya teknik lise	22633	2898	25531
Yüksekokul, fakülte ve üzeri	27641	3076	30717
Toplam	325477	26398	351875
Pearson chi2(5) = 2.7e+03 Pr = 0.000			

Tablo 5: 15 – 64 Yaş Arasındaki Bireyler İçin Referans Kişinin Durumu ile İş Arama Arasındaki İlişki

Referans kişinin durumu	İş Arama		
	İş Aramıyor	İş Arıyor	Toplam
İstihdam	212849	10205	223054
İşsiz	14724	9457	24181
İşgücünde Olmayanlar	97904	6736	104640
Toplam	325477	26398	351875
Pearson chi2(2) = 3.8e+04 Pr = 0.000			

Tablo 6: 15 – 64 Yaş Arasındaki Bireyler İçin Eşin Durumu ile İş Arama Arasındaki İlişki

Eşin Durumu	İş Arama		
	İş Aramıyor	İş Arıyor	Toplam
İstihdam	65119	3620	68739
İşsiz	3042	2840	5882
İşgücünde olmayanlar	221764	16293	238057
Toplam	289925	22753	312678
Pearson chi2(2) = 1.5e+04 Pr = 0.000			

Tablo 7: 15 – 64 Yaş Arasındaki Bireyler İçin Kır – Kent İle İş Arama Arasındaki İlişki

	İş Arama		
	İş Aramıyor	İş Arıyor	
Kır – Kent			
	İş Aramıyor	İş Arıyor	Toplam
Kır	97371	6572	103943
Kent	228106	19826	247932
Toplam	325477	26398	351875
Pearson chi2(1) = 295.7050 Pr = 0.000			

Tablo 8: İşsizler İçin Cinsiyet İle İş Arama Durumu Arasındaki İlişki

	İş Arama		
	İş Aramıyor	İş Arıyor	
Cinsiyet			
	İş Aramıyor	İş Arıyor	Toplam
Erkek	2102	14578	16680
Kadın	923	5636	6559
Toplam	3025	20214	23239
Pearson chi2(1) = 8.9891 Pr = 0.003			

Tablo 9: İşsizler İçin Yaş İle İş Arama Durumu Arasındaki İlişki

Yaş	İş Arama		Toplam
	İş Aramıyor	İş Arıyor	
15-24 yaş arası	933	6549	7482
25-34 yaş arası	991	6497	7488
35-44 yaş arası	594	4347	4941
45-54 yaş arası	327	2210	2537
55-64 yaş arası	180	611	791
Toplam	3025	20214	23239
Pearson chi2(4) = 72.9105 Pr = 0.000			

Tablo 10: İşsizler İçin Eğitim İle İş Arama Durumu Arasındaki İlişki

Eğitim	İş Arama		Toplam
	İş Aramıyor	İş Arıyor	
Bir okul bitirmeyen	340	1777	2117
İlkokul (5 yıl)	919	6804	7723
Ortaokul, mesleki ortaokul ve ilköğretim (8 yıl)	674	4160	4834
Genel lise	451	2800	3251
Mesleki veya teknik lise	326	2173	2499
Yüksekokul, fakülte ve üzeri	315	2500	2815
Toplam	3025	20214	23239
Pearson chi2(5) = 39.8987 Pr = 0.000			

Tablo 11: İşsizler İçin Medeni Durum İle İş Arama Arasındaki İlişki

	İş Arama		
Medeni Durum			
	İş Aramıyor	İş Arıyor	Toplam
Hiç evlenmemiş	1372	9034	10406
Evli	1554	10337	11891
Boşanmış	83	710	793
Eşi ölmüş	16	133	149
Toplam	3025	20214	23239
Pearson chi2(3) = 5.5256 Pr = 0.137			

Tablo 12: İşsizler İçin Kır – Kent İle İş Arama Durumu Arasındaki İlişki

	İş Arama		
Kır – kent			
	İş Aramıyor	İş Arıyor	Toplam
Kır	724	4474	5198
Kent	2301	15740	18041
Toplam	3025	20214	23239
Pearson chi2(1) = 4.9134 Pr = 0.027			

Tablo 13: İşsizler İçin İş Aramaya Başlandığındaki Durum İle İş Arama Arasındaki İlişki

Mevcut Durum	İş Arama		
	İş Aramıyor	İş Arıyor	Toplam
Geçici bir işte çalışıyordu/iş bitti	1138	6119	7257
İşten çıkartıldı	406	4476	4882
Kendi isteğıyle işten ayrıldı	321	2844	3165
İşyerini kapattı/iflas etti	156	1857	2013
Ücretsiz aile işçisi olarak çalışıyordu	41	114	155
Emekliyi	62	435	497
Düzenli (örgün) eğitime devam ediyordu veya yeni mezun olmuştu	204	1562	1766
Kursa veya bir eğitim programına devam ediyordu	46	332	378
Askerden yeni gelmişti	89	929	1018
Ev işleriyle meşguldü	334	1546	1880
Toplam	2797	20214	23011
Pearson chi2(9) = 297.3438 Pr = 0.000			

Tablo 14: İstihdamda Olanlar İçin Cinsiyet İle İş Arama Durumu Arasındaki İlişki

Cinsiyet	İş Arama		
	İş Aramıyor	İş Arıyor	Toplam
Erkek	102093	4353	106446
Kadın	42030	758	42788
Toplam	144123	5111	149234
Pearson chi2(1) = 495.7459 Pr = 0.000			

Tablo 15: İstihdamda Olanlar İçin Medeni Durum İle İş Arama Durumu Arasındaki İlişki

Medeni Durum	İş Arama		Toplam
	İş Aramıyor	İş Arıyor	
Hiç evlenmemiş	31874	1635	33509
Evli	108491	3340	111831
Boşanmış	2218	120	2338
Eşi ölmüş	1540	16	1556
Toplam	144123	5111	149234
Pearson chi2(3) = 326.8714 Pr = 0.000			

Tablo 16: İstihdamda Olanlar İçin Yaş İle İş Arama Durumu Arasındaki İlişki

Yaş	İş Arama		Toplam
	İş Aramıyor	İş Arıyor	
15 – 24 yaş arası	22803	1222	24025
25 – 34 yaş arası	40625	1919	42544
35 – 44 yaş arası	39928	1386	41314
45 – 54 yaş arası	27439	506	27945
55 – 64 yaş arası	13328	78	13406
Toplam	144123	5111	149234
Pearson chi2(4) = 900.5224 Pr = 0.000			

Tablo 17: İstihdamda Olanlar İçin Eğitim İle İş Arama Durumu Arasındaki İlişki

	İş Arama		Toplam
	İş Aramıyor	İş Arıyor	
Eğitim			
Bir okul bitirmeyen	15141	331	15472
İlkokul (5 yıl)	57129	2112	59241
Ortaokul, mesleki ortaokul ve ilköğretim (8 yıl)	22391	1022	23413
Genel lise	14532	582	15114
Mesleki veya teknik lise	13740	614	14354
Yüksekokul, fakülte ve üzeri	21190	450	21640
Toplam	144123	5111	149234
Pearson chi2(5) = 301.6705 Pr = 0.000			

Tablo 18: İstihdamda Olanlar İçin İşyerinin Statüsü ile İş Arama Durumu Arasındaki İlişki

	İş Arama		Toplam
	İş Aramıyor	İş Arıyor	
İşyerinin statüsü			
Özel	123358	4915	128273
Kamu	20093	177	20270
Diğer (vakıf, dernek, kooperatif vb.)	672	19	691
Toplam	144123	5111	149234
Pearson chi2(2) = 464.1526 Pr = 0.000			

Tablo 19: İstihdamda Olanlar İçin İşteki Durum ile İş Arama Durumu Arasındaki İlişki

İşteki Durum	İş Arama		Toplam
	İş Aramıyor	İş Arıyor	
Ücretli	82646	3115	85761
İşveren	8098	106	8204
Kendi hesabına	30672	1138	31810
Ücretsiz aile işçisi	22707	752	23459
Toplam	144123	5111	149234
Pearson chi2(3) = 129.6262 Pr = 0.000			

Tablo 20: İstihdamda Olanlar İçin Kır – Kent İle İş Arama Durumu Arasındaki İlişki

Kır – kent	İş Arama		Toplam
	İş Aramıyor	İş Arıyor	
Kır	51229	1823	53052
Kent	92,894	3288	96182
Toplam	144123	5111	149234
Pearson chi2(1) = 0.0325 Pr = 0.857			

Tablo 21: İstihdamda Olanlar İçin Eşin Durumu ile İş Arama Durumu Arasındaki İlişki

Eşin durumu	İş arama		Toplam
	İş Aramıyor	İş Arıyor	
İstihdam	54163	1591	55754
İşsiz	1717	224	1941
İşgücüne dahil olmayan	73965	2719	76684
Toplam	129845	4534	134379
Pearson chi2(2) = 450.3002 Pr = 0.000			

4.6. UYGULAMA

Kişinin iş arayıp aramadığını ortaya koyan iki durumlu logit modeller ve kişinin tam zamanlı, yarı zamanlı ya da tam veya yarı zamanlı mı bir iş aradığını ortaya koyan MNLM 15 – 64 yaş arasında, istihdamda ve işsiz olmak üzere üç bölümde incelenmiştir. Daha sonra bu modellere ilişkin marjinal etkiler oluşturulmuştur. Yorumlar yapılırken fark oranı dikkate alınmıştır.

Modellerde kişinin iş arayıp aramadığı ve aradığı çalışma şekli (tam zamanlı, yarı zamanlı, tam veya yarı zamanlı) kır-kent ve NUTS1 bölge ayrımı kapsamında incelenmiştir.

4.6.1. İş Arama İle İlgili İki Durumlu Logit Model Analizi

EK 2 15 – 64 yaş arasında olanlar, EK 3 işsizler ve EK 4 istihdamda olanlar için iş arama durumunun iki durumlu logit model analizlerini göstermektedir. Tablolarda yer alan modellerde iş arama durumu NUTS1 Bölge sınıflandırması ve kır – kent ayrımı kapsamında incelenmiştir. Analize 15 – 64 yaş arasında olanlar dahil edilmiştir.

EK 2’de cinsiyet, yaş, eğitim, medeni durum, çocuk sayısı, kır-kent , eşin ve referans kişinin durumu, NUTS1 bölge sınıflandırması değişkenleri; EK 3’de cinsiyet, yaş, eğitim, medeni durum, çocuk sayısı, arama yoğunluğu, iş aramaya başladığındaki mevcut durum, kır – kent ve NUTS1 bölge sınıflandırması değişkenleri; EK 4’de ise cinsiyet, yaş, medeni durum, çocuk, hane halkı reisi, iş yerinin statüsü (özel, kamu, vakıf dernek vb.), çalışma şekli (tam zamanlı, yarı zamanlı), kır – kent ve NUTS1 bölge sınıflandırması kategorik, gelir ise nümerik olarak modellere dahil edilmiştir.

EK 2 – 3 – 4’de yer alan Model 1 ve Model 2 ‘ler birlikte incelendiğinde aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir: Cinsiyet açısından ele alındığında, erkeklerin kadınlara göre daha fazla iş aradıkları görülmektedir. Buna göre erkekler kadınlardan 15 – 64 yaş arasında olanlar açısından 2,5 kat, işsizler açısından 1,2 kat ve istihdamda olanlar açısından 3 kat daha fazla iş aramaktadır. Kadınlar, çalışmak ve hane içinde yapılan mal ve hizmet üretimi arasında tercih yapmaktadır. Hane içi üretim, çocuk bakımı faaliyetini de içermektedir. Hane içi üretim kadınların işgücü piyasasıyla olan zayıf bağıını açıklamada büyük önem taşımaktadır. Çünkü

geleneksel olarak, hane içi üretim erkeklerden ziyade kadınlar için piyasa üretiminin daha iyi bir alternatifi olarak değerlendirilmektedir (DOĞRUL, 2007: 151). Ayrıca aileye gelir getirici pozisyonunda olan erkek, evi geçindirmek ve ailesine bakmak zorundadır. Bu nedenle erkekler kadınlara göre iki kat daha fazla iş aramaktadır. Cinsiyet değişkeni istatistiki olarak anlamlıdır.

EK 2 – 3 – 4’de yer alan modellerde, yaş değişkeni 15 – 24, 25 – 34, 35 – 44, 45 – 54 ve 55 – 64 yaş aralığı olarak 5 kategoriye ayrılmıştır. Temel sınıf olarak 55 – 64 yaşında olanlar alınmıştır. Tablolarda yer alan Model 1 ve Model 2’ler yaş bakımından incelendiğinde, 15 – 64 yaş arasında ve istihdamda olanlar için 25 – 34, işsizler için 15 – 24 yaş aralığındaki kişilerin en fazla iş aradıkları görülmektedir. 45 – 54 yaş aralığındaki kişiler ise en az iş arama olasılığına sahiptir. Yaş ilerledikçe iş arama olasılığı da azalmaktadır. 15 – 24 yaş arasındaki kişiler 55 – 64 yaş arasında olanlara göre 15 – 64 yaş arasında olanlar açısından değerlendirildiğinde 7 kat, işsiz açısından değerlendirildiğinde 2,5 kat ve istihdamda açısından değerlendirildiğinde 12 kat daha fazla iş aramaktadır. 25 – 34 yaş arasındaki kişiler 15– 64 yaş arasında olanlar açısından değerlendirildiğinde 12 kat, işsizler açısından değerlendirildiğinde 2 kat, istihdamda olanlar açısından değerlendirildiğinde 14 kat daha fazla iş aramaktadır. 35 – 44 yaş arasındaki kişiler 15 – 64 yaş arasında açısından değerlendirildiğinde 7 kat, işsizler açısından değerlendirildiğinde 2 kat ve istihdamda olanlar açısından değerlendirildiğinde 9 kat daha fazla iş aramaktadır. Son olarak 45 – 54 yaş arasındaki kişilere bakıldığında 15 – 64 yaş arasında olanlar açısından değerlendirildiğinde 3 kat, işsizler açısından değerlendirildiğinde 2 kat ve istihdamda olanlar açısından değerlendirildiğinde 4 kat daha fazla iş aramaktadır. Yaş durumunun tüm kategorilerde anlamlı çıkmıştır.

EK 2 – 3’de yer alan Model 1 ve Model 2’lerde eğitim değişkeni eğitimsiz, ilkokul mezunu, ilköğretim ortaokul mezunu, genel lise mezunu, teknik lise mezunu ve üniversite mezunu olmak üzere 6 kategoriye ayrılmıştır. Üniversite mezunu temel sınıf olarak alınmıştır. Eğitim değişkeni tüm kategorilerde anlamlı çıkmıştır. Tablolarda yer alan modeller incelendiğinde eğitimsiz (hiçbir okulu bitirmemiş), ilkokul, ilköğretim ve ortaokul, genel lise ve teknik lise mezunu olanlar üniversite mezunu olanlara göre daha az iş aradıkları görülmektedir. Eğitimsiz kişiler incelendiğinde 15 – 64 yaş arasında olanlar için 0.2 kat ve işsiz olanlar için 0,6 kat daha az iş aramaktadır. İlkokul mezunlarına bakıldığında 15 – 64 yaş arasında olanlar için 0.3 kat ve işsiz olanlar için 0,8 kat daha az iş aramaktadır. İlköğretim

ortaokul mezunları 15 – 64 yaş arasında olanlar açısından değerlendirildiğinde 0.2 kat ve işsiz olanlar açısından değerlendirildiğinde 0,6 kat; genel lise mezunları ele alındığında 15 – 64 yaş arasında olanlar için 0.4 kat ve işsizler için 0,6 kat ve son olarak teknik lise mezunları 15 – 64 yaş arasında olanlar için 0.5 kat ve işsizler için 0,6 kat daha az iş aramaktadır. Eğitimli kişiler daha iyi işte çalışma çabası nedeniyle daha fazla iş aramaktadırlar. Düşük eğitim seviyesine sahip kadınlar orta, lise ve üniversite mezunu kadınlara göre daha az iş aramaktadırlar. Kadın evde kalmak ve çalışmak arasında yapacağı tercih piyasada çalışarak kazanacağı gelir ile masrafı arasındaki farkın pozitif olmasına bağlıdır. Doğal olarak, düşük eğitim düzeyine sahip kadınların piyasada çalışarak elde edecekleri gelir masraflarını ya karşılamayacak ya da masrafların çok altında olacaktır. Bu nedenle eğitimsiz kadınlar daha az iş aramaktadırlar (YILDIRIM, DOĞRUL, 2008: 240). Dolayısıyla kişinin eğitim düzeyi arttıkça iş arama olasılığı da artmaktadır.

EK 2 – 3 – 4’de yer alan Model 1 ve Model 2’ler medeni durum açısından incelendiğinde, evli olan kadınların iş arama olasılığının daha düşük olduğu görülmektedir. Çünkü özellikle evli kadınlar, evde kalarak ev işleri ve çocuğun bakımı ile uğraşmaktadırlar. Kadınlar aile içindeki sorumluluklarından dolayı daha az iş aramaktadırlar (YILDIRIM, DOĞRUL, 2008: 240). Buna karşın evli olanların daha fazla iş aradıkları görülmektedir. Evli olmak bir takım sorumlulukları da gerektirdiğinden böyle bir sonuç beklenmektedir. İstihdamda olanlar için evli olanlar evli olmayanlara göre (hiç evlenmemiş, boşanmış, eşi ölmüş) daha az iş aramaktadır. Bu durum evlilik ile birlikte aile bütçesine destek amacıyla hem kadınların hem de erkeklerin daha fazla çalışmasının zorunlu hale gelmesi ile açıklanabilir. Özellikle elde edilen gelir düzeyinin düşük olması ile birlikte bu zorunluluk daha da kendini göstermektedir (TAŞÇI, DARICI, 2010: 281). Katsayı istatistiki olarak anlamlıdır.

İş arama davranışı üzerinde etkili olan bir diğer değişken de çocuktur. EK 2 – 3 – 4’de yer alan Model 1 ve Model 2’ler çocuk açısından, 15 – 64 yaş arasında olanlar için 0 – 4 (okul öncesi çağıdaki çocuklar) ve 5 – 14 (okul çağındaki çocuklar) yaş aralığındaki çocuklar olmak üzere iki kategoriye ayrılarak, işsizler için 15 yaşın altındaki çocuğa ve istihdamda olanlar için çocuğa sahip olanlar şeklinde incelenmiştir. Model 1 ve Model 2’ler incelendiğinde 0 – 4 yaş (okul öncesi çağ) aralığındaki çocuğa sahip kadınların daha az, 5 – 14 yaş (okul çağı) aralığındaki çocuğa sahip kadınlar ise daha fazla iş aradıkları görülmektedir. Bununla birlikte 15

yaşın altındaki çocuğa sahip olan kadınların iş arama olasılığı azalmakta, çocuğa sahip olanların ise iş arama olasılığı artmaktadır. Literatür incelendiğinde, ekonomistlerin büyük bir kısmı ailevi sorumlulukların ve özellikle çocukların varlığının kadınların hem rezervasyon ücretini hem de teklif edilen ücret oranlarını etkileyeceğini ve bu değişkenin kadın üzerinde negatif olacağını tartışmışlardır. Çocukların varlığı evde yapılacak işlerin miktarını arttırarak kadınların işgücüne katılımını düşürmektedir. Ancak konuya daha geniş bir açıdan bakıldığında çocukların varlığı iki açıdan kadınların katılımı arttırabilir. Çocuk sahibi olmak ailenin paraya olan ihtiyacını arttırabilir ki bu durum katılımın artmasına neden olur. Ailedeki çocukların yaşı büyüdükçe ev işlerine yardımcı olarak kadınların katılımına olumlu anlamda katkıda bulunacaktır. Okul çağındaki çocuklar annenin yoğun bakımına ihtiyaç duymadıkları için katılımı olumlu etkilemeleri beklenen bir sonuçtur. Okul öncesi çağıdaki çocuklar ise kadınların işgücüne katılımını azaltmaktadır (DOĞRUL, 2007: 151). t istatistiklerine bakıldığında 0 – 4 yaş arasındaki çocuğa sahip kadınlar iş arama olasılığı üzerinde etkilidir. Buna karşın 5 – 14 yaş aralığındaki çocuğa sahip kadınların ve istihdamda olanlar için çocuğun t istatistiği anlamsız çıkmıştır. Ancak katsayıların işareti teoriye uygun olduğu için bu değişkenler modellerde tutulmuştur. İşsiz olanlar için ise 15 yaşın altındaki çocuk değişkeni anlamlı çıkmıştır.

EK 2’de yer alan Model 1 ve Model 2 referans kişinin durumu açısından incelendiğinde, istihdamda olanların daha az iş aradıkları, işsiz olanların ise daha fazla iş aradıkları görülmektedir. İstihdamda olanlar 0.78 kat daha az iş ararken, işsiz olanlar 10 kat daha fazla iş aramaktadır. Katsayılar istatistiki olarak anlamlıdır. İşgücü piyasalarında, bir işte istihdam edilmiş, çalışıyor durumda bulunan kişilerin mevcut işlerinden çıkış kararı vermelerinin birçok nedeni olabilmektedir. Bu çıkış kararı gönüllü ya da gönülsüz olabilir. Bu arama süreci kişinin ücret ve çalışma koşulları ile ilgili beklentilerini karşılayan bir iş bulmasına kadar devam etmektedir. Bireyin çalıştığı firmaya yönelik olarak artan beşeri sermayesi diğer firmalardaki benzer beceri karşılığı ödenen ücretlerle ilgili bilgisi çalışmasına rağmen bireyin iş aramasına neden olabilmektedir. Beceri düzeyi yüksek olan ve yüksek verimliliğe sahip kişilerin çalışırken iş arama durumu daha yaygın olarak gözlenmektedir. Çalışan kişilerin iş arama davranışı sadece ücret düzeyinden etkilenmemektedir. Kişi, işyerinde eğitim ya da yaparak öğrenme sonucu kazanmış olduğu beceri sermaye birikimini de göz önünde bulundurarak bir işten diğerine geçmeye karar vermektedir. İşsiz kişilerin iş araması ve arama yoğunluğuna yönelik olarak yapılan

çalışmalarda, ücret tekliflerinin çalışma hayatını etkilediği belirtilmektedir. İşsiz kişilerin iş arama durumu ile ilgili olarak rezervasyon ücreti ve arama yoğunluğunu seçimi iş arayan kişinin beklenen ve mevcut faydasının toplamını maksimize etmeye çalışmaktadır. İşsiz olarak iş arayanlar, iş aramaya daha çok zaman ayırabilmekte ve teklif edilen işlerde daha düşük rezervasyon ücretine razı olmaktadır. İşsiz iş arayanlar, çalışanlara göre rezervasyon ücretleri de düşüktür. Tüm bunlar işsiz kişilerin daha fazla, çalışanların ise daha az iş aramasına neden olmaktadır (ÖZGÜLER, 2007: 79-81).

EK 2'de yer alan Model 1 ve Model 2 eşin durumu açısından incelendiğinde ise, eşi istihdamda olanlar daha az iş ararken, eşi işsiz olanlar daha fazla iş aramaktadır. Eşi istihdamda olanların ailenin gelir düzeyi yükseldiği için daha az iş araması beklenen bir durumdur.

EK 2 – 4 incelendiğinde, gelir arttıkça iş arama olasılığı azaldığı görülmektedir.

EK 3'de arama yoğunluğunun iş arama üzerindeki etkisi, 0 – 6 ay, 7 – 12 ay ve 12 ay ve üstü olmak üzere 3 kategoriye ayrılarak incelenmiştir. Temel sınıf olarak 12 ay ve üstü arama yoğunluğu oluşturmaktadır. EK 3'de yer alan Model 1 ve Model 2 incelendiğinde, 0 – 6 ay arama yoğunluğunu sahip bireylerin t istatistiğine bakıldığında bu değişkenin anlamsız olduğu görülmektedir. 7 – 12 ay arama yoğunluğuna sahip bireyler 1,14 kat daha fazla iş aramaktadır. Diğer bir ifadeyle, arama yoğunluğu ile iş arama arasında ters yönlü bir ilişki vardır. Bu konuda yapılan çalışmalar, işsizlik süresinin uzaması ile birlikte bireyde gözlenecek iş arama davranışı azalmasının nedenini bireyin işsizliği olumsuz şekilde algılamaya başlamasından, iş bulma şansını az olarak değerlendirmesinden ve içinde bulunulan stresli ve depresif durum ile ilgili psikolojik özelliklerinden kaynaklandığını ifade etmektedir. Arama yoğunluğunun uzunluğunun bireyin içinde bulunduğu ekonomik durum ve işi kabul ettiği ücret ile açıklamaya çalışan bir araştırmaya göre, bireyin teklif edilen iş ile ilgili rezervasyon ücreti ne kadar yüksek ise, iş arama süresi de o kadar uzun olacaktır (ÖZGÜLER, 2007: 28-29).

EK 3'de bireyin iş aramaya başladığındaki durumun iş arama olasılığı üzerindeki etkisi, geçici bir işte çalışıyordu, işten çıkartıldı, kendi isteğiyle işten ayrıldı, işyerini kapattı/iflas etti, eğitimine, kursa devam ediyordu veya yeni mezun oldu, askerden yeni gelmişti ve diğer (ücretsiz aile işçisi, emekli, ev işleriyle meşgul)

olmak üzere 7 kategoriye ayrılarak incelenmiştir. Temel sınıf olarak diğer (ücretsiz aile işçisi, ev işleriyle meşgul, emekli) alınmıştır. Buna göre, geçici bir işte çalışıp işi bitmiş olanlar 0,8 kat daha az iş aramaktadır. İşten çıkartılanlar ise 1,6 kat daha fazla iş aramaktadır. Kendi isteğiyle işten ayrılanlar 1,3 kat, işyerini kapatıp iflas edenler 1,7 kat, eğitimine, kursa devam edenler ya da yeni mezun olanlar 1,4 kat daha fazla iş aramaktadır. Askerden yeni gelenler ise 0,8 kat daha az iş aramaktadır. Katsayılar istatistiki olarak anlamlıdır.

EK 4’de yer alan Model 1 ve Model 2 hane halkı reisi değişkeni açısından incelediğinde, hane halkı reisi olanların olmayanlara göre 1,4 kat daha fazla iş aradığı görülmektedir. Türkiye’de hane halkı reisi olmak erkeklere has bir olgudur ve kadınların hane halkı reisi olması genelde eşinden ayrılması veya eşinin ölümü sonucunda ortaya çıkmaktadır (YILDIRIM, DOĞRUL, 2008: 240). Katsayı istatistiki olarak anlamlıdır.

EK 4’de çalışılan iş yerinin statüsü özelde çalışanlar, kamuda çalışanlar ve diğer (vakıf, dernek, kooperatif, siyasi parti vb.) yerlerde çalışanlar olmak üzere üç kategoriye ayrılarak incelenmiştir. Temel sınıf olarak kamuda çalışanlar alınmıştır. Modeller incelendiğinde, özelde çalışanlar ve vakıf, dernek, kooperatif vb. yerlerde çalışanlar kamuda çalışanlara göre yaklaşık 2 kat daha fazla iş aramaktadır. Katsayılar tüm kategoriler için anlamlı çıkmıştır.

EK 4’de çalışma şeklinin iş arama üzerindeki etkisi ele alındığında, tam zamanlı çalışanların yarı zamanlı çalışanlara göre daha az iş aradığı sonucuna ulaşılmaktadır.

EK 2 – 3 – 4 Model 1’ler kır – kent ayrımı açısından ele alındığında, 15 – 64 yaş arasında olanlar için kentte oturanların kırsal kesimde oturanlara göre 1,07 kat, istihdamda olanlar için 1,2 kat daha fazla iş aradıkları görülmektedir. 15 – 64 yaş arasında olanlar ve istihdamda olanlar için kır – kent katsayısı istatistiki olarak anlamlı çıkmıştır. İşsizler için ise bu katsayı istatistiki olarak anlamsızdır.

Son olarak EK 2 – 3 – 4’de yer alan Model 2’ler NUTS1 bölge sınıflandırması açısından incelenmiştir. İstanbul, Batı Marmara, Ege Doğu Marmara, Batı Anadolu, Akdeniz, Orta Anadolu, Batı Karadeniz, Doğu Karadeniz, Doğu Anadolu, Kuzeydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu olmak üzere toplam 12 bölge bulunmaktadır. Güneydoğu Anadolu temel sınıf olarak alınmıştır. 15 – 64 yaş

arasında olanlar için bakıldığında şu sonuçlar elde edilmiştir: Akdeniz ve Orta Anadolu'da oturanlar en yüksek iş arama olasılığına sahiptir. Tüm bölgelerde oturanlar Güneydoğu Anadolu'da oturanlara göre daha fazla iş aramaktadır. İstanbul, Ege ve Doğu Marmara'da oturanlar 1,7 kat; Batı Marmara ve Batı Anadolu'da oturanlar 1,6 kat; Akdeniz'de oturanlar 2,3 kat; Orta Anadolu ve Doğu Karadeniz'de oturanlar 1,3 kat; Batı Karadeniz'de oturanlar 1,8 kat; Kuzeydoğu Anadolu'da oturanlar 2 kat daha fazla iş aramaktadır. NUTS1 bölge sınıflandırması işsizler için ele alındığında ise şu sonuçlarla karşılaşılmıştır: İstanbul'da oturanlar 2,3 kat; Ege'de oturanlar 1,9 kat; Batı Marmara'da ve Orta Anadolu'da oturanlar 1,3 kat; Doğu Marmara, Batı Anadolu ve Akdeniz'de oturanlar 1,2 kat; Batı Karadeniz'de oturanlar 1,6 kat ve Ortadoğu Anadolu'da oturanlar 1,2 kat daha fazla iş aramakta iken, Doğu Karadeniz ve Kuzeydoğu Anadolu'da oturanlar 0,5 kat daha az iş aramaktadır. Son olarak istihdamda olanlar açısından incelendiğinde; İstanbul'da oturanlar 0,5 kat daha az iş aramakta iken, Batı Marmara'da oturanlar 3 kat, Ege'de oturanlar 2,2 kat, Doğu Marmara'da oturanlar 1,6 kat, Batı Anadolu'da oturanlar 2,5 kat, Akdeniz'de oturanlar 4 kat, Orta Anadolu'da oturanlar 1,5 kat, Batı Karadeniz'de oturanlar 3 kat, Ortadoğu Anadolu'da oturanlar 4 kat daha fazla iş aramaktadır. Kuzeydoğu Anadolu hariç tüm bölge değişkenleri tüm kategorilerde anlamlı çıkmıştır.

4.6.2. İki Durumlu Logit Modellerin Marjinal Etkileri

EK 5 – 6 – 7 sırasıyla 15 – 64 yaş arasındaki, işsiz ve istihdamda olan bireyler için iki durumlu logit modellerin marjinal etkileri göstermektedir.

EK 5 incelendiğinde, erkeklerin kadınlardan daha fazla iş aradıkları görülmektedir. Aynı zamanda, 15 – 24 yaş, 25 – 34 yaş, 35 – 44 yaş ve 45 – 54 yaş aralığındaki bireyler 55 – 64 yaş arasındaki bireylere göre daha fazla iş aramaktadır. Eğitim düzeyi incelendiğinde, tüm kategoriler için bireylerin (eğitimsiz, ilkokul mezunu, ilköğretim ortaokul mezunu, genel lise mezunu ve teknik lise mezunu) üniversite mezunlarına göre daha az iş aradıkları ortaya çıkmıştır. Evli olan kadınlar ise daha az iş arama olasılığına sahiptir. Çocuğa bakıldığında, 0 – 4 (okul öncesi çağda) yaş arasındaki çocukların varlığı kadınların iş arama olasılığını azaltmaktadır. 5 – 11 (okul çağında) çocukların varlığı ise istatistiksel olarak anlamsız çıkmıştır. Bireyin istihdamda olması iş arama olasılığını azaltırken, işsiz olması arttırmaktadır. Eşin durumuna baktığımızda ise, eşi istihdamda olanların iş

arama olasılığı azalmaktadır. Buna karşın, eşi işsiz olanların iş arama olasılığı artmaktadır. Gelir arttıkça daha az iş aranmaktadır. Kır – kent ayrımı kapsamında, kentte oturanların kırsal kesimde oturanlara göre daha fazla iş aradığı görülmektedir. NUTS1 bölge sınıflandırmasına baktığımızda İstanbul, Batı Marmara, Ege, Doğu Marmara, Akdeniz, Batı Anadolu, Orta Anadolu, Batı Karadeniz, Doğu Karadeniz, Kuzeydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu’da oturanlar temel sınıf olan Güneydoğu Anadolu’da oturanlara göre daha fazla iş aramaktadırlar.

EK 6 incelendiğinde, EK 5’ya benzer sonuçlar elde edilmiştir. İşsiz olanlar içinde, erkekler kadınlardan daha fazla iş aramaktadır. Yaş arttıkça iş arama olasılığı azalmaktadır. Buna karşın, eğitim düzeyi yükseldikçe iş arama olasılığı da artmaktadır. 15 yaşın altında çocuğa sahip olan kadınlar ise daha az iş aramaktadır. Arama yoğunluğu değişkenine baktığımızda, 7 – 12 ay arama yoğunluğuna sahip olan bireyler 12 ay ve daha fazla arama yoğunluğuna sahip bireyler daha fazla iş aramaktadırlar. 0 – 6 ay arama yoğunluğu değişkeni ise istatistiki olarak anlamsız çıkmıştır. Geçici bir işte çalışıyordu / işi bitmiş olan ve askerden yeni gelmiş bireyler temel sınıf olan diğer (emekli, ev işleriyle meşgul, ücretsiz aile işçisi) olan bireylere göre daha az iş aramaktadır. Buna karşın, işten çıkartılan, kendi isteğiyle işten ayrılanlar, işyerini kapatıp / iflas edenler, eğitimine devam eden veya yeni mezun olmuş bireyler ise daha fazla iş aramaktadır. Kır – kent ayrımına baktığımızda, kent değişkeninin istatistiki olarak anlamsız olduğu görülmektedir. NUTS1 bölge sınıflandırması incelendiğinde, İstanbul, Batı Marmara, Ege, Doğu Marmara, Batı Anadolu, Akdeniz, Orta Anadolu, Batı Karadeniz, Ortadoğu Anadolu’da oturanlar temel sınıf olan Güneydoğu Anadolu’da oturanlara göre daha fazla iş ararken, Doğu Karadeniz ve Kuzeydoğu Anadolu’da oturanlar daha az iş aramaktadır.

Son olarak EK 7 incelendiğimizde, yine erkeklerin kadınlardan daha fazla iş aradığı görülmektedir. Benzer şekilde, yaş ilerledikçe iş arama olasılığı azalmaktadır. Medeni durum incelendiğinde, genel model ve işsiz modelden farklı olarak, evli olmak iş arama olasılığını azaltmaktadır. Buna karşın, hane halkı reisi olanlar daha fazla iş aramaktadır. Çocuk değişkeni istatistiki olarak anlamsız çıkmıştır. Özelde çalışanlar ve vakıf, dernek, kooperatif vb. yerlerde çalışanlar ise kamuda çalışanlara göre daha fazla iş aramaktadır. Çalışma şekline baktığımızda, tam zamanlı çalışanların yarı zamanlı çalışanlara göre daha az iş aradığı görülmektedir. Gelir arttıkça iş arama olasılığı da azalmaktadır. Kır – kent ayrımında, kentte oturanların kırsal kesimde oturanlara göre daha fazla iş aradığı

görülmektedir. Son olarak NUTS1 bölge sınıflandırmasına baktığımızda, İstanbul'da oturanlar Güneydoğu Anadolu'da oturanlara göre daha az iş ararken, diğer tüm kategorilerde daha fazla iş aramaktadır.

Genel olarak değerlendirildiğinde elde edilen sonuçlar aşağıdaki gibidir: Erkekler kadınlara göre daha fazla iş aramaktadır. 15 – 34 yaş aralığındaki kişilerin en fazla iş aradığı görülmektedir. Yaş ilerledikçe bireylerin iş arama davranışı azalmaktadır. Eğitimli kişilerin daha iyi bir iş bulma çabası nedeniyle, eğitim düzeyi arttıkça iş arama davranışının da arttığı görülmektedir. Evli kadınlar daha az iş ararken, evli olanlar genel açıdan değerlendirildiğinde iş arama davranışları da arttığı görülmektedir. İstihdamda olanlar için ise durum farklıdır. İstihdamda olanlar açısından değerlendirildiğinde evli olmak iş arama davranışını azaltmaktadır. 0 – 4 (okul öncesi çağı) yaş aralığında ve 15 yaşın altında çocuğa sahip kadınların daha az iş aradığı görülmektedir. Buna karşılık genel açıdan değerlendirildiğinde çocuk sahibi olmak iş arama davranışını arttırmaktadır. İstihdamda olanlar daha az iş ararken, işsiz olanlar daha fazla iş aramaktadır. Benzer şekilde eşi istihdamda olanlar daha az iş ararken, eşi işsiz olanlar daha fazla iş aramaktadır. Gelir arttıkça iş arama olasılığı da azalmaktadır. Arama yoğunluğu ile iş arama davranışı arasında negatif bir ilişki söz konusudur. Diğer bir ifadeyle arama yoğunluğu arttıkça iş arama davranışı da azalmaktadır. Hane halkı reisi olanlar aile içindeki sorumlulukları nedeniyle daha fazla iş arama davranışında bulunmaktadır. Özel sektörde çalışanlar daha fazla iş aramaktadır. Kentte oturanlar kırsal kesimde oturanlara göre daha fazla iş aramaktadır. Tüm bölgelerde oturanlar Güneydoğu Anadolu Bölgesinde oturanlara göre daha fazla iş aramaktadır. Akdeniz, İstanbul, Ege, Kuzeydoğu Anadolu ve Doğu Marmara'da oturanların en fazla iş arama davranışında buldukları görülmektedir. İstihdamda olanlar için İstanbul'da oturanlar daha az iş aramaktadır. İstihdamda olanlar için Batı Karadeniz, Akdeniz ve Ortadoğu Anadolu'da oturanlar en fazla iş aramaktadır.

4.6.3. Aranan Çalışma Şekli İle İlgili Çok Durumlu Logit Model Analizleri

15 – 64 yaş arasında olanlar, işsiz ve istihdamda olanlar için iş arayan bireyin aradığı çalışma şeklini MNLM ile analiz edilmiştir.

Bireyin aradığı çalışma şekli tam zamanlı, yarı zamanlı ve tam zamanlı veya yarı zamanlı olmak üzere üç kategoriye ayrılarak incelenmiştir. Oluşturulan

MNLM'de temel sınıf olarak tam zamanlı veya yarı zamanlı iş arayanlar oluşturmaktadır.

Aşağıda üç durum ile ilgili frekanslar gösterilmektedir:

15 - 64 yaş arasında olanlar için

Aranan çalışma şekli	Frekans	Yüzde	Kümülatif
Tam zamanlı	26192	94.15	94.15
Yarı zamanlı	482	1.73	95.89
Tam veya yarı zamanlı	1144	4.11	100.00
Toplam	27818	100.00	

İşsiz olanlar için aranan çalışma şekli

Aranan çalışma şekli	Frekans	Yüzde	Kümülatif
Tam zamanlı	21100	94.71	94.71
Yarı zamanlı	264	1.19	95.90
Tam veya yarı zamanlı	914	4.10	100.00
Toplam	22278	100.00	

İstihdamda olanlar için aranan arama şekli

Aranan çalışma şekli	Frekans	Yüzde	Kümülatif
Tam zamanlı	4434	91.97	91.97
Yarı zamanlı	199	4.13	96.10
Tam veya yarı zamanlı	188	3.90	100.00
Toplam	4821	100.00	

Aranan çalışma şekli incelendiğinde, bireylerin en fazla tam zamanlı iş aradıkları görülmektedir.

MNLM'nin uygulanabilmesi için ilişkisiz alternatiflerin bağımsızlığı varsayımının (IIA) geçerli olması gerekmektedir. IIA varsayımını test etmek için Hausman ve Small-Hsiao olmak üzere iki yöntem mevcuttur.

15 – 64 yaş arasında olanlar, işsizler ve istihdamda olanlar için oluşturulan MNLM'lere ilişkin Hausman ve Small-Hsiao testleri aşağıda gösterilmektedir:

15 – 64 yaş arasında olanlar için Hausman ve Small-Hsiao testi,

Ho: İlişkisiz alternatifler birbirinden bağımsızdır.

Hausman testi

	Chi2	Serbestlik Derecesi	P>chi2	Sonuç
Tam zamanlı	57.412	15	0.000	Ho red
Yarı zamanlı	2.921	15	1.000	Ho kabul

Small-Hsiao testi

	lnL(tam)	lnL(sınırlı)	Chi2	Serbestlik Derecesi	P>chi2	Sonuç
Tam zamanlı	-448.963	-439.860	18.206	15	0.252	Ho kabul
Yarı zamanlı	-2351.541	-2345.149	12.783	15	0.619	Ho kabul

İşsiz bireyler için Hausman ve Small-Hsiao testi,

Ho: İlişkisiz alternatifler birbirinden bağımsızdır.

Hausman testi

	Chi2	Serbestlik Derecesi	P>chi2	Sonuç
Tam zamanlı	57.412	15	0.000	Ho red
Yarı zamanlı	2.921	15	1.000	Ho kabul

Small-Hsiao testi

	InL(tam)	InL(sınırlı)	Chi2	Serbestlik Derecesi	P>chi2	Sonuç
Tam zamanlı	-448.963	-439.860	18.206	15	0.252	Ho kabul
Yarı zamanlı	-2351.541	-2345.149	12.783	15	0.619	Ho kabul

İstihdamda olan bireyler için Hausman ve Small – Hsiao testi,

Ho: İlişkisiz alternatifler birbirinden bağımsızdır.

Hausman testi

	Chi2	Serbestlik Derecesi	P>chi2	Sonuç
Tam zamanlı	33.727	13	0.001	Ho red
Yarı zamanlı	-2.489	13	---	-

Small-Hsiao testi

	InL(tam)	InL(sınırlı)	Chi2	Serbestlik Derecesi	P>chi2	Sonuç
Tam zamanlı	-113.159	-107.293	11.732	13	0.550	Ho kabul
Yarı zamanlı	-384.954	-376.561	16.786	13	0.209	Ho kabul

15 – 64 yaş arasında olanlar, işsizler ve istihdamda olanlar için Hausman testleri incelendiğinde ki-kare değerleri negatif olduğu için Small – Hsiao testi uygulanmıştır. Small – Hsiao testleri sonucunda sıfır hipotezi reddedilemediği görülmektedir. Dolayısıyla, MNLM analizinin uygulanması için gerekli olan ilişkisiz alternatiflerin bağımsızlığı (IIA) varsayımı gerçekleşmektedir.

EK 8 – 9 – 10 sırasıyla 15 – 64 yaş arasında olanlar, işsizler ve istihdamda olanlar için aranan çalışma şekli ile ilgili MNLM analizlerini göstermektedir. Bireylerin aradığı çalışma şekli kır – kent kapsamında ele alınmıştır.

EK 8 – 9 – 10'de yer alan Model 1, Model 2 ve Model 3 tam zamanlı iş arayanlar açısından ele alındığında elde edilen sonuçlar şöyledir:Cinsiyet ele alındığında, erkekler kadınlara göre 15 – 64 yaş arasında olanlar ve işsizler için 1,2 kat, istihdamda olanlar için 1,5 kat daha fazla tam zamanlı iş aramaktadır.

Erkeklerin aileyi geçindirme yükümlülüğü bulunduğundan böyle bir sonuç elde edilmektedir.

EK 8 – 9 – 10'de yer alan Model 1, Model 2 ve Model'de 3 yaş değişkeni 15 – 24, 25 – 34, 35 – 44, 45 – 54 ve 55 – 64 yaş olmak üzere 5 kategoriye ayrılmıştır. Temel sınıf olarak 55 – 64 yaş alınmıştır. Buna göre, 15 – 64 yaş arasında olanlar ve işsizler için 15 – 24, 25 – 34 yaş ve 35 – 44 yaş arasında olanlar 2 kat, 45 – 54 yaş arasında olanlar ise 1,3 kat daha fazla tam zamanlı iş aramaktadır. Yaş ilerledikçe tam zamanlı iş arama olasılığı da azalmaktadır. Yaş değişkeni tüm kategorilerde anlamlı çıkmıştır. İstihdamda olanlar için ise, bunun aksine, yaş değişkeni anlamsızdır.

EK 8 – 9 – 10'da yer alan Model 1, Model 2 ve Model 3 eğitim durumu incelendiğinde, 15 – 64 yaş arasında olanlar ve işsizler için eğitimsiz olanlar, ilkokul ve ilköğretim ortaokul mezunları üniversite mezunlarına göre 0,5 kat, genel lise mezunları ise 0,7 kat daha az tam zamanlı iş aramaktadır. Eğitim katsayıları anlamlı çıkmıştır. İstihdamda olanlar için eğitimsiz, ilköğretim ortaokul mezunları ve genel lise mezunları kategorileri anlamsız çıkmıştır. İlkokul ve genel lise mezunları ise 0,5 kat daha az tam zamanlı iş aramaktadır. . Eğitilmiş kişiler daha iyi işte çalışma çabası nedeniyle daha fazla tam zamanlı iş aradıklarından dolayı bu beklenen bir durumdur.

EK 8 – 9 – 10 medeni durum açısından ele alındığında, evli olanların evli olmayanlara (hiç evlenmemiş, boşanmış, eşi ölmüş) göre daha az tam zamanlı iş aradığı sonucuna ulaşılmaktadır. Özellikle evli kadınların evlendikten sonra daha az işgücüne katkıda bulunmasından kaynaklanmaktadır.

EK 8 – 9'da yer alan Model 1 ve Model 2'de çocuk değişkenine bakıldığında, çocuğa sahip olanların 1,2 kat daha fazla tam zamanlı iş aradığı görülmektedir. 15 yaşın altındaki çocuğa sahip olan kadınların ise 0,6 kat daha az tam zamanlı iş aramaktadır. Çocukların varlığı evde yapılacak işleri ve ailenin paraya olan ihtiyacını arttırdığından bu sonuçla karşılaşılmaktadır.

Son olarak kır – kent ayrımı ele alındığında ise, kentte oturanların kırsal kesimde oturanlara göre 1,2 kat daha fazla tam zamanlı iş aradığı sonucu elde edilmektedir.

EK 8 – 9 – 10 yarı zamanlı iş arayanlar açısından ele alındığında ise aşağıdaki sonuçlar elde edilmektedir: 15 – 64 yaş arasında ve istihdamda olanlar için erkekler kadınlara göre daha fazla yarı zamanlı iş aramaktadır. İşsizler açısından cinsiyet değişkeni anlamsız çıkmıştır. 15 – 64 yaş arasında olanlar için tüm yaş kategorileri 55 – 64 yaş arasında olanlara göre daha fazla yarı zamanlı iş aramaktadır. İşsizler için yaş değişkeni 15 – 24 yaş kategorisi haricinde, istihdamda olanlar için ise tüm kategorilerde anlamsız çıkmıştır. Medeni durum değişkeni 15 – 64 yaş arasında olanlar için anlamsız çıkmıştır. İşsizler için evli olanlar evli olmayanlara göre 0,5 kat daha az yarı zamanlı iş ararken, istihdamda olanlar 2 kat daha fazla yarı zamanlı iş aramaktadır. Evli olmak bir takım sorumlulukları da beraberinde getirdiğinden bu beklenen bir durumdur. Çocuk değişkeni ele alındığında, çocuğa sahip olanların olmayanlara göre daha az, 15 yaşın altında çocuğa sahip olan kadınların ise daha fazla yarı zamanlı iş aradığı görülmektedir. Son olarak ise, kentte oturanlar kırsal kesimde oturanlara göre daha fazla yarı zamanlı iş aramaktadır.

Genel olarak değerlendirildiğinde aşağıdaki sonuçlar elde edilmektedir: Erkekler kadınlara göre daha fazla tam ve yarı zamanlı iş aramaktadır. Yaş arttıkça tam zamanlı ve yarı zamanlı iş arama davranışı da azalmaktadır. İstihdamda olanlar için yaş yarı zamanlı iş arama davranışı üzerinde etkili değildir. Eğitimli kişilerin daha iyi bir işte çalışma isteği nedeniyle, eğitim düzeyi arttıkça tam zamanlı iş arama davranışında artış gözlenmektedir. Evli olanlar, özellikle kadınların evlendikten sonra daha az işgücüne katkıda bulunmasından dolayı daha az tam zamanlı iş aradıkları görülmektedir. Bununla birlikte, işsizler için evli olanlar daha az, istihdamda olanlar ise daha fazla yarı zamanlı iş aramaktadır. Evli olmak bir takım sorumlulukları da beraberinde getirdiğinden dolayı bu durumla karşılaşmıştır. Çocuğa sahip olanlar daha fazla, 15 yaşın altındaki çocuğa sahip olan kadınların ise daha az tam zamanlı iş aradıkları görülmektedir. Buna karşın yarı zamanlı iş arayanlar için durum tam tersi olmaktadır. Çocukların varlığı evde yapılacak işleri ve ailenin paraya olan ihtiyacını arttığından bu sonuçla karşılaşmaktadır. Kentte oturanlar daha fazla tam zamanlı iş aramaktadır.

SONUÇ

Çalışma insan hayatında hem maddi hem de manevi bir öneme sahiptir. Temelde birey tarafından gelir elde etme fonksiyonu ile değer bulan çalışma, bireyin bağımsız, özgür ve tatmin düzeyi yüksek bir yaşam sürmesinin temel araçlarından birisidir. Diğer yandan statü, saygınlık, takdir, aidiyet gibi toplumsal içerikli katkılarla da çalışma, birey açısından vazgeçilmez bir etkinlik alanı olarak değer bulmaktadır.

Çalışmanın bireylerin yaşamdaki bu önemi, onları iş arama davranışında bulunmalarını sağlamaktadır. Bireyler çeşitli nedenlerle iş aramaktadır. İşgücü piyasasına girmek, işsizlik ve işini değiştirmek vb.. İşini değiştirmek isteyenlerin birçok nedeni vardır: İşinden memnun olmamak, mevcut işinden daha az veya daha fazla çalışacağı işte çalışmak, kendi mesleğinde bir işte çalışmak istemek, çalıştığı işin geçici veya mevsimlik olması vb. İş arama davranışı gösteren veya iş olanakları hakkında bilgi edinme çabası içinde olan bireylerin süreç içinde davranışlarını etkileyecek birçok etki söz konusudur. Bireyin hem işsizlik hem de istihdamda iken iş araması durumlarında demografik özellikler ön plana çıkmaktadır. İş aramayı etkileyen faktörler iki durumlu logit modelle, aranan çalışma şekli (tam zamanlı, yarı zamanlı, tam veya yarı zamanlı) ise MNLMle analiz edilmiştir. Oluşturulan modellerde cinsiyet, eğitim, yaş, medeni durum, çalıştığı işyerinin statüsü, işteki çalışma şekli, iş aramaya başladığındaki durum, çocuk sayısı, artama yoğunluğu, referans kişi, kır – kent ve NUTS1 bölge sınıflandırması bağımsız değişkenler olarak kullanılmıştır.

Modeller cinsiyet açısından ele alındığında, erkeklerin kadınlara göre daha fazla iş aradıkları görülmektedir. Aranan çalışma şekli açısından incelendiğinde, erkeklerin kadınlara göre daha fazla tam ve yarı zamanlı iş aradığı sonucu elde edilmektedir. Bunun başlıca nedeni, kadınların öncelikli görevinin hane içi üretim ve çocuk bakımı olmasıdır. Diğer bir ifadeyle, kadınlar aile içi sorumluluklarından dolayı daha az iş aramaktadırlar. Bir diğer nedeni de, esnek çalışma şekillerinin çok yaygın olmamasıdır.

Modeller eğitim açısından incelendiğinde, eğitimsiz olanların, ilköğretim mezunlarının, ilköğretim ortaokul mezunlarının, genel lise ve teknik lise mezunlarının üniversite mezunlarına göre daha az iş aradıkları ortaya çıkmaktadır. Diğer bir ifadeyle, eğitim düzeyi arttıkça bireyler daha fazla iş aramaktadır. Aranan çalışma şekli açısından bakıldığında ise, benzer sonuçla karşılaşmaktadır. Yani, eğitim

düzeyi arttıkça tam zamanlı iş arama olasılığı da artmaktadır. Eğitimli bireylerin daha iyi bir iş bulma çabası bu sonucu doğurmaktadır.

Modeller yaş açısından incelendiğinde, yaş arttıkça iş arama olasılığının azaldığı sonucuna ulaşılmaktadır. 55 – 64 yaş arasındaki bireylere göre, 15 – 24 ve 25 – 34 yaş aralığındaki bireylerin en fazla, 45 – 54 yaş aralığındaki bireylerin ise en az iş aradıkları görülmektedir. 15 – 24 ve 25 – 34 yaş aralığındaki bireyler okulu yeni bitirmiş bir kişinin yaşına karşılık geldiğinden ve bu bireyler ailesine katkıda bulunmak istediklerinden, 45 – 54 yaş aralığındaki bireylerin ise bir iş sahibi oldukları ve hayatlarını şekillendirdiklerinden bu sonuç ortaya çıkmaktadır.

Medeni durum ele alındığında, evli olanların daha fazla iş aradıkları görülmektedir. Evli olmak birtakım sorumlulukları da beraberinde getirdiğinden, bu beklenen bir sonuçtur. Buna karşın, evli kadınlar daha az iş aramaktadır. Çünkü evli kadınlar, evde kalarak ev işleri ve çocuğun bakımı ile uğraşmaktadırlar. İstihdamda olanlar için ise evli olanlar evli olmayanlara göre (hiç evlenmemiş, boşanmış, eşi ölmüş) daha az iş aramaktadır. Bu durum evlilik ile birlikte aile bütçesine destek amacıyla hem kadınların hem de erkeklerin daha fazla çalışmasının zorunlu hale gelmesi ile açıklanabilir. Aranan çalışma şekli bakımından incelendiğinde, evli olanlar evli olmayanlara göre daha az, istihdamda olanlar için ise daha fazla yarı zamanlı iş aramaktadır.

İş arama davranışı üzerinde etkili olan bir diğer değişken de çocuktur. 0 – 4 yaş (okul öncesi çağ) aralığındaki çocuklara sahip kadınlar daha az iş aramaktadır. Çocuğa sahip olanların ise iş arama olasılığı artmaktadır. Aranan çalışma şekli açısından incelendiğinde, çocuğa sahip olanlar daha fazla tam zamanlı, daha az yarı zamanlı iş aradığı görülmektedir. 15 yaşın altında çocuğa sahip olanlar ise daha az tam zamanlı, daha fazla yarı zamanlı iş aramaktadır. Çocukların varlığı evde yapılacak işlerin miktarını ve ailenin paraya olan ihtiyacını arttırdığından böyle bir sonuçla karşılaşmıştır.

Modeller incelendiğinde, istihdamda olanların daha az iş aradıkları, işsiz olanların ise daha fazla iş aradıkları görülmektedir. Bununla birlikte, eşi istihdamda olanlar daha az, eşi işsiz olanlar daha fazla iş aramaktadır. Eşi istihdamda olanlar ailenin gelir düzeyini yükselttiğinden bu beklenen bir durumdur.

Modeller incelendiğine, arama yoğunluğu ile iş arama arasında ters yönlü bir ilişki olduğu ortaya çıkmaktadır. İşsizlik süresinin uzaması ile birlikte bireyde gözlenecek iş arama davranışının azalmasının nedenini bireyin işsizliği olumsuz şekilde algılamaya başlamasından, iş bulma şansını az olarak değerlendirmesinden ve içinde bulunulan stresli ve depresif durum ile ilgili psikolojik özelliklerinden kaynaklandığını ifade etmektedir.

Modeller bireyin iş aramaya başladığındaki durum bakımından incelendiğinde, geçici bir işte çalışıp işi bitmiş olanlar ve askerden yeni gelenler daha az; işten çıkartılanlar, kendi isteğiyle işten ayrılanlar, iflas edenler, eğitimine devam eden veya yeni mezun olanların ise daha fazla iş aradığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Hane halkı reisi olanların daha fazla iş aradıkları görülmektedir. Türkiye’de hane halkı reisi olmak erkeklere has bir olgudur ve kadınların hane halkı reisi olması genelde eşinden ayrılması veya eşinin ölümü sonucunda ortaya çıkmaktadır.

Özelde ve vakıf, dernek, kooperatif vb. yerlerde çalışanlar kamuda çalışanlara göre yaklaşık daha fazla iş aramaktadır. Bunun nedeni, kamuda çalışma koşullarının daha iyi olmasıdır.

Toplumsal ve ekonomik bir sorun olan işsizlik, ülkemizde en önemli sorunların başında gelmektedir. Teknolojideki hızlı gelişmeler, küreselleşme ve uluslar arası rekabetin artması, işgücü piyasalarını ve çalışma yaşamını etkilemektedir.

İşsizlik sorununun en önemli nedenlerinin başında işgücünün eğitim düzeyinin düşük olması gelmektedir. Bu nedenle mesleki eğitim programları yaygınlaştırılarak işgücünün niteliğinin artırılması gerekmektedir.

İşsizliğin bir diğer nedeni de işverenin istediği niteliklerle işgücünün sahip olduğu niteliğin uyuşmamasıdır. Bu nedenle eğitimde mesleki ve teknik niteliğini artırıcı programlar uygulanmalıdır.

Türkiye’de kadınların çocuk bakımı, ev işleri gibi aile içindeki sorumlulukları işgücüne katılımlarını engellemektedir. Kadınların sosyal ve ekonomik gelişimi işgücüne katılımları üzerinde etkilidir. Çünkü istihdam kadınlara sadece ekonomik bağımsızlık kazandırmaz, aynı zamanda kendilerine olan güveni ve sosyal

saygılarını da arttırmaktadır. Bu nedenle mesleki eğitim, çocuk bakım merkezlerinin açılması, çalışma koşullarının esnekleştirilmesi gibi kadınların istihdamına yönelik programlar geliştirilmelidir.

İşsizliği azaltmak amacıyla istihdam dostu büyümeye ağırlık verilmelidir.

Türkiye genç ve dinamik bir işgücü piyasasına sahiptir. Bu nedenle Türkiye’de genel işsizlik oranı içerisinde genç nüfus önemli bir paya sahiptir. Özellikle 15 – 24 yaş grubunun işgücü piyasasına ilk kez giriş yaşı olması, daha önce bir iş tecrübesine sahip olmamaları nedeniyle işverenler tarafından ek maliyet yaratmaları yüzünden tercih edilmemeleri, eğitim sistemi ile işgücü piyasası arasında etkin bir bağın kurulamaması gibi nedenler dolayısıyla genç işsizlik oranı oldukça yüksektir. Diğer bir neden de mevcut işletmelerin yeni yatırımlar yapılmaksızın kapasite kullanım oranlarını ve verimliliklerini arttırmış olmalarıdır. Bir anlamda istihdam yaratmayan büyüme olgusundan kaynaklanmaktadır. Genç işsizliğe yönelik olarak ulusal istihdam stratejileri ve politikaları oluşturulmalı, meslek geliştirme, edindirme eğitimlerine ağırlık verilmeli, işsizlik sigortası prim oranlarında indirimle gidilmeli, vergi politikası istihdamı teşvik edici nitelikte olmalı, kayıt dışı ekonomi azaltılmalı, işsizlik, iş güvencesi sorunlarıyla ilgili çalışmalar yapılmalı, eğitim ve teknolojik gelişmelere önem verilmelidir.

KAYNAKLAR

Abel, A. B. ; Bernanke, B. S. (2001). *Macroeconomics*. Boston: Addison-Wesley. Fourth Edition.

Addison, J. T.; Centeno, M.; Portugal, P. (2004). *Key Elasticities In Jon Search Theory: International Evidence*. <http://ftp.iza.org/dp1314.pdf> (12.03.2011).

Addison, J. T.; Centeno, M.; Portugal, P. (2005). *Three Weddings and A Funeral: Revisiting Job Search Theory*.

<http://www.bportugal.pt/enUS/EstudosEconomicos/Conferencias/Documents/2005LaboutMarket/JAddison.pdf> (14.03.2011).

Amemiya, T. (1981). *Qualitative Response Model: A Survey*. Journal Of Economic Literature.

Antolin, P. (1994). *Job Search Behaviour*.

<http://www.ivie.es/downloads/docs/wpasec/wpasec-1994-04.pdf> (18.04.2011).

Ardıç, O. (2003). *Makro İktisat*. Ankara: Seçkin Kitap evi.

Aren, S. (2008). *İstihdam, Para ve Politika*. Ankara: İMGE Kitap evi.

Ataman, C. B. *İşsizlik Soruna Yeni Yaklaşımlar*. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/479/5530.pdf> (12.01.2011).

Aykırı, M. (2008). *Ekonomik Büyüme-Enflasyon-İşsizlik İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir Uygulama (1980-2005)*. Yüksek Lisans Tezi. Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aytaç, S.; Keser, A. (2002). *İşsizliğin Çalışan Birey Üzerindeki Etkisi: İşsizlik Kaygısı*. <http://www.isguc.org/?p=article&id=48&cilt=4&sayi=2&yil=2002> (21.02.2011).

Bartels, K.; Oztug, Y.; Muller, M. (1999). *Testing The Multinomial Logit Model*. <http://edoc.hu-berlin.de/series/sfb-373-papers/1999-19/PDF/19.pdf> (09.04.2011).

Başbuğ, G. (2008). *Üniversiteden Yeni Mezun Olan Gençlerin İş Arama Davranışlarının Planlı İş Arama Davranış Teorisi Bağlamında Araştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Psikoloji Anabilim dalı.

Batur, N. (2005). *İşsizlik İle Mücadelede Aktif İşgücü Piyasası Politikaları ve Türkiye*. Tezsiz Yüksek Lisans Programı. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bekiroğlu, C. (2010). *Türkiye’de İşsizlik Sorunun Çözümlemesinde Uygulanan Ekonomi Politikalarının Analizi*. Yüksek Lisans Tezi. Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ben-Akiva, M.; Herman, S. R. (1985). *Discrete Choice Analysis: Theory and Application to Travel Demand*. Cambridge, Mass: MIT Press.

Benitez-Silva (2002). *Job Search Behavior At The End Of The Life Cycle*. <http://ms.cc.sunysb.edu/~hbenitezsilv/search.pdf> (26.02.2011).

Benitez-Silva, H. ; NI, H. (2010). *Job Search Behavior Of Older Americans*. <http://ms.cc.sunysb.edu/~hbenitezsilv/search10t.pdf> (28.01.2011).

Berg, G. D. (1990). *Nonstationarity in Job Search Theory*. Review of Economic Studies. http://www.ucl.ac.uk/~uctpjm/StructuralEconometrics_files/Papers/VandenBerg_RE S1990.pdf (24.05.2011).

Berzinskiene, D.; Stoskus, S. (2006). The Research of Work Search Method Choice Applying The Cluster Analysis. *Engineering Economics*. No: 3, Sayı: 48.

Biçerli, M. K. (2005). *Çalışma Ekonomisi*. İstanbul: Beta Yayıncılık.

Bierenes, H. J. (2008). *The Logit Model: Estimation, Testing and Interpretation*. http://econ.la.psu.edu/~hbierens/ML_LOGIT.PDF (18.05.2011).

Bliçerli, M. K. (2005). *Aktif İstihdam Politikaları İşsizliği Azaltır Mı?* . <http://www.ceis.org.tr/dergiDocs/makale13.pdf> (08.04.2011).

Bilgin, H.; Arı, S. (2010). *ABD Deneyimi Işığında Emek Piyasası Reformu ve İşsizliği Azaltıcı Politikalar*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.

Bloomen, H. G. (2003). *Job Search, Search Intensity and Labor Market Transitions: An Empirical Analysis*. <ftp://zappa.uvuu.vu.nl/20030026.pdf> (15.04.2011).

Bocutoğlu, E. (2001). *Makro İktisat, Keynesen Teori ve Politikalar*. Trabzon: Derya Kitap evi.

Bozdağlıoğlu, Y. U. (2008). Türkiye'de İşsizliğin Özelliği ve İşsizlikle Mücadele Yolları. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*.

Brown, S.; Taylor, K. (2008). *Reservation Wages, Expected Wages and Labour Market Outcomes: Analysis Of Individual Level Panel Data*. https://editorialexpress.com/cgi-bin/conference/download.cgi?db_name=res2009&paper_id=62 (07.04.2011).

Bulut, S. (2010). *Türkiye'de Aktif İstihdam Politikası Aracı Olarak Düzenlenen İşgücü Eğitim Kurslarının İstihdam Açısından Belirleyiciliği*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Caliendo, M.; Uhlendorff, A.; Schmidl, R. (2009). *The Effects Of Social Networks On Job Search Behavior and Labor Market Success*. <http://www.icfsn.net/docs/Caliendo.pdf> (17.02.2011).

Colander, D. C. (2004). *Macroeconomics*. Boston, Mass: McGraw-Hill/Irwin.

Coughlin, C; Zaretsky, A. M. (1998). *An Introduction To The Theory And Estimation Of A Job Search Model*.

http://research.stlouisfed.org/publications/review/95/01/Theory_Jan_Feb1995.pdf (26.04.2011).

Cpezziel, S. A., Maximum Likelihood Estimation Of Logistic Regression Models: Theory and Implementation. <http://czep.net/stat/mlelr.pdf> (18.05.2011).

Cramer, J. S. *The Origins and Development of The Logit Model*. http://www.cambridge.org/resources/0521815886/1208_default.pdf (19.04.2011).

Davidson, C.; Woodbury, S. A. (2002). *Search Theory and Unemployment*. Boston, London: Kluwer Academic Publishers.

Dertli, N. (2007). *Aktif İstihdam Politikaları-Eleştirel Bir Yaklaşım*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dinler, Z. (2009). *İktisada Giriş*. Bursa: Ekin Basım Evi.

Dougherty, C. (2007). *Introduction To Econometrics*. Oxford; New York: Oxford University Press.

Ehrenberg, R. G.; Smith, R. S. (2003). *Modern Labor Economics Theory and Public Policy*. Boston: Addison Wesley.

Erdoğan, N. (1991). *Sosyolojik Açıdan Kent İşsizliği ve Anomi*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No:62.

Erkekli, F. (2007). *İstihdam Politikaları, Esneklik ve Özel İstihdam Büroları*. http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=1868&id=91 (21.03.2011).

Ersel, B. (1999). *Türkiye’de İşsizlik ve İşsizlik Sigortası*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi .

Fitzgerald, T. (1998). *An Introduction To The Search Theory Of Unemployment*. <http://www.clevelandfed.org/research/review/1998/98-q3-fitzgerald.pdf> (05.03.2011).

Gujarati, D. N. (2003). *Basic Econometrics*. Boston, Mass: McGraw-Hill.

Guler, B.; Guvenen, F., Violante, G. L. (2008). *Joint-Search Theory: New Opportunities and New Frictions*. <http://www.bde.es/webbde/Agenda/Eventos/08/May/Fic/24.ViolanteFinal+Cover.pdf> (26.02.2011).

Güney, A. (2009). İşsizlik, Nedenleri, Sonuçları ve Müdahale Yöntemleri. *Kamu-İş Dergisi*, C:10.

Güran, N. (1996). *Makro Ekonomik Analiz*. İzmir: Karina Matbaacılık.

Hashimoto, M. (2004). *Unemployed Workers and Job Search Methods In The United States*. http://www.rieti.go.jp/jp/publications/dp/04j036_hashimoto.pdf (10.06.2011).

Hausman, J.; Mcfadden, D. (1984). *Specification Test For The Multinomial Logit Model*. *Econometrica*. Vol: 52, No: 5.

Hinnosaar, M. (2003). *Reservation Wage, Job Search Intensity and Unemployment Benefits*. <http://www.eestipank.info/pub/en/dokumendid/publikatsioonid/seeriad/konverentsid/20030509/4.pdf?ok=1> (21.01.2011).

Hooft, E. A. J.; Born, M. P., Taris, T. W. (2005). *Predictors and Outcomes Of Job Search Behavior: The Moderating Effects of Gender and Family Situation*. http://home.medewerker.uva.nl/e.a.j.vanhoof/bestanden/VanHoofetal2005_jobsearchandgender.pdf (03.04.2011).

İşsizlik Sigortası, Aktif İstihdam Politikaları ve Özel İstihdam Politikaları (2000). Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu.

Job Search Theory. <http://www.ssc.upenn.edu/~rwright/courses/oss.pdf> (08.01.2011).

Kapız, S. (2009). *İşin Değişen Anlamı ve Birey Yaşamında Önemi*. [www.yeniekonomi.com/.../isin_degisen anlami ve birey yasaminda onemi](http://www.yeniekonomi.com/.../isin_degisen_anlami_ve_birey_yasaminda_onemi). Doc (30.01.2011).

Karabulut, A. (2007). *Türkiye’de İşsizliğin Önlenmesinde Aktif İstihdam Politikalarının Rolü ve Etkinliği*. Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü.

Karaduman, Ö. (2006). *Avrupa Birliğinde Aktif İstihdam Politikaları ve Türkiye*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kılış, M. (2000). *Türkiye’de Kadınların İşgücüne Katılımı Ekonometrik Model Seneryoları*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Konfer, R. ; Georgia, T. (2002). *Shopping The Job Market: Study Shows Persistence and A Positive Attitude Really Do Pay Off In Job Searching*.<http://qtresearchnews.gatech.edu/newsrelease/JOBSEARCH.htm> (12.04.2011).

Kooreman, P. (1986). *Alternative Specification Tests For Tobit And Related Models*.<http://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=73021> (30.05.2011).

Koray, M. (2000). *Sosyal Politika*. Bursa: Ezgi Kitap evi.

Krueger; Mueller (2008). *Job Search And Unemployment Insurance: New Evidence From Time Use Data*.<http://www.politiquestsociales.net/IMG/pdf/dp3667.pdf> (22.04.2011).

Le, C.T (1998). *Applied Categorical Data Analysis*. New York: Wiley.

Long, J. S. (1997). *Regression Models For Categorical And Limited Dependent Variables*. Thousand Oaks: Sage Publications.

Long, J. S.; FREESE, J. (2000). *Regression Models For Categorical Dependent Variables Using Stata*. College Station, Tex: StataCorp LP.

Lordoğdu, K.; TÖRÜNER, M. (1995). *Çalışma Ekonomisi*. İstanbul: Beta Yayım.

Metin, B. (2003). *Türkiye’de İşgücü Piyasasının Genel Görünümüne İlişkin Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. Kamu-İş.

Mortensen, D. *Job Search and Labor Market Analysis*.
<http://www.tau.ac.il/~yashiv/mortensen1986.pdf> (23.04.2011).

Nelson, C. H. (2011). *Qualitative Choice Models*.
<http://elsa.berkeley.edu/choice/ch1.pdf> (18.06.2011).

Oktay, E. (2006). *Makro İktisat Teorisi ve Politikası*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi, 4. Baskı.

Orhan, O. Z.; Erdoğan, S. (2010). *Meslek Yüksek Okulları İçin Genel Ekonomi*. Kocaeli.

Öksüz, D. (2007). *İŞKUR’un İşe Yerleştirme Hizmetleri, Özel Sektör Üzerindeki Etkisi ve Etkinliğinin Arttırılması*. Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü.

Özdamar, K. (2002). *Paket Programlar İle İstatistiksel Veri Analizi 1*. Eskişehir: Kaan Kitap Evi.

Özdemir, A. R.; Taşçı, H. M. (2008). Kentleşme ve Kentsel İstihdam, Ekonomik Büyüme İçin Önemli Bir Potansiyel Midir. *Maliye dergisi*.

Özdemir, S. ; Ersöz, Y. ; Sarioğlu, İ. (2006). *İşsizlik Sorununun Çözümünde KOBİ’lerin Desteklenmesi*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.

Pekin, T. (2005). *Makro Ekonomi*. İzmir: Zeus Kitap evi.

Pindyck, R S., Runinfeld, D. L. (1991). *Econometric Models And Economic Forecasts*. Boston, Mass: Irwin/McGraw-Hill.

Powers, D. A., Xie, Y. (2000). *Statistical Methods For Categorical Data Analysis*. San Diego: Academic Press.

Ramahtan, R. (1998). *Introductory Econometrics With Applications*. Fort Worth, Ph: The Dryden Press.

Rounwendal, J. (2004). *Search Theory and Commuting Behavior, Tinbergen Institute Discoussion*. <http://www.tinbergen.nl/uvatin/04017.pdf> (26.02.2011).

Sapancalı, F. (2011). Çalışma Ekonomisi ders notları

Smirnova, N. (2003). *Job Search Behavior Of Unemployed In Russia, Discussion Papers*. http://www.suomenpankki.fi/bofit_en/tutkimus/tutkimusjulkaisut/dp/Document/s/dp1303.pdf (05.01.2011).

Smith, L. (1999). *Optimal Job Search In Changing World*. <http://directory.umm.ac.id/Data%20Elmu/jurnal/M/Mathematical%20Social%20Sciences/Vol38.Issue2.Sep1999/9211.pdf> (04.01.2011).

Stock, J. H.; Watson, M. W.(2003). *Introduction to Econometrics*. Boston, MA: Addison Wesley.

Şen, S. (1995). Geleceğin İşi, İşin Geleceği. *Türk-İş*. Sayı:298.

Talas, C. (1997). *Toplumsal Ekonomi Çalışma Ekonomisi*. Ankara: İmge kitabevi.

Taşçı, M.; Darıcı, B. (2010). Türkiye’de Eksik İstihdamın Belirleyenleri: HIA İle Bir Mikro Veri Uygulaması. *Maliye Dergisi*. Sayı 158.

Tiryaki, M. (2007). *Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Tarımdan Kopan İşgücünün İstihdam Edilmesinde Aktif İstihdam Politikalarının Rolü ve Etkinliği*. Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü.

Train, K. (1993). *Qualitative Choice Analysis: Theory, Econometrics and Application to Automobile Demand*. The Massachusetts Institute of Technology.

TÜİK Hanehalkı İşgücü İstatistikleri (2009).
www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=25

Türkiye’de İşgücü Piyasasının Kurumsal Yapısı ve İşsizlik (2004). *TÜSİAD*. İstanbul: Yayın No: 2004-11/381.

Türkiye’de İşsizlik: Yapısal ve Yapısal Olmayan Özellikleri (1997). *TÜSİAD Tartışma Tebliğleri Dizisi*. Sayı: 1.

Türkiye’nin Uygulaması Gereken İstihdam Politikaları ve İşsizlik Sorunları, TÜRK-İŞ. <http://www.turkis.org.tr/source.cms.docs/turkis.org.tr.ce/docs/file/ish101.pdf> (01.02.2011).

Üçdoğruk, Ş. (2002). *Bölgeler Arası İşgücü Tercihleri Analizi*. Dokuz Eylül Üniversitesi .

Ülgen, G. (2007). *İktisat Bilimine Giriş*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi DER Yayınları.

Ünsal, E. M. (2007). *Makro İktisat*. Ankara: İmaj Yayınevi.

Weber, A. (2000). *Choice and Success of Job Search Methods*. http://www.iza.org/en/papers/summerschool/3_weber.pdf (25.01.2011).

Yahşı, F. (2007). *Küreselleşme ve İstihdam*. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yüceol, H. M. (2005). Bir Politika Değişkeni Olarak İşsizliğin Ölçülmesi Sorunu ve Türkiye’de Gerçek İşsizlik Oranı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*.

EKLER

EK 1: 15 – 64 Yaş Arasında, İşsiz ve İstihdamda Olan Bireyler İçin Özet İstatistikler

	15-64 Yaş Arasındaki Bireyler		İşsiz Bireyler		İstihdamdaki Bireyler	
	Gözlem Sayısı	Ortalama	Gözlem Sayısı	Ortalama	Gözlem Sayısı	Ortalama
Değişkenler						
Cinsiyet						
Erkek	167297	47.54	17006	71.89	106483	71.33
Kadın	184578	52.46	6649	28.11	42803	28.67
Yaş						
15-24 yaş arası	87901	24.98	7647	32.33	24040	16.10
25-34 yaş arası	81737	23.23	7603	32.14	42567	28.51
35-44 yaş arası	75137	21.35	5020	21.22	41326	27.68
45-54 yaş arası	62703	17.82	2578	10.90	27947	18.72
55-64 yaş arası	44397	12.62	807	3.41	13406	8.98
Eğitim						
Bir okul bitirmeyen	63507	18.05	2163	9.14	15475	10.37
İlkokul (5 yıl)	129775	36.88	7831	33.11	59258	39.69
Ortaokul, mesleki ortaokul ve ilköğretim (8 yıl)	66741	18.97	4934	20.86	23425	15.69
Genel lise	35604	10.12	3304	13.97	15122	10.13
Mesleki veya teknik lise	25531	7.26	2546	10.76	14358	9.62
Yüksekokul, fakülte ve üzeri	30717	8.73	2877	12.16	21648	14.50
Medeni Durum						
Hiç evlenmemiş	97383	27.68	20585	87.02	33530	22.46
Evli	240662	68.39	3070	12.98	111862	74.93
Eşi ölmüş	8107	2.30	3070	12.98	1556	1.04
Boşanmış	5723	1.63	20585	87.02	2338	1.57

EK 1: 15 – 64 Yaş Arasında, İşsiz ve İstihdamda Olan Bireyler İçin Özet İstatistikler (Devamı)

	15-64 Yaş Arasındaki Bireyler		İşsiz Bireyler		İstihdamdaki Bireyler	
	Gözlem Sayısı	Ortalama	Gözlem Sayısı	Ortalama	Gözlem Sayısı	Ortalama
Değişkenler						
Referans Kişinin Durumu						
İstihdam	223054	63.39	-	-	-	-
İşsiz	24181	6.87	-	-	-	-
İşgücünde olmayanlar	104640	29.74	-	-	-	-
Eşin Durumu						
İstihdam	68739	21.98	2187	10.98	-	-
İşsiz	5882	1.88	2971	14.92	-	-
İşgücünde olmayanlar	238057	76.13	14754	74.10	-	-
İş Aramaya Başladığındaki Durum						
Geçici bir işte çalışıyordu/iş bitti	-	-	7257	30.98	-	-
İşten çıkartıldı	-	-	4882	20.84	-	-
Kendi isteğiyle işten ayrıldı	-	-	3165	13.51	-	-
İşyerini kapattı/iflas etti	-	-	2013	8.59	-	-
Ücretsiz aile işçisi olarak çalışıyordu	-	-	155	0.66	-	-
Emekliydi	-	-	497	2.12	-	-
Düzenli (örgün) eğitimine devam ediyordu veya yeni mezun olmuştu	-	-	1766	7.54	-	-

EK 1: 15 – 64 Yaş Arasında, İşsiz ve İstihdamda Olan Bireyler İçin Özet İstatistikler (Devamı)

	15-64 Yaş Arasındaki Bireyler		İşsiz Bireyler		İstihdamdaki Bireyler	
	Gözlem Sayısı	Ortalama	Gözlem Sayısı	Ortalama	Gözlem Sayısı	Ortalama
Değişkenler						
İş Aramaya Başladığındaki Durum						
Kursa veya bir eğitim programına devam ediyordu	-	-	378	1.61	-	-
Askerden yeni gelmişti	-	-	1018	4.35	-	-
Ev işleriyle meşguldü	-	-	1880	8.02	-	-
Diğer	-	-	416	1.78	-	-
Statü						
Özel	-	-	-	-	128322	85.96
Kamu	-	-	-	-	20273	13.58
Diğer (Vakıf, dernek, kooperatif, siyasi parti, sivil toplum kuruluşu, elçilik vb.)	-	-	-	-	691	0.46
İşyerindeki Durum						
Ücretli, maaşlı veya yevmiyeli	-	-	-	-	85793	57.47
İşveren	-	-	-	-	8206	5.50
Kendi hesabına	-	-	-	-	31820	21.31
Ücretsiz aile işçisi	-	-	-	-	23467	15.72
Kır – Kent						
Kır	103943	29.54	5198	22.37	53052	35.55
Kent	247932	70.46	18041	77.63	96182	64.45

EK 1: 15 – 64 Yaş Arasında, İşsiz ve İstihdamda Olan Bireyler İçin Özet İstatistikler (Devamı)

	15-64 Yaş Arasındaki Bireyler		İşsiz Bireyler		İstihdamdaki Bireyler	
	Gözlem Sayısı	Ortalama	Gözlem Sayısı	Ortalama	Gözlem Sayısı	Ortalama
NUTS1 Bölge Sınıflandırması						
İstanbul (İstanbul)	41936	11.92	3362	14.47	16793	11.25
Batı Marmara (Tekirdağ-Balıkesir)	20094	5.71	1192	5.13	9884	6.62
Ege (İzmir-Aydın-Manisa)	46900	13.33	3228	13.89	20419	13.68
Doğu Marmara (Bursa-Kocaeli)	30758	8.74	2272	9.78	13543	9.08
Batı Anadolu (Ankara-Konya)	34210	9.72	2043	8.79	15175	10.17
Akdeniz (Antalya-Adana-Hatay)	38968	11.07	3563	15.33	17184	11.51
Orta Anadolu	17236	4.90	995	4.28	6334	4.24
Batı Karadeniz (Zonguldak-Kastamonu-Samsun)	30501	8.67	1383	5.95	16465	11.03
Doğu Karadeniz (Trabzon)	11701	3.33	478	2.06	6756	4.53
Kuzey Doğu Anadolu (Erzurum-Ağrı)	15895	4.52	887	3.82	7321	4.91
Orta Doğu Anadolu (Malatya-Van)	22347	6.35	1554	6.69	7954	5.33
Güney Doğu Anadolu (Gaziantep-Şanlıurfa-Mardin)	41329	11.75	2282	9.82	11406	7.64
Toplam	351875		23239		149234	

EK 2: 15 - 64 Yaş Arasında Olanlar İçin İki Durumlu Logit Model Analizi

Bağımlı Değişken:İş Arama	Model 1			Model 2		
	Katsayı	Fark Oranı	P>z	Katsayı	Fark Oranı	P>z
Bağımsız Değişkenler						
CİNSİYET						
Erkek	.8940	2.4449	0.000	.9056	2.4734	0.000
YAŞ						
15 – 24 yaş	1.964	7.130	0.000	2.0316	7.626	0.000
25 – 34 yaş	2.511	12.327	0.000	2.5814	13.215	0.000
35 – 44 yaş	1.985	7.281	0.000	2.0515	7.780	0.000
45 – 54 yaş	1.096	2.992	0.000	1.1260	3.083	0.000
EĞİTİM						
Eğitimsiz	-1.509	.2209	0.000	-1.4207	.241	0.000
İlkokul	-1.055	.3480	0.000	-1.0408	.353	0.000
Ortaokul, ilköğretim	-1.497	.2237	0.000	-1.4852	.226	0.000
Genel lise	-.869	.4192	0.000	-.8462	.429	0.000
Teknik lise	-.550	.5764	0.000	-.5495	.577	0.000
MEDENİ DURUM						
Evli kadın	-1.4785	.2279	0.000	-1.5137	.220	0.000
ÇOCUK						
0 – 4 yaş arasındaki çocuğa sahip kadınlar	-.9717	.3784	0.000	-.9214	.397	0.000
5 – 14 yaş arasındaki çocuğa sahip kadınlar	.0132	1.0132	0.672	.0120	1.012	0.701
REFERANS KİŞİNİN DURUMU						
İstihdamda	-.2901	.7481	0.000	-.3195	.726	0.000
İşsiz	2.3876	10.887	0.000	2.3694	10.691	0.000
EŞİN DURUMU						
İstihdamda	-.0438	.9571	0.051	-.1090	.8967	0.000
İşsiz	3.1791	24.025	0.000	3.1327	22.9364	0.000
Gelir	-.0030	.9969	0.000	-.0030	.9969	0.000
KIR – KENT						
Kent	.0741	1.0769	0.000	-	-	-
BÖLGELER						
İstanbul	-	-	-	.5237	1.6883	0.000
Batı Marmara	-	-	-	.4801	1.6163	0.000
Ege	-	-	-	.5318	1.7020	0.000
Doğu Marmara	-	-	-	.5230	1.6871	0.000

**EK 2: 15 - 64 Yaş Arasında Olanlar İçin İki Durumlu Logit Model Analizi
(Devamı)**

Bağımlı Değişken: İş Arama	Model 1			Model 2		
	Katsayı	Fark Oranı	P>z	Katsayı	Fark Oranı	P>z
Bağımsız Değişkenler						
BÖLGELER						
Batı Anadolu	-	-	-	.4707	1.6011	0.000
Akdeniz	-	-	-	.8018	2.2297	0.000
Orta Anadolu	-	-	-	.3008	1.3509	0.000
Batı Karadeniz	-	-	-	.6114	1.8431	0.000
Doğu Karadeniz	-	-	-	.2808	1.3242	0.000
Kuzeydoğu Anadolu	-	-	-	.1793	1.1964	0.000
Ortadoğu Anadolu	-	-	-	.7778	2.1768	0.000
_cons	-3.5860		0.000	-4.0708		0.000
	Gözlem sayısı = 312678 LR chi2(19) = 53610.78 Prob > chi2 = 0.0000			Gözlem sayısı = 312678 LR chi2(29) = 54388.11 Prob > chi2 = 0.0000		

Temel Sınıf: Kadın, 55 – 64 yaş, üniversite mezunu, evli olmayanlar (bekar, boşanmış, eşi ölmüş), referans kişinin işgücünde olmaması, eşin işgücünde olmaması, kırsal kesimde oturanlar, Güneydoğu Anadolu'da oturanlardan oluşmaktadır.

EK 3: İşsizler İçin İki Durumlu Logit Model Analizi

Bağımlı Değişken: İş Arama	Model 1			Model 2		
	Katsayı	Fark Oranı	P>z	Katsayı	Fark Oranı	P>z
Bağımsız Değişkenler						
CİNSİYET						
Erkek	.1517	1.1638	0.005	.1860	1.2044	0.004
YAŞ						
15 – 24 yaş	.8607	2.3648	0.000	1.001	2.7218	0.000
25 – 34 yaş	.6328	1.8830	0.000	.8122	2.2528	0.000
35 – 44 yaş	.7115	2.0372	0.000	.8268	2.2860	0.000
45 – 54 yaş	.6479	1.9116	0.000	.6753	1.9647	0.000
EĞİTİM						
Eğitimsiz	-.4771	.62053	0.000	-.3279	.7203	0.001
İlkokul	-.1770	.83776	0.037	-.1517	.8592	0.078
Ortaokul, ilköğretim	-.5110	.59984	0.000	-.4329	.6485	0.000
Genel lise	-.4240	.65440	0.000	-.3317	.7176	0.000
Teknik lise	-.3889	.67779	0.000	-.3393	.7122	0.000
MEDENİ DURUM						
Evli	.1223	1.1301	0.027	.1227	1.1305	0.029
ÇOCUK						
15 yaşın altında çocuğa sahip kadınlar	-	-	-	-.1620	.8504	0.037
ARAMA YOĞUNLUĞU						
0 – 6 ay	.0469	1.0480	0.451	-	-	-
7 – 12 ay	.1338	1.1432	0.058	-	-	-
MEVCUT DURUM						
Geçici bir işte çalışıyordu/iş bitti	-.2563	.7738	0.004	-.1952	.8226	0.029
İşten çıkartıldı	.4567	1.5788	0.000	.3007	1.3508	0.002
Kendi isteğiyle işten ayrıldı	.2660	1.3048	0.005	.1953	1.2157	0.041
İşyerini kapattı/iflas etti	.5335	1.7049	0.000	.4596	1.5835	0.000
Eğitimine, kursa devam ediyordu veya yeni mezun oldu	.3578	1.4302	0.007	.2941	1.3419	0.029
Askerden yeni gelmişti	-.2708	.7627	0.005	-.2120	.8088	0.031
KIR – KENT						
Kent	.0204	1.0206	0.680	-	-	-
BÖLGELER						
İstanbul	-	-	-	.8576	2.3576	0.000
Batı Marmara	-	-	-	.2371	1.2676	0.031

EK 3: İşsizler İçin İki Durumlu Logit Model Analizi (Devamı)

Bağımlı Değişken: İş Arama	Model 1			Model 2		
	Katsayı	Fark Oranı	P>z	Katsayı	Fark Oranı	P>z
BÖLGELER						
Ege	-	-	-	.6276	1.8731	0.000
Doğu Marmara	-	-	-	.2308	1.2596	0.012
Batı Anadolu	-	-	-	.2101	1.2338	0.024
Akdeniz	-	-	-	.1987	1.2199	0.012
Orta Anadolu	-	-	-	.2848	1.3295	0.016
Batı Karadeniz	-	-	-	.4834	1.6216	0.000
Doğu Karadeniz	-	-	-	-.7116	.4908	0.000
Kuzeydoğu Anadolu	-	-	-	-.7082	.4925	0.000
Ortadoğu Anadolu	-	-	-	.1507	1.1626	0.121
_cons	1.3142		0.000	.9653		0.000
	Gözlem sayısı= 23004 LR chi2(20) = 399.73 Prob > chi2 = 0.0000			Gözlem sayısı = 23011 LR chi2(29) = 726.76 Prob > chi2 = 0.0000		

Temel sınıf: Kadın, 55 – 64 yaş, üniversite mezunu, evli olmayanlar (bekar, boşanmış, eşi ölmüş), 12 ay ve üstü arama yoğunluğu, diğer (ücretsiz aile işçisi, emekli, ev işleriyle meşgul), kırsal kesimde oturanlar, Güneydoğu Anadolu'da oturanlardan oluşmaktadır.

EK 4: İstihdamda Olanlar İçin İki Durumlu Logit Model Analizi

Bağımlı Değişken: İş Arama	Model 1			Model 2		
	Katsayı	Fark Oranı	P>z	Katsayı	Fark Oranı	P>z
Bağımsız Değişkenler						
CİNSİYET						
Erkek	1.1281	3.0900	0.000	1.1636	3.2016	0.000
YAŞ						
15 – 24 yaş	2.4491	11.5784	0.000	2.5140	12.3544	0.000
25 – 34 yaş	2.6220	13.7644	0.000	2.7152	15.1080	0.000
35 – 44 yaş	2.2300	9.2999	0.000	2.3133	10.1083	0.000
45 – 54 yaş	1.4077	4.0867	0.000	1.4524	4.2734	0.000
MEDENİ DURUM						
Evli	-.3580	.6990	0.000	-.4032	.6681	0.000
ÇOCUK						
Çocuk	.0473	1.0484	0.363	.0651	1.0672	0.214
HANEHALKI REİSİ						
Hane halkı reisi	.3163	1.3721	0.000	.3457	1.4129	0.000
İŞYERİNİN STATÜSÜ						
Özelde çalışanlar	.4626	1.5883	0.000	.6609	1.9367	0.000
Diğer (vakıf, dernek, kooperatif, siyasi parti vb.)	.5063	1.6592	0.042	.6236	1.8656	0.013
ÇALIŞMA ŞEKLİ						
Tam zamanlı çalışanlar	-1.0898	.3362	0.000	-.9430	.3894	0.000
Gelir	-.0009	.9990	0.000	-.0007	.9992	0.000
KIR – KENT						
Kent	.1494	1.1612	0.000	-	-	-
NUTS1						
İstanbul	-	-	-	-.6587	.5175	0.000
Batı Marmara	-	-	-	1.0630	2.8952	0.000
Ege	-	-	-	.8100	2.2479	0.000
Doğu Marmara	-	-	-	.5014	1.6511	0.000
Batı Anadolu	-	-	-	.9063	2.4753	0.000
BÖLGELER						
Akdeniz	-	-	-	1.4383	4.2137	0.000
Orta Anadolu	-	-	-	.45333	1.5735	0.000
Batı Karadeniz	-	-	-	1.1678	3.2150	0.000
Doğu Karadeniz	-	-	-	1.0738	2.9267	0.000

EK 4: İstihdamda Olanlar İçin İki Durumlu Logit Model Analizi (Devamı)

Bağımlı Değişken: İş Arama	Model 1			Model 2		
	Katsayı	Fark Oranı	P>z	Katsayı	Fark Oranı	P>z
BÖLGELER						
Kuzeydoğu Anadolu	-	-	-	.1350	1.1445	0.223
Ortadoğu Anadolu	-	-	-	1.4068	4.0830	0.000
_cons	-5.6300		0.000	-6.8575		0.000
Gözlem sayısı = 149234			Gözlem sayısı = 149234			
LR chi2(13) = 3905.75			LR chi2(23) = 5159.80			
Prob > chi2 = 0.0000			Prob > chi2 = 0.0000			

Temel sınıf: Kadın, 55 – 64 yaş, üniversite mezunu, evli olmayanlar (bekar, boşanmış, eşi ölmüş), kamuda çalışanlar, hane halkı reisi olmayanlar, yarı zamanlı çalışanlar, kırsal kesimde oturanlar, Güneydoğu Anadolu'da oturanlardan oluşmaktadır.

EK 5: 15 - 64 Yaş Arasında Olanlar İçin Marjinal Etkiler

Bağımlı Değişken: İş Arama	Model 1			Model 2		
	dy/dx	X	P>z	dy/dx	X	P>z
CİNSİYET						
Erkek	.0198	.4848	0.000	.0195	.4848	0.000
YAŞ						
15 – 24 yaş	.0760	.2416	0.000	.0783	.2416	0.000
25 – 34 yaş	.1202	.2323	0.000	.1234	.2323	0.000
35 – 44 yaş	.0805	.2191	0.000	.0830	.2191	0.000
45 – 54 yaş	.0337	.1817	0.000	.0341	.1817	0.000
EĞİTİM						
Eğitimsiz	-.0218	.1794	0.000	-.0203	.1794	0.000
İlkokul	-.0206	.3792	0.000	-.0198	.3792	0.000
Ortaokul, ilköğretim	-.0221	.1908	0.000	-.0213	.1908	0.000
Genel lise	-.0135	.0953	0.000	-.0129	.0953	0.000
Teknik lise	-.0094	.0721	0.000	-.0091	.0721	0.000
MEDENİ DURUM						
Evli kadın	-.0291	.3908	0.000	-.0289	.3908	0.000
ÇOCUK						
0 – 4 yaş arasındaki çocuğa sahip kadınlar	-.0149	.1197	0.000	-.0140	.1197	0.000
5 – 14 yaş arasındaki çocuğa sahip kadınlar	.0002	.2226	0.672	.0002	.2226	0.701
REFERANS KİŞİNİN DURUMU						
İstihdamda	-.0064	.6771	0.000	-.0069	.6771	0.000
İşsiz	.1508	.0715	0.000	.1449	.0715	0.000
EŞİN DURUMU						
İstihdamda	-.0009	.2198	0.051	-.0021	.2198	0.000
İşsiz	.3139	.0188	0.000	.2979	.0188	0.000
Gelir	-.00006	214.846	0.000	-.00006	214.846	0.000
KIR – KENT						
Kent	.0015	.7013	0.000	-	-	-
BÖLGELER						
İstanbul	-	-	-	.01321	.1183	0.000
Batı Marmara	-	-	-	.01224	.0559	0.000
Ege	-	-	-	.0133	.1315	0.000
Doğu Marmara	-	-	-	.0012	.0876	0.000
Batı Anadolu	-	-	-	.0011	.0969	0.000

EK 5: 15 - 64 Yaş Arasında Olanlar İçin Marjinal Etkiler (Devamı)

Bağımlı Değişken: İş Arama	Model 1			Model 2		
	dy/dx	X	P>z	dy/dx	X	P>z
BÖLGELER						
Akdeniz	-	-	-	.0013	.1101	0.000
Orta Anadolu	-	-	-	.0012	.0495	0.000
Batı Karadeniz	-	-	-	.0013	.0863	0.000
Doğu Karadeniz	-	-	-	.0015	.0323	0.000
Kuzeydoğu Anadolu	-	-	-	.0012	.0447	0.000
Ortadoğu Anadolu	-	-	-	.0015	.0659	0.000
	Gözlem sayısı = 312678 LR chi2(19) = 53610.78 Prob > chi2 = 0.0000			Gözlem sayısı = 312678 LR chi2(29) = 54388.11 Prob > chi2 = 0.0000		

Temel Sınıf: Kadın, 55 – 64 yaş, üniversite mezunu, evli olmayanlar (bekar, boşanmış, eşi ölmüş), referans kişinin işgücünde olmaması, eşin işgücünde olmaması, kırsal kesimde oturanlar, Güneydoğu Anadolu'da oturanlardan oluşmaktadır.

EK 6: İşsizler İçin Marjinal Etkiler

Bağımlı Değişken: İş Arama	Model 1			Model 2		
	dy/dx	X	P>z	dy/dx	X	P>z
Bağımsız Değişkenler						
CİNSİYET						
Erkek	.0158	.7177	0.005	.0188	.7177	0.004
YAŞ						
15 – 24 yaş	.0869	.321	0.000	.0869	.3212	0.000
25 – 34 yaş	.0594	1.8830	0.000	.0720	.3218	0.000
35 – 44 yaş	.0622	.2132	0.000	.0681	.2132	0.000
45 – 54 yaş	.0544	.1095	0.000	.0541	.1095	0.000
EĞİTİM						
Eğitimsiz	-.0563	.0917	0.000	-.0357	.0916	0.001
İlkokul	-.0184	.3331	0.037	-.0151	.3331	0.078
Ortaokul, ilköğretim	-.0582	.2081	0.000	-.0469	.2082	0.000
Genel lise	-.0485	.1397	0.000	-.0357	.1397	0.000
Teknik lise	-.0445	.1074	0.000	-.0369	.1074	0.000
MEDENİ DURUM						
Evli	.01247	.5128	0.027	.0120	.5127	0.029
ÇOCUK						
15 yaşın altında çocuğa sahip kadınlar	-	-	-	-.0167	.1149	0.037
ARAMA YOĞUNLUĞU						
0 – 6 ay	.0048	.6411	0.451	-	-	-
7 – 12 ay	.0132	.2258	0.058	-	-	-
MEVCUT DURUM						
Geçici bir işte çalışıyordu/iş bitti	-.0270	.3154	0.004	-.0197	.3153	0.029
İşten çıkartıldı	.0421	.2120	0.000	.0276	.2121	0.002
Kendi isteğiyle işten ayrıldı	.0251	.1374	0.005	.0181	.1375	0.041
İşyerini kapattı/iflas etti	.0459	.0875	0.000	.0389	.0874	0.000
Eğitimine, kursa devam ediyordu veya yeni mezun oldu	.0321	.0442	0.007	.0260	.0442	0.029
Askerden yeni gelmişti	-.0299	.1100	0.005	-.0222	.1100	0.031
KIR – KENT						
Kent	.00208	.7763	0.680	-	-	-

EK 6: İşsizler İçin Marjinal Etkiler (Devamı)

Bağımlı Değişken: İş Arama	Model 1			Model 2		
	dy/dx	X	P>z	dy/dx	X	P>z
BÖLGELER						
İstanbul	-	-	-	.0669	.1451	0.000
Batı Marmara	-	-	-	.0214	.0507	0.031
Ege	-	-	-	.0518	.1393	0.000
Doğu Marmara	-	-	-	.0210	.0975	0.012
Batı Anadolu	-	-	-	.01929	.0877	0.024
Akdeniz	-	-	-	.0185	.1527	0.012
Orta Anadolu	-	-	-	.0252	.0428	0.016
Batı Karadeniz	-	-	-	.0402	.0595	0.000
Doğu Karadeniz	-	-	-	-.0904	.0202	0.000
Kuzeydoğu Anadolu	-	-	-	-.0891	.0382	0.000
Ortadoğu Anadolu	-	-	-	.0140	.0671	0.121
	Gözlem sayısı= 23004 LR chi2(20) = 399.73 Prob > chi2 = 0.0000			Gözlem sayısı = 23011 LR chi2(29) = 726.76 Prob > chi2 = 0.0000		

Temel sınıf: Kadın, 55 – 64 yaş, üniversite mezunu, evli olmayanlar (bekar, boşanmış, eşi ölmüş), 12 ay ve üstü arama yoğunluğu, diğer (ücretsiz aile işçisi, emekli, ev işleriyle meşgul), kırsal kesimde oturanlar, Güneydoğu Anadolu'da oturanlardan oluşmaktadır.

EK 7: İstihdamda Olanlar İçin Marjinal Etkiler

Bağımlı Değişken: İş Arama	Model 1			Model 2		
	dy/dx	X	P>z	dy/dx	X	P>z
CİNSİYET						
Erkek	.0196	.7132	0.000	.0176	.7132	0.000
YAŞ						
15 – 24 yaş	.1312	.1609	0.000	.1228	.1609	0.000
25 – 34 yaş	.1145	.2850	0.000	.1081	.2850	0.000
35 – 44 yaş	.0871	.2768	0.000	.0819	.2768	0.000
45 – 54 yaş	.0477	.1872	0.000	.0439	.1872	0.000
MEDENİ DURUM						
Evli	-.0082	.7493	0.000	-.0081	.7493	0.000
ÇOCUK						
Çocuk	.0009	.8650	0.363	.00116	.8650	0.214
HANEHALKI REİSİ						
Hane halkı reisi	.0065	.5289	0.000	.0062	.5289	0.000
İŞYERİNİN STATÜSÜ						
Özelde çalışanlar	.0083	.8591	0.000	.0097	.8595	0.000
Diğer (vakıf, dernek, kooperatif, siyasi parti vb.)	.0135	.0046	0.042	.0155	.0046	0.013
ÇALIŞMA ŞEKLİ						
Tam zamanlı çalışanlar	-.0351	.8788	0.000	-.0250	.8788	0.000
Gelir	-.0000	508.953	0.000	-.000014	508.953	0.000
KIR – KENT						
Kent	.00306	.6445	0.000	-	-	-
BÖLGELER						
İstanbul	-	-	-	-.0095	.1125	0.000
Batı Marmara	-	-	-	.0313	.0662	0.000
Ege	-	-	-	.02008	.1368	0.000
Doğu Marmara	-	-	-	.0112	.0907	0.000
Batı Anadolu	-	-	-	.0240	.1016	0.000
Akdeniz	-	-	-	.0476	.1151	0.000
Orta Anadolu	-	-	-	.0101879	.0424	0.000
Batı Karadeniz	-	-	-	.034511	.1103	0.000
Doğu Karadeniz	-	-	-	.0325044	.0452	0.000
Kuzeydoğu Anadolu	-	-	-	.0026195	.04905	0.223
Ortadoğu Anadolu	-	-	-	.0497839	.05329	0.000

EK 7: İstihdamda Olanlar İçin Marjinal Etkiler (Devamı)

	Model 1	Model 2
	Gözlem sayısı = 149234 LR chi2(13) = 3905.75 Prob > chi2 = 0.0000	Gözlem sayısı = 149234 LR chi2(23) = 5159.80 Prob > chi2 = 0.0000

Temel sınıf: Kadın, 55 – 64 yaş, üniversite mezunu, evli olmayanlar (bekar, boşanmış, eşi ölmüş), kamuda çalışanlar, hane halkı reisi olmayanlar, yarı zamanlı çalışanlar, kırsal kesimde oturanlar, Güneydoğu Anadolu'da oturanlardan oluşmaktadır.

EK 8: 15 - 64 Yaş Arasında Olanlar İçin MNLM Analizi

Bağımlı Değişken: Aranılan Çalışma Şekli	Model 1		
	Bağımsız Değişkenler	Katsayı	RRR
TAM ZAMANLI			
CİNSİYET			
Erkek	.1618	1.1756	0.095
YAŞ			
15 – 24 yaş	.7010	2.0158	0.000
25 – 34 yaş	.7982	2.2217	0.000
35 – 44 yaş	.7387	2.0932	0.000
45 – 54 yaş	.2922	1.3394	0.043
EĞİTİM			
Eğitimsiz	-1.0215	.36004	0.000
İlkokul	-.6796	.5068	0.000
Ortaokul, ilköğretim	-.5714	.5646	0.000
Genel lise	-.4248	.6538	0.006
Teknik lise	-.3918	.6758	0.015
MEDENİ DURUM			
Evli	-.2273	.7966	0.008
ÇOCUK			
Çocuk	.1936	1.2136	0.065
Kadın*15 yaşın altındaki çocuk sayısı	-.4915	.6116	0.000
KIR – KENT			
Kent	.2135	1.2380	0.002
_cons	2.8068	-	0.000
YARI ZAMANLI			
CİNSİYET			
Erkek	.5024	1.6527	0.003
YAŞ			
15 – 24 yaş	1.2123	3.3614	0.000
25 – 34 yaş	.6424	1.9012	0.046
35 – 44 yaş	.9103	2.4853	0.005
45 – 54 yaş	.4774	1.6119	0.155

EK 8: 15 - 64 Yaş Arasında Olanlar İçin MNLM Analizi (Devamı)

Bağımlı Değişken: Aranılan Çalışma Şekli	Model 1		
Bağımsız Değişkenler	Katsayı	RRR	P>z
YARI ZAMANLI			
EĞİTİM			
Eğitimsiz	-1.4409	.2367	0.000
İlkokul	-.6731	.5101	0.004
Ortaokul, ilköğretim	-.5362	.5849	0.024
Genel lise	.4661	1.593	0.044
Teknik lise	-.0687	.9335	0.786
MEDENİ DURUM			
Evli	.01523	1.0153	0.916
ÇOCUK			
Çocuk	-1.1887	.3046	0.000
Kadın*15 yaşın altındaki çocuk sayısı	.6369	1.8907	0.002
KIR – KENT			
Kent	.8759	2.4012	0.000
_cons	-1.4832		0.000
	Gözlem Sayısı = 27818 LR chi2(28) = 504.47 Prob > chi2 = 0.0000		

Temel sınıf: Kadın, 55 – 64 yaş arasında olanlar, üniversite mezunu olanlar, evli olmayanlar (hiç evlenmemiş, boşanmış, eşi ölmüş), çocuğa sahip olmayanlar, kırsal kesimde oturanlardan oluşmaktadır.

EK 9: İşsizler İçin MNLN Analizi

Bağımlı Değişken: Aranılan Çalışma Şekli	Model 2		
Bağımsız Değişkenler	Katsayı	RRR	P>z
TAM ZAMANLI			
CİNSİYET			
Erkek	.1835	1.2014	0.083
YAŞ			
15 – 24 yaş	.7477	2.1123	0.000
25 – 34 yaş	.7577	2.1335	0.000
35 – 44 yaş	.7650	2.1489	0.000
45 – 54 yaş	.2289	1.2572	0.139
EĞİTİM			
Eğitimsiz	-1.047	.3509	0.000
İlkokul	-.6478	.5231	0.000
Ortaokul, ilköğretim	-.5840	.5576	0.000
Genel lise	-.3426	.7098	0.043
Teknik lise	-.2714	.7622	0.132
MEDENİ DURUM			
Evli	-.2284	.7957	0.016
ÇOCUK			
Çocuk	.1728	1.1886	0.144
Kadın*15 yaşın altındaki çocuk sayısı	-.4973	.6081	0.000
KIR – KENT			
Kent	.1972	1.2180	0.012
_cons	2.8122	-	0.000
YARI ZAMANLI			
CİNSİYET			
Erkek	.1236	1.1316	0.530
YAŞ			
15 – 24 yaş	.9180	2.5043	0.016
25 – 34 yaş	-.1889	.82782	0.611
35 – 44 yaş	-.0367	.96387	0.924
45 – 54 yaş	-.1428	.86692	0.716

EK 9: İşsizler İçin MNLN Analizi (Devamı)

Bağımlı Değişken: Aranan Çalışma Şekli	Model 2		
	Katsayı	RRR	P>z
YARI ZAMANLI			
EĞİTİM			
Eğitimsiz	-.7283552	.4827023	0.082
İlkokul	.2294206	1.257871	0.503
Ortaokul, ilköğretim	.0154715	1.015592	0.964
Genel lise	1.344543	3.836433	0.000
Teknik lise	.5672901	1.763482	0.118
MEDENİ DURUM			
Evli	-.611291	.5426498	0.001
ÇOCUK			
Çocuk	-1.693399	.1838933	0.000
Kadın*15 yaşın altındaki çocuk sayısı	.807418	2.242111	0.001
KIR – KENT			
Kent	.630821	1.879153	0.001
_cons	-.992849		0.056
	Gözlem Sayısı = 22278 LR chi2(28) = 543.30 Prob > chi2 = 0.0000		

Temel sınıf: Kadın, 55 – 64 yaş arasında olanlar, üniversite mezunu olanlar, evli olmayanlar (hiç evlenmemiş, boşanmış, eşi ölmüş), çocuğa sahip olmayanlar, kırsal kesimde oturanlardan oluşmaktadır.

EK 10: İstihdamda Olanlar İçin MNLN Analizi

Bağımlı Değişken: Aranan Çalışma Şekli	Model 3		
Bağımsız Değişkenler	Katsayı	RRR	P>z
TAM ZAMANLI			
CİNSİYET			
Erkek	.4367	1.5476	0.024
YAŞ			
15 – 24 yaş	-.0924	.9117	0.871
25 – 34 yaş	.4453	1.5611	0.409
35 – 44 yaş	.3008	1.3509	0.577
45 – 54 yaş	.3439	1.4105	0.546
EĞİTİM			
Eğitimsiz	-.7356	.4792	0.107
İlkokul	-.7501	.4722	0.058
Ortaokul, ilköğretim	-.4832	.6167	0.235
Genel lise	-.7472	.4736	0.075
Teknik lise	-.5717	.5645	0.180
MEDENİ DURUM			
Evli	-.3928	.6751	0.073
ÇOCUK			
Çocuk	-	-	-
Kadın*15 yaşın altındaki çocuk sayısı	-	-	-
KIR – KENT			
Kent	.2653114	1.303837	0.082
_cons	3.286332	-	0.000
YARI ZAMANLI			
CİNSİYET			
Erkek	.3028	1.353749	0.269
YAŞ			
15 – 24 yaş	-.0401	.9606083	0.966
25 – 34 yaş	.5679	1.764668	0.527
35 – 44 yaş	.8491647	2.337693	0.344
45 – 54 yaş	.9691333	2.635659	0.296

EK 10: İstihdamda Olanlar İçin MNLM Analizi (Devamı)

Bağımlı Değişken: Aranılan Çalışma Şekli	Model 3		
	Katsayı	RRR	P>z
YARI ZAMANLI			
EĞİTİM			
Eğitimsiz	-2.075504	.1254931	0.001
İlkokul	-1.906048	.1486667	0.000
Ortaokul, ilköğretim	-1.242081	.2887828	0.010
Genel lise	-1.20544	.2995602	0.016
Teknik lise	-1.016005	.3620385	0.043
MEDENİ DURUM			
Evli	.5224697	1.686187	0.095
ÇOCUK			
Çocuk	-	-	-
Kadın*15 yaşın altındaki çocuk sayısı	-	-	-
KIR – KENT			
Kent	1.442534	4.231404	0.000
_cons	-.7677325		0.458
	Gözlem Sayısı = 4821		
	LR chi2(24) = 125.63		
	Prob > chi2 = 0.0000		

Temel sınıf: Kadın, 55 – 64 yaş arasında olanlar, üniversite mezunu olanlar, evli olmayanlar (hiç evlenmemiş, boşanmış, eşi ölmüş), kırsal kesimde oturanlardan oluşmaktadır.